

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟ
ΤΕΑΤΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Μεταμόρφωσης
Αριθμός Αδειάς
154

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τρίμηνη Έκδοση της Ένωσης Αποφοίτων
της Εκκλησιαστικής Σχολής και του Εκκλησιαστικού Λυκείου Κορίνθου
Αριθμός Φύλλου 52 • Χειμώνας 2022 • ISSN 1790-9864
Τ.Θ. 52057 – Μεταμόρφωση Αττικής, Τ.Κ. 14410

«ΕΙΣ ΤΑ ΙΔΙΑ ΗΛΘΕ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΑΥΤΟΝ ΟΥ ΠΑΡΕΛΑΒΟΝ» (Ιω.1, 11)

Υπό τοῦ πρωτ. Λάμπρου Χ. Τσιάρα, Ι. Μ. Ιωαννίνων
(Σχολικά ἔτη φοίτησης 1960-1966)

Εἶναι τιμὴ γιὰ τὸν γράφοντα νὰ συμμετέχει στὴν ὥλη τοῦ καλοῦ μας περιοδικοῦ, ποὺ κρατάει ζωντανὲς τὶς μνῆμες ὅλων μας, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ζήσαμε παιδιὰ στὴν Κόρινθο, τιθηνούμενοι καὶ γαλακτοτροφούμενοι στὴ μητρικὴ ἀγκάλη τῆς Σχολῆς μας.

“Οσα ἐδῶ ἀκολουθοῦν δὲν ἀποτελοῦν ἐπιστημονικὴ πραγματεία οὐτε διδακτικὸ χαρακτῆρα ἔχουν. Μᾶλλον κατάθεση ἀποτελοῦν τῆς κοινῆς ὁμολογίας μας στὸ θεανθρώπινο μυστήριο, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπὶ θύραις μεγάλης ἔορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

Ο ἐρχομὸς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο καὶ ἡ ἀνταπόκριση τῶν ἀνθρώπων στὴν παρουσία του εἶναι τὰ δύο μέρη τῆς παρούσης «ὁμολογιακῆς»... ἀδολεσχίας μας.

Α. “Ολοὶ οἱ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας ὁμολογοῦμε ὅτι «μέγα τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον» (Α' Τιμ. 3, 16). Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ὅτι ὁ «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ...» (δ.π.). Καὶ καλούμεθα ὅλοι νὰ «ἴδωμεν» μὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς τῆς πίστεως «τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν» (Λουκ. 2, 15). νὰ προσκυνήσουμε καὶ νὰ ὁμολογήσουμε αὐτὸν «Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ... κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθέ-

νου καὶ ἐνανθρωπίσαντα...» (Σύμβ. τῆς Πίστεως). Αὐτὸ τὸ μέγα μυστήριον, τὸ «ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων» στὴν προαιώνια βουλὴ τοῦ Θεοῦ, φανερώθηκε στὸν κόσμο μὲ τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν. Ο

εὐαγγελιστής Ιωάννης μαρτυρεῖ: «καὶ ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας» (1, 14). Ἡλθε στὸν κόσμο ὡς «φῶς μέγα» καὶ «φῶς τὸ ἀληθινόν» γιὰ νὰ φωτίσει «τὸν καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου» (Ματθ. 4, 16). ἔλαβε «μορφὴν δούλου» καὶ ταπεινώθηκε «μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Φιλ. 2, 7-8) γιὰ νὰ ἐνδύσει τὸ θνητὸν «ἀφθαρσίας εὐπρέπειαν» (Ζ' ὡδὴ Καταβ. Πάσχα). Τέλος πάντων, γιὰ ὅσους εἶχαν –καὶ ἔχουν– μάτια γιὰ νὰ βλέπουν καὶ αὐτὶὰ γιὰ νὰ ἀκοῦν, ὁ θεάνθρωπος Χριστός «ἐγενήθη ἡμῖν σοφίᾳ ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνῃ τε καὶ ἀγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις» (Α' Κορ. 1-30). Διότι, ἂν καὶ ἀποκαλύφθηκε στὸν κόσμο τὸ θεανθρώπινο μυστήριο, ὅμως ἡ φανέρωσή του δὲν ἔγινε μὲ τρόπο ἀγοραῖο, σὲ κοινὴ θέα, γιὰ νὰ τὸ βλέπει καὶ νὰ τὸ περιεργάζεται κάθε ἀμύητος καὶ ἀδιάκριτος ὀφθαλμός. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε κάποτε στοὺς μαθητές του: «ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,

τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσι» (Λουκ. 8, 10). Τὸ μυστήριον ὄρᾶται μόνον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸ πιστεύουν καὶ τὸ προσκυνοῦν. Ἡ πίστη μας δὲν εἶναι θέαμα πρὸς ἐντυπωσιασμόν, οὔτε θεωρία εἶναι. Ἡ πίστη εἶναι ὄραση ἐσωτερικὴ στὸν ἄνθρωπο, ἡ ὁποία μᾶς πληροφορεῖ γιὰ ὅσα δὲν ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις καὶ ὅσα δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσει ὁ νοῦς.

Ἐδῶ τώρα ἀνοίγεται ἔνα μεγάλο ζήτημα, αὐτὸ τῆς διακρίσεως ἀνάμεσα στὴν πίστη καὶ στὴ γνώση, τὸ ὅποιο, βεβαίως, δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἀναλυθεῖ διεξοδικῶς ἐδῶ. Μιὰ ὀριοθέτηση μόνο θὰ ἐπιχειρήσουμε. Οἱ ἄνθρωποι σήμερα δὲν διακρίνουν εὔκολα τὰ ὅρια ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ τὰ δύο διαφορετικὰ γνωστικὰ πεδία· στὴν πίστη καὶ στὴ γνώση, στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ στὴν θεολογικὴ γνωσιολογία. Καὶ συχνὰ δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση πὼς τάχα ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων σύγκρουση. Ὁχι· ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν συγκρούονται. Ἡ σύγκρουση, ὅταν καὶ ὅπου συμβαίνει,

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ:

Τατοϊου 121, Μεταμόρφωση Αττικής,
Τ.Κ. 14452

Fax: 210 28 19 550

e-mail: mkal8645@gmail.com
www.eesk.gr

TAX. ΘΥΡ.: 52057, T.K. 14410

Συνδρομές – Δωρεές: ETE 151/296112-14

ETE IBAN: GR 0701101510000015129611214

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

Ένωση Αποφοίτων Εκκλ. Σχ. Κορίνθου

ΕΚΔΟΤΗΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:

Μιχάλης Καλλαράς, τηλ.: 6944 24 30 41

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Ελένη Σταυροπούλου – Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.

Αριθμός φύλλου 52

Χειμώνας 2022

είναι μεταξύ προσώπων. «Όταν δηλ. ἐπιστήμονες γνωματεύουν για πράγματα ποὺ συμβαίνουν στὰ Ἅγια τῶν Ἅγιων (ἄτοπον, τ.ξ. ἔξω τοῦ οἰκείου τόπου) καὶ ὅταν κληρικοὶ καὶ καλόγεροι ἀποφαίνονται ἐπὶ θεμάτων ἐπιστημονικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν δεδομένων (κωμικόν...).» Οχι μόνο δὲν συγκρούονται Ἐπιστήμη καὶ Θεολογία, ἀλλ’ ἔχουν καὶ κοινὰ σημεῖα μεταξύ τους: ή Ἐπιστήμη, ὅταν, ἐρευνώντας, ἀνακαλύπτει τά... ἀποτυπώματα τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, μπορεῖ νὰ ἀναφωνεῖ μὲ τὸν Δαυίδ τὸ «ώς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. 103). Ἀλλὰ καὶ ή Θεολογία, ἐρευνώντας τοὺς ἐπὶ μέρους κλάδους τῆς, ἐφαρμόζει τὶς μεθόδους τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἀξιοποιεῖ τὰ πορίσματά της. «Όταν ὅμως πρόκειται γιὰ τὸν Θεὸν καὶ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια του, αὐτά «ἐσφράγισται τοῖς ἐρευνῶσι· πεφανέρωται δὲ τὰ θαύματα τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει τὸ μυστήριον» (τροπ. τοῦ πλ. α' ἥχου). «Κεφάλαιον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις»: κλειδὶ γιὰ νὰ ἀνοίξεις τὸν κόσμο τοῦ ἐπιστητοῦ εἶναι ἡ ἐρευνα· κλειδὶ γιὰ νὰ εἰσέλθεις στ' ἄδυτα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πίστη. Ἀλλὰ γιὰ ποιὰ πίστη μιλοῦμε; Γιὰ μιὰ παθητικὴ παραδοχὴ καταφατικῶν διατυπώσεων καὶ βεβαιοτήτων περὶ τοῦ... «θείου»; Ή γιὰ μιὰ στοχαστικὴ περιπλάνηση τοῦ νοῦ; Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ή πίστη εἶναι πορεία αἰματηρή, πορεία πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὴν ἀληθινὴ θεογνωσία. Καὶ εἶναι πορεία αἰματηρὴ ἡ πίστη γιατὶ ἀκολουθεῖ τὴν «τεθλιμμένη ὁδό» τῆς διὰ βίου ἐσωτερικῆς καθάρσεως ποὺ πετυχαίνεται μὲ τὴ χάρη τῶν ἀγίων μυστηρίων καὶ τὴν ἀσκηση τῶν ἀγίων ἀρετῶν. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὅψονται», βεβαιώνει ὁ Χριστός (Ματθ. 5, 8). Ἄς μᾶς συγχωρεθεῖ νὰ παραθέσουμε ἐδῶ τὶς ἔξοχως ἐνδιαφέρουσες ἀπαντήσεις ποὺ ἔδωσαν, σχετικῶς μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐπιστήμη τους, δύο κορυφαῖες ἐπιστήμονες τῆς χώρας μας: ή καθηγήτρια Ἐλένη Γιαμαρέλλου (παθολόγος-λοιμοξιωλόγος) καὶ ή κ. Ἀντωνία Μοροπούλου (τῆς Σχολῆς Χημικῶν Μηχανικῶν τοῦ Ε.Μ.Π., ὑπεύθυνη τῆς ὁμάδας ἐπιστημόνων γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ιεροῦ Κουβουκλίου τοῦ Παναγίου Τάφου). Ή πρώτη κυρία, ὅταν ρωτήθηκε πῶς γίνεται -διακεκριμένη ἐπιστήμων οὖσα- νὰ ἐκκλησιάζεται καὶ νὰ κοινωνεῖ, ἀπάντησε ἀφοπλιστικά: «Όταν πηγαίνω στὴν Ἐκκλησία, ἀφήνω τὴν Ἐπιστήμη μου ἀπ' ἔξω!... Η δεύτερη κυρία ρωτήθηκε ἀν εἶναι ἡ πίστη ἡ μεγαλύτερη τεκμηρίωση· κι ἀπάντησε: «Αὐτὸς ὁ Τάφος μιλάει ἀπὸ μόνος του. Εἶναι συγκλονιστικὸ μνημεῖο. Ἡξερα τὶς θρησκευτικὲς ρήσεις, ὅτι εἶναι ὁ ζωδόχος τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὅταν τὸν ἔζησα, μὲ τὴν ἐνέργεια ποὺ ἀναδίδει, ἴδιαίτερα ὅταν τὸν ἀνοίξαμε, ἥταν συγκλονιστικός. Αὐτὸς εἶναι ἀδιάψευστος μάρτυρας καὶ δὲν ἡμουν μόνη μου, τὸ ξέρουν ὅλοι ὅσοι ἥταν ἔκει. Υπῆρξαν ἄνθρωποι

ποὺ βγῆκαν ἔξω κλαίγοντας...». Εὐλογημένοι ὅσοι κρατοῦν στὰ χέρια τους καὶ τὰ δύο κλειδιά: τῆς γνώσεως καὶ τῆς πίστεως.

Λοιπόν, «τὸ μέγα Μυστήριον τῆς εὐσεβείας» φανερώθηκε «ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ». «ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας» ἐπὶ Καίσαρος Αύγούστου. Ἐτελειώθη (τὸ μυστήριο), ἀλλὰ δὲν τελείωσε ποτέ, οὕτε θὰ τελειώσει, «ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» γιὰ νὰ μπορεῖ κάθε αἰώνας καὶ κάθε γενεὰ νὰ μετέχει σὲ αὐτό, πραγματικά, ὅχι ἐπετειακά, ὅπως γιορτάζονται τὰ ιστορικὰ γεγονότα. Κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὁ Χριστὸς, μετὰ τὴν εὐλογία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ τὴν μετάδοση στοὺς Μαθητὲς τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματός του, ἔδωσε σὲ αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ τελοῦν τὸ μυστήριον τοῦτο «ἔως ἂν ἐλθῃ» (Α' Κορ. 11, 26). Αὐτὸς ἔκαμαν οἱ Ἀπόστολοι κι αὐτὸς συνεχίζει νὰ τελεῖ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῆς Τραπέζης τῆς Εὐχαριστίας. Τὴν ὥρα τῆς ἀγίας Ἀναφορᾶς, οἱ Λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, «μεμνημένοι τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων» ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ιησοῦ Χριστοῦ, «ἀναφέρομε» τὰ Τίμια Δῶρα στὸν Πατέρα καὶ τὸν παρακαλοῦμε νὰ καταπέμψει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα του «ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα Δῶρα» καὶ νὰ «ποιήσῃ» τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον «αὐτὸς τὸ τίμιον Σῶμα καὶ αὐτὸς τὸ τίμιον Αἷμα» τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ. Στὴν Εὐχαριστία λοιπὸν ἔχουμε συνέχεια πραγματικὴ -ὅχι συμβολική- τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ -ἐν ταύτῳ- διαιώνιση τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου, ὥστε, προσερχόμενοι, νὰ γινόμαστε «θείας κοινωνοὶ φύσεως» (Β' Πέτρ. 1, 4).

Β. Πῶς ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἀνταποκρίθηκαν στὴ φιλάνθρωπη κίνηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, νὰ «συγκαταβεῖ» καὶ νὰ ἀνορθώσει τὴν πεσοῦσα φύση μας, ὥστε νὰ μὴν εἴμαστε πιὰ «ξένοι καὶ πάροικοι», ἀλλὰ «οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 2, 19); Δυστυχῶς, τὸν ἀντιμετωπίσαμε ως ξένο.

Ἡρθε ἡ ὥρα του νὰ γεννηθεῖ, καὶ δὲν ὑπῆρχε πουθενὰ κατάλυμα γιὰ αὐτόν. Γεννήθηκε, λοιπόν, σὲ ἔνα σπήλαιο στὶς παρυφὲς τῆς Βηθλεέμ, ως ξένος. **Ο κόσμος** δῆλος δὲν ἀγνόησε, ἀλλὰ καὶ κήρυξε διωγμὸ ἐναντίον του. Πρῶτος ἀπὸ ὅλους τὸν καταζητεῖ ὁ Ἡρώδης. Δι’ ἀγγέλου ὁ Ἰωσήφ παίρνει μήνυμα νὰ φύγει μὲ τὸ Παιδί καὶ τὴν Μητέρα του στὴν Αἴγυπτο. Ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ λίγο καιρό, μὲ ἄλλο μήνυμα ἡ ἀγία οἰκογένεια ἐπέστρεψε «εἰς γῆν Ἰσραὴλ» καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν πόλη Ναζαρέτ. Ἐκεῖ μεγάλωσε ὁ Ιησοῦς, ἔξ οὐ καὶ ἡ ἐπονομασία Ναζωραῖος. Ἀλλ’ οἱ συμπολίτες του δὲν τὸν εἶδαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ καλὸ μάτι. Τὸν ἀντιμετώπισαν ως ξένο καὶ παρεπίδημο. Δυὸς φορὲς μάλιστα σήκωσαν πέτρες νὰ τὸν λιθοβολήσουν, ἐνῶ μιὰν ἄλλη τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὸν ὁδήγησαν ως τὸ

χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ. Ἐκεῖ, στὴ Ναζαρὲτ, εἶπε κάποτε ὁ Ἰησοῦς τὸ γνωστό «ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ» (Λουκ. 4, 24).

Αλλὰ τὸν μέγιστο διωγμὸν ὑπέμεινε ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δημόσιας δράσης του. Οἱ σαγηνευτικὲς διδαχές του, τὰ ἀναρίθμητα θαύματα, ἡ ἀγάπη του γιὰ τοὺς φτωχούς, τοὺς ἀνήμπορους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παραστρατημένους, κι ἀκόμα, ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ στὸ πρόσωπό του, κίνησαν τὸν φθόνο καὶ τὴν κακία πολλῶν, μάλιστα δὲ τῆς Θρησκευτικῆς ἡγεσίας, τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, ποὺ δὲν ἔχαναν εὐκαιρία νὰ τὸν συκοφαντοῦν στὸν λαό· νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν παγιδεύσουν «ἐν λόγῳ». νὰ στήνουν κατηγορίες ἐναντίον του· νὰ συνάζουν πονηρὰ σχέδια καὶ βουλευτήρια παρανομίας κατ’ αὐτοῦ· νὰ μελετοῦν ἀσταμάτητα γιὰ τὸ πῶς θὰ τὸν ξεκάμουν· καί, τέλος, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς κακίας: μὲ τὶς ρωμαϊκὲς ἀρχές, ἡ παράδοση τοῦ Ἰησοῦ σ’ αὐτές, ἡ ἔξουθένωσή του, τὰ φρικτὰ πάθη καὶ ὁ θάνατος διὰ σταυροῦ. Ὡς ξένος γεννήθηκε, ὡς ξένος ἔζησε στὸν κόσμο μας καὶ πέθανε ὡς ξένος. Μὰ καὶ ὡς νεκρός, σὲ ξένο τάφο μπήκε: στὸν τάφο ποὺ εἶχε λαξεύσει ὁ Ἰωσήφ, γιὰ δική του χρήση πιθανόν.” Ἐτσι, ἀντὶ ἐμεῖς, ἀπὸ

ξένοι, νὰ γίνουμε «οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ», ἀποξενώσαμε τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴ ζωὴ μας καὶ ἀπὸ τὸν κόσμο μας...

‘Ο κατὰ τοῦ Ἰησοῦ διωγμὸς θὰ συνεχισθεῖ στὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν του ἀρχικῶς, κι ἀργότερα στὰ πρόσωπα δλων τῶν Ὀμολογητῶν καὶ τῶν Μαρτύρων τῆς Ἑκκλησίας. Τὴν Ἑκκλησία, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ φυτεύτηκε στὴ γῆ ἀπὸ τὸν Θεάνθρωπο Χριστό, ὁ κόσμος τὴ βλέπει ὡς ξένη καὶ δὲν τὴν ἀνέχεται. Ἄν ἥταν ἀπὸ τὰ σπλάχνα του, ὁ κόσμος θὰ τὴν ἀγαποῦσε ὡς δική του. Αὐτὸς ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ἑκκλησίας εἶναι διωγμὸς κατὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἡ Ἑκκλησία εἶναι ὁ Χριστός, «ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὁστέων αὐτοῦ» (Ἐφεσ. 5, 30).’

Ἄγαπητοὶ συμμαθητὲς καὶ... σύντροφοι (τὸ δεύτερο στὴν περίπτωσή μας κυριολεκτεῖ), ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «εἰς τὰ ἴδια ἥλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον»... Ἦλθε, καὶ ἔκτοτε εἶναι ὁ πάντοτε ἐρχόμενος. «Ἴδού», λέγει, «ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω» (Ἀποκ. 3, 20).” Ή τοῦ ἀνοίγεις καὶ μπαίνει, καὶ δειπνεῖ μετὰ σοῦ κι ἐσύ μετ’ αὐτοῦ, ἢ τὸν διώχνεις. Μακάρι γιὰ ὅλους μας νὰ συμβαίνει τὸ πρῶτο.

Καλὰ κι εὐλογημένα Χριστούγεννα. ☺

«ΕΝ ΙΟΡΔΑΝΗ ΒΑΠΤΙΖΟΜΕΝΟΥ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ, Η ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΕΦΑΝΕΡΩΘΗ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ»

*Toν Αθανασίον Θ. Βουρλή, Ομότιμον Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών
(Σχολικά ἔτη φοίτησης 1959-1965)*

Ο τίτλος του επίκαιρου ἀρθροῦ μας προέρχεται από το γνωστό Απολυτικίο¹ τῆς μεγάλης εορτῆς των Θεοφανείων, ἡ Θεοφανίων, ἡ Φώτων². Η θεματολογία του Απολυτικίου παρουσιάζει απόλυτη εξάρτηση από τις διηγήσεις των τεσσάρων Ευαγγελίων και αναφέρεται περιληπτικά στα θαυμαστά γεγονότα τα οποία διαδραματίστηκαν κατά τη βάπτιση του Κυρίου στον Ιορδάνη ποταμό. Ἐτσι, ο Ιορδάνης, η βάπτιση του Κυρίου από τον ἄγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, η φανέρωση των Τριάων Προσώπων της Αγίας Τριάδας, η προσμαρτυρία του Θεού Πατρός, ότι ο βαπτισθεὶς Χριστός είναι ο αγαπητός Υἱός Του, η επιβεβαίωση ότι ο Χριστός είναι ο ενανθρωπήσας Θεός Λόγος (διά της καθόδου του Αγίου

Πνεύματος «εν είδει περιστεράς») και, τέλος, ο φωτισμός του κόσμου από την παρουσία του τριαδικού Θεού είναι τα κύρια σημεία που προβάλλει το περιεχόμενο του Απολυτικίου της εορτῆς.

Επισημαίνουμε ότι όλοι οι Ευαγγελιστές καταγράφουν τα σημαντικότερα γεγονότα της επίγειας ζωῆς του Ιησοῦ Χριστού, τα οποία, όμως, έχουν μια ιδιαίτερη θεολογική σημασία. Επομένως, η βάπτιση του Κυρίου και η, κατ’ αυτήν, φανέρωση της Αγίας Τριάδας δε θα μπορούσαν να αποσιωπηθούν. Θα παραθέσουμε κατωτέρω ολόκληρο το κείμενο του Απολυτικίου, προκειμένου στη συνέχεια να το σχολιάσουμε, συνδυάζοντας το περιεχόμενό του με τις διηγήσεις των αγίων

Ευαγγελιστών και την παράλληλη παράθεση κάποιων διευκρινιστικών στοιχείων που κρίνονται απαραίτητα για την ομαλή μετάβαση της σκέψεως και της μνήμης μας στα γεγονότα που μας υπενθυμίζει η μεγάλη εορτή των Θεοφανείων.

«Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζομένου σου Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις,

τοῦ γὰρ Γεννήτορος ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει σοι, ἀγαπητὸν σε Γίὸν ὄνομάζουσα,

καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἐβεβαίου τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές.

Ο ἐπιφανὴς Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα σοι».

1. «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζομένου σου Κύριε»:

Η βάπτιση του Κυρίου έγινε στον Ιορδάνη ποταμό³ από τον ἄγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, τον τελευταίο και μέγιστο Προφήτη⁴, ο οποίος συνδέει δύο σημαντικές θρησκευτικο-ιστορικές χρονικές περιόδους: αυτήν της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. Ο Ιωάννης ήταν υιός του ιερέα Ζαχαρία και της Ελισάβετ, η οποία ήταν στείρα και τον γέννησε σε μεγάλη ηλικία. Ο Ιωάννης ήλθε στον κόσμο ως καρπός πίστεως και μακροχρόνιας προσευχής των γονέων του, έμελλε δε να γίνει, κατά θεία εντολή, ο «Πρόδρομος» του σωτηριολογικού έργου του Χριστού (Λουκ. 1,5-25. 57-80. Ιωάν. 1,6). Ο πατέρας του, μετά τη γέννηση του Ιωάννη, κατά την όγδοη ημέρα της ονοματοδοσίας, «επλήσθη Πνεύματος Αγίου, και προεφήτευσε» λέγοντας μεταξύ άλλων στο νεογέννητο: «Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης υψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γαρ προ προσώπου Κυρίου ετοιμάσαι οδούς αὐτού» (Λουκ. 1,59.67.76), λόγια που είναι επηρεασμένα από τον προφήτη Ησαΐα (8ος αιών. π.Χ.), ο οποίος είχε ονομάσει τον Ιωάννη «φωνή βοώντος εν τῇ ερήμῳ» που θα φώναζε στους Ιουδαίους: «ετοιμάσατε την οδόν Κυρίου, ευθείας ποιείτε τας τρίβους (δρόμους) Αὐτού» (Ματθ. 3,3. Ιωάν. 1,23. Πρβλ. Ησ. 50,3). Απ' αυτόν τον προγεγραμμένο από τον Θεό ρόλο της αποστολής του ονομάσθηκε ο Ιωάννης «Πρόδρομος» του έργου του Χριστού.

Ο Ιωάννης ήταν μισό χρόνο μεγαλύτερος από τον Ιησού Χριστό και είχαν συγγένεια από τις μητέρες τους (Λουκ. 1,36). Από νεαρής ηλικίας, κρατεούμενος «Πνεύματι», ασκήτευε στα ερημικά παρα-Ιορδάνεια μέρη της ανατολικής Ιουδαίας (Λουκ. 1,36.80. Ματθ. 3,1. Λουκ. 1,80.). Κι όταν «ήλθε το πλήρωμα του χρόνου» (Γαλάτ. 4,4), επί ηγεμονίας Ποντίου Πιλάτου και αρχιερατείας «Αννα και Καϊάφα, εγένετο ρήμα Θεού επι Ιωάννην τον Ζαχαρίου υιόν εν τῇ ερήμῳ, και ἤλθεν εις πάσαν την περίχωρον του Ιορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετά

νοίας εις ἀφεσιν αμαρτιών» (Λουκ. 3,1-2). Κεντρικό σημείο των κηρυγμάτων του ήταν η φράση: «μετανοεῖτε, ἡγγικε γαρ η βασιλεία των ουρανών» (Ματθ. 3,2). Συγχρόνως βάπτιζε όσους το επιθυμούσαν, διευκρινίζοντάς τους, όμως, ότι: «εγώ μεν βαπτίζω υμάς εν ύδατι εις μετάνοιαν. ο δε οπίσω μου ερχόμενος (ο Χριστός) ισχυρότερός μου εστίν, ου ουκ ειμί ικανός τα υποδήματα βαστάσαι. Αυτός υμάς βαπτίσει εν Πνεύματι Αγίω και πυρί» (Ματθ. 3,11. Ιωάν. 1,6-9. 15-37).

Ο Χριστός, στην ηλικία των τριάντα ετών και πριν αρχίσει το σωτηριολογικό επίγειο έργο Του, ξεκίνησε από την περιοχή της Γαλιλαίας και πήγε στον Ιορδάνη. Εκεί βρήκε τον Ιωάννη, ο οποίος συνέχιζε το «προδρομικό» του έργο, και του ζήτησε να Τον βαπτίσει. Ο Ιωάννης, έκθαμβος από το απρόσμενο αίτημα του Κυρίου και έχοντας συναίσθηση της κατωτερότητάς του και τη φωτισμένη διαίσθηση ότι Αυτός είναι ο ενανθρωπήσας Θεός Λόγος (ο προσδοκώμενος Μεσσίας), εξέφρασε αρχικά τον δισταγμό του λέγοντας: «εγώ χρείαν (ανάγκη) ἔχω υπό σου βαπτισθήναι, και συ ἐρχη προς με» (Ματθ. 3,14). Πειθάρχησε όμως τελικά στην εντολή του Κυρίου και Τον βάπτισε. Ο Ιησούς, ως αναμάρτητος, προσευχόταν κατά τη διάρκεια της βαπτίσεως (Λουκ. 3,21) και δεν παρέμεινε στο νερό εξομολογούμενος, όπως έκαναν οι άλλοι αμαρτωλοί άνθρωποι, αλλ' «ανέβη ευθύς από του ύδατος» (Ματθ. 3,16).

2. «Καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἐβεβαίου τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές»: Εκείνη τη στιγμή ο Ιωάννης είδε να ανοίγουν οι ουρανοί και να κατεβαίνει το Άγιον Πνεύμα προς τον Ιησού Χριστό σε μορφή περιστεράς (Ματθ. 3,16. Μάρκ. 1,10. Λουκ. 3,22). Το θαυμαστό αυτό γεγονός ήταν η εκπλήρωση της εντολής του Θεού προς τον Ιωάννη που του είχε πει: «εφ' ον αν ίδης το Πνεύμα καταβαίνον και μένον επ' αυτόν, ούτος εστιν, ο βαπτίζων εν Πνεύματι Αγίω (Ιωάν. 1,33)⁵. Μ' αυτή την

ουράνια παρέμβαση, ο Ιωάννης πείσθηκε οριστικά ότι έχει μπροστά του τον προσδοκώμενο Μεσσία, τον ενανθρωπήσαντα Θεόν Λόγον. Γι' αυτό και διαβεβαίωνε τον ιουδαϊκό λαό περί Αυτού, λέγοντας «ότι τεθέαμαι το Πνεύμα καταβαίνον ως περιστεράν εξ ουρανού και ἐμεινεν επ' αυτόν..., καγώ εώρακα και μεμαρτύρηκα ότι ούτος εστίν ο Υἱός του Θεού» (Ιωάν. 1,32-33). Η χριστιανική παράδοση αναφέρει ότι κατά τη Βάπτιση ο «Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω», αποδεικνύοντας έτσι την αντίδραση της ορατής κτίσεως μπροστά στα θαυμαστά γεγονότα. Όμοιο περιστατικό μνημονεύει και η Π. Διαθήκη, όταν οι προφήτες Ηλίας και Ελισαίος πέρασαν τον Ιορδάνη κτυπώντας τον με τη μηλωτή του Ηλία. Το αυτό φαινόμενο διηγούνται ότι συμβαίνει κάθε χρόνο την ημέρα των Θεοφανείων, όταν ο Πατριάρχης αγιάζει τα ύδατα του Ιορδάνη.

3. «Τοῦ γὰρ Γεννήτορος ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει σοι, ἀγαπητὸν σε Γίὸν ὄνομάζουσα»: Ο ευαγγελιστής Ματθαίος διηγείται ως εξής τη συνέχεια και την ολοκλήρωση των αποκαλυπτικών γεγονότων: «καὶ ιδού φωνὴ εκ των ουρανῶν λέγουσα. Οὗτος εστίν ο Υἱός μου ο αγαπητός, εν ω ευδόκησα» (Ματθ. 3,17. Πρβλ. Μάρκ. 1,11. Λουκ. 3,22). Ήταν η φωνή του Θεού Πατρός, η οποία επιβεβαίωνε ότι ο Βαπτισθείς δεν είναι ένα τυχαίο πρόσωπο, ἡ ένας Προφήτης, αλλά ο σαρκωθείς προαιώνιος Θεός Λόγος, ο Υἱός του Θεού Πατρός, το δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδας.

4. «ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις»: Έτσι, κατά τη βάπτιση του Κυρίου ἔχουμε (σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο) τη φανέρωση, την αποκάλυψη και την παρουσία της τριαδικής μιας Θεότητας. Ο Θεός Πατήρ ομιλεί και προσμαρτυρεί για την νιότητα του Βαπτιζομένου, ο Υἱός και Λόγος του Πατρός βαπτίζεται ως Θεάνθρωπος, και το Άγιον Πνεύμα βεβαιώνει με την παρουσία Του τη Θεότητα του Βαπτισθέντος. Μία αποκαλυπτική εικόνα της απόλυτης αγαπητικής συνεργασίας της τριαδικής Θεότητας. Αυτό ακριβώς διακηρύγτει και το Απολυτικό: «Ἐν Ιορδάνῃ βαπτιζομένου σου Κύριε, η τῆς Τριάδος εφανερώθη προσκύνησις». Στον Ιορδάνη, ενώπιον πολλών αυτοπτών κι αυτήκοων μαρτύρων, αποκαλύπτεται ένα μυστήριο ακατανόητο από την ανθρώπινη λογική και πρωτάκουστο στην παγκόσμια ιστορία των θρησκευμάτων. Ένα νέο και θεμελιώδες πολύπτυχο δόγμα πίστεως, στο οποίο στηρίζεται όλο το οικοδόμημα της χριστιανικής και δη της ορθόδοξης θεολογίας και ζωής. Δόγμα, για την ακρίβεια διατυπώσεως του οποίου συγκλήθηκαν πολλές Τοπικές και επτά Οικουμενικές Σύνοδοι, στη διάρκεια οκτώ περίπου αιώνων.

5. «Ο ἐπιφανὴς Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα σοι»: Η τελευταία πρόταση του Απολυτικίου

διατυπώνει συμπερασματικά και λακωνικά τις δογματικές χριστολογικές αλήθειες: α) ότι ο «επιφανής» στον κόσμο διά της σαρκώσεως Χριστός (κεχρισμένος, ο Μεσσίας, ο προορισμένος από τον Θεόν Πατέρα) είναι ο «Θεός» Λόγος, ο Υἱός του Θεού Πατρός (Πρβλ. Λουκ. 1,79. Τίτ. 2,11). Οι χριστολογικές αυτές ιδιότητες είναι αναμφισβήτητες κι επικυρωμένες, τόσο από τα άλλα δύο Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας (τον Πατέρα και το Άγιον Πνεύμα, σύμφωνα με τα εκτεθέντα θαυμαστά γεγονότα της εορτής των Θεοφανείων), όσο κι από το πλήθος των χωρίων της Π. και της Κ. Διαθήκης, και β) ότι είναι αιώνιο και καθολικό το ευχαριστιακό και δοξολογικό χρέος των ανθρώπων έναντι του Τριαδικού Θεού και δη του Ιησού Χριστού, που ανέλαβε το λυτρωτικό και σωτηριολογικό έργο όλης της ανθρωπότητας.

6. Θα περατώσουμε το άρθρο μας απαντώντας στο εύλογο ερώτημα: γιατί βαπτίσθηκε ο Χριστός, αφού, ως αναμάρτητος, δεν είχε την ανάγκη ούτε του βαπτισμάτος ούτε της εξομολογήσεως αμαρτιών; Για να ικανοποιήσουμε την ανθρώπινη λογική –που ερευνώντας ψάχνει για την αλήθεια των γεγονότων–, σημειώνουμε ως απάντηση του ερωτήματος τα ακόλουθα:

a. Στην Π. Διαθήκη υπήρχαν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες όλοι οι άνθρωποι ἐπρεπε, πριν από κάθε θρησκευτική πράξη, να είναι σωματικά και ψυχικά καθαροί. Έτσι, άλλοτε βαπτίζονταν κι άλλοτε απλώς λούζονταν. Στην πρώτη περίπτωση θα μπορούσαμε να εντάξουμε τις βαπτίσεις του Ιωάννη του Προδρόμου στον Ιορδάνη, με τη χαρακτηριστική διαφορά ότι εισήγαγε και την εξομολόγηση των αμαρτιών. Γι' αυτό κι ονόμαζε το βάπτισμά του «βάπτισμα μετανοίας» (Λουκ. 3, 1-2). Στη δεύτερη περίπτωση εφαρμοζόταν η προφητική εντολή: «Λούσασθε και καθαροί γίνεσθε» (Ησαΐα 1,16). Οι πράξεις αυτές είχαν συμβολικό και προπαιδευτικό χαρακτήρα⁶. Προεικόνιζαν και προετοίμαζαν τους ανθρώπους για την αποδοχή των εν Χριστώ μυστηρίων του Βαπτίσματος και της Εξομολογήσεως-Μετανοίας. Με τα Μυστήρια αυτά, ο πεπτωκός άνθρωπος (σύμφωνα με τη διδασκαλία της Κ. Διαθήκης και των αγίων Πατέρων της Εκκλησίας μας) αναγεννιέται επειδή: α) απαλλάσσεται από το προπατορικό αμάρτημα, β) φωτίζεται ο νους από το Άγιον Πνεύμα και γ) γίνεται μέλος του σώματος του Χριστού που είναι η Εκκλησία Του και η σωτήρια «κιβωτός» του (Πρβλ. Γεν. 6,14-8,22). Ο Χριστός, λοιπόν, πριν αρχίσει το κοσμοσωτήριο έργο Του, βαπτίστηκε τηρώντας αυτή την εθιμική παλαιοδιαθηκική πράξη, για να μην κατηγορηθεί ότι δεν τηρεί –ως κατά σάρκα Ιουδαίος–, τις διατάξεις του μωσαϊκού Νόμου, δεδομένου ότι οι ομοεθνείς του Τον είχαν εξαρχής στο στόχαστρο της άδικης κριτικής τους.

Ο ιερός Υμνωδός γράφει χαρακτηριστικά: «ο του νόμου Ποιητής, τα του Νόμου εκπληροί, και των προφητών τα κηρυχθέντα περί αυτού»⁷. Βαπτίστηκε, όμως, επιπρόσθετα και για τους παρακάτω σημαντικούς και ουσιαστικούς θεολογικούς λόγους που καταγράφονται στην Ορθόδοξη παράδοση.

β. Από άκρα ταπείνωση, συγκατάβαση και αγάπη προς το γένος των ανθρώπων και τη σωτηρία του. Γι' αυτό έλαβε «δούλου μορφή» (Φιλιπ. 2,7) σαρκούμενος. Γεννήθηκε σε ένα Σπήλαιο κοντά στην άσημη πολίχνη της Βηθλεέμ. Σπαργανώθηκε με ράκη. Εναποτέθηκε στη Φάτνη των αλόγων. Έζησε ως πρόσφυγας στην Αίγυπτο, διωκόμενος από τη φιλαρχία και την καχυποψία του Ηρώδη. Έζησε τη σωματική γύμνωση κατά τη Γέννηση, τη Βάπτιση και τα άγια Πάθη αλλά και της «σαρκός την περιτομήν»⁸. Κατηγορήθηκε και διώχθηκε από τη θρησκευτική και πολιτική ηγεσία του τόπου Του. Προδόθηκε από τον Ιούδα, τον μαθητή Του. Γεύτηκε την πικρία της αρνήσεως του Αποστόλου Πέτρου, της χολής και του όξους στον Σταυρό. Φυλακίστηκε, φραγγελώθηκε, ταπεινώθηκε και πόνεσε ψυχοσωματικά παντοιοτρόπως, κατά την παράνομη δίκη και το εκούσιο Πάθος κ.λπ. Σε όλη Του την επίγεια ζωή έζησε άσημα, αλλά πάντα «ευεργετών και ιώμενος πάντας τους καταδυναστευμένους υπό του διαβόλου» πάσχοντες ανθρώπους (Πράξ. 10,38).

γ. Για να απαλλάξει τους Πρωτόπλαστους κι όλους τους ανθρώπους από την προπατορική αμαρτία και τις συνέπειές της (τη φθορά, την αμαρτία, τα πάθη, την ασθένεια, τον θάνατο και τον διάβολο).

δ. Για να αγιάσει τα ύδατα, ώστε να είναι φιλικά κι ευεργετικά προς τον άνθρωπο για όλες τις χρήσεις τους.

ε. Για να απαλλάξει όλη την κτίση από τις δυσμενείς συνέπειες που υφίσταται από την κακομεταχείρισή της από τον οικιστή της, αλαζόνα ανθρωπο.

στ. Για να φωτίσει με το Άγιον Πνεύμα κάθε πιστό που θα βαπτίζεται στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, σύμφωνα με την εντολή που έδωσε στους Μαθητές Του μετά την Ανάσταση και προ της Αναλήψεώς Του (Ματθ. 28,19).

ζ. Για να αποκαλύψει –στον Ιωάννη τον Βαπτιστή και σε όλους τους παρευρισκόμενους– τη Θεανθρώπινη ιδιότητά Του, ώστε να αρθούν οι όποιες αμφιβολίες για το αν είναι ή δεν είναι ο αναμενόμενος Μεσσίας.

η. Για να φανερώσει τη νέα, τη χριστιανική πίστη στην Αγία Τριάδα (τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιον Πνεύμα). Πίστη που δεν υπήρχε και ήταν άγνωστη σε όλα τα μέχρι τότε θρησκεύματα του κόσμου.

θ. Για να παραδώσει εμπράκτως τη σωτηριολογική αναγκαιότητα του Μυστηρίου του Βαπτισμάτος, χωρίς

το οποίο ο άνθρωπος μένει «έξω του Νυμφώνος Χριστού»⁹. ☺

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τα Απολυτίκια των διάφορων εορτών εμπεριέχουν, συνήθως, τον νοηματικό πυρήνα του εορταζόμενου γεγονότος, γι' αυτό και ψάλλονται στο τέλος της ακολουθίας του Εσπερινού, ως επίλογος. Στην αρχή του Όρθρου, ως εισαγωγή, και ως συνδετικός κρίκος με τον Εσπερινό, και στη Θ. Λειτουργία ως υπόμνηση του εορταζόμενου γεγονότος. Στις μεγάλες δεσποτικές εορτές το Απολυτίκιο ψάλλεται προς το τέλος της Θ. Λειτουργίας αντί του «Είδομεν το φως το αληθινό...».

2. Ο όρος «Θεοφάνεια» δηλώνει τη φανέρωση των τριών Προσώπων της μιας Θεότητας, ενώ ο όρος «Φώτα», τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος διά του Μυστηρίου του Βαπτίσματος, δεδομένου ότι στους πρωτοχριστιανικούς αιώνες οι βαπτίσεις γίνονταν ομαδικές, ύστερα από ολοκληρωμένη κατήχηση πίστεως και ήθους, και κυρίως, κατά τις δεσποτικές εορτές. Π' αυτό μέχρι σήμερα ψάλλουμε στη Λειτουργία ορισμένων εορτών αντί του «Άγιος ο Θεός» το «Οσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε» (Πρβλ. Ρωμ. 6, 3).

Μέχρι τα μέσα του 5ου αιώνα η εορτή των Χριστουγέννων και των Φώτων συνεορτάζονταν την 6η Ιανουαρίου. Η εορτή των Χριστουγέννων μετατέθηκε στην 25η Δεκεμβρίου για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος ήταν πρακτικός. Εκείνη την εποχή, λόγω της μεγάλης αποστάσεως μεταξύ Βηθλεέμ και Ιορδάνη, δεν ήταν εύκολη η παρουσία και μετάβαση του Πατριάρχη αυθημερόν στον τόπο της Γεννήσεως και στον ποταμό της Βαπτίσεως του Χριστού, προκειμένου να λάβει μέρος στις ιερές Ακολουθίες, λαμβάνοντας υπόψη και την ηλικία του Πατριάρχη και τις καιρικές συνθήκες. Ο δεύτερος λόγος ήταν θεολογικός και ποιμαντικός. Στον ειδωλολατρικό κόσμο και, κυρίως στη Ρώμη, γιόρταζαν στα τέλη του Δεκέμβρη την εορτή του ήλιου, κατά την οποία γίνονταν πολλά έκτροπα. Επειδή συμπετίχαν πιθανότατα και χριστιανοί σ' αυτούς τους εορτασμούς, συνεργάστηκαν οι προκαθήμενοι των Θρόνων Ρώμης και Ιεροσολύμων και αποφάσισαν να εορτάζονται τα μεν Χριστούγεννα την 25η Δεκεμβρίου, τα δε Φώτα την 6η Ιανουαρίου. Μ' αυτό το μέτρο θέλησαν να σταματήσουν την όποια συμμετοχή χριστιανών στις ειδωλολατρικές εορταστικές εκδηλώσεις. Έτσι, η ειδωλολατρική εορτή για τον ορατό ήλιο (που είναι κτίσμα του νοητού Ήλιου, του Χριστού) έγινε χριστιανική εορτή της Γεννήσεως του Θεανθρώπου. Π' αυτό και στο Απολυτίκιο των Χριστουγέννων αναφέρονται, μεταφορικά και συμβολικά, οι φράσεις: α) το «φως της γνώσεως» και β) «τον Ήλιον της δικαιοσύνης», που είναι ο Χριστός.

3. Ο Ιορδάνης είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Παλαιστίνης. Με την ανατολικοδυτική του πορεία τροφοδοτεί τρεις λίμνες (Σαμαχωνίτιδα, Τίβεριάδα και Νεκρά Θάλασσα). Έχει περίπου το μέγεθος και την ετήσια ροή του δικού μας Λάδωνα και

είναι, εν πολλοίς, το νότιο φυσικό όριο μεταξύ του σημερινού Ισραήλ, της Συρίας και της Ιορδανίας.

4. Ο Χριστός είπε για τον Ιωάννη ότι είναι αυτός για τον οποίο γράφει η Π. Διαθήκη: «Ιδού εγώ αποστέλλω τον ἄγγελόν μου προ προσώπου σου, ος κατασκευάσει την οδόν σου ἐμπροσθέν σου. Λέγω γαρ υμίν, μείζων εν γεννητοίς γυναικών προφήτης Ιωάννου του βαπτιστού ουδείς εστιν» (Λουκ. 7, 27-28. Πρβλ. Ματθ. 11, 10-11. Μαλαχ. 3,1).

5. Η φράση βάπτισμα «εν Πνεύματι Αγίω» υπονοεί το Χριστιανικό Βάπτισμα που συνέστησε στους Μαθητές Του ο Κύριος κατά την ημέρα της Αναλήψεως λέγοντας: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα ἔθνη, βαπτίζοντες αυτούς εις το ὄνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος...» (Ματθ. 28,19). Σημειώνεται εδώ ότι στην Ορθόδοξη Χριστιανική παράδοση το Βάπτισμα έχει τις εξής τρεις μορφές: α) το εν «Πνεύματι Αγίω», β) το εν «πυρί» (Ματθ. 3,11. Ιωάν. 1,6-9. 15-37) και γ) το εν «αίματι». Το πρώτο είναι το εφαρμοζόμενο σε όλους που θέλουν να γίνουν μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Το δεύτερο είναι των «πύρινων γλωσσών» της Πεντηκοστής, το οποίο έγινε για τους δώδεκα και εβδομήκοντα Αποστόλους (Πράξ. 2, 1-4), και το τρίτο είναι το διά του αίματος μαρτυρικού θανάτου,

αβάπτιστου ανθρώπου, ο οποίος πεθαίνει ομολογώντας πίστη στον Χριστό, ή στην Αγία Τριάδα. Τέλος, υπάρχει και η τέταρτη μορφή του «κατ' οικονομίαν αεροβαπτισμού» από λαϊκό χριστιανό, όταν κινδυνεύει η ζωή κάποιου αβάπτιστου νηπίου ή και ηλικιωμένου που, όμως, επιθυμεί να βαπτισθεί. Η περίπτωση αυτή απαιτεί από τον βαπτίζοντα να εκφωνήσει την επίκληση: «Βαπτίζεται ο δούλος ή η δούλη του Θεού (τάδε), εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν». Τέλος, το Βάπτισμα συμβολίζει τον θάνατο του παλαιού ανθρώπου και την εν Χριστώ αναγέννηση, γι' αυτό και συνδέεται θεολογικά με την τριήμερη Ταφή (τρεις καταδύσεις στο νερό) και την Ανάσταση του Κυρίου.

6. Στην Π. Διαθήκη μνημονεύεται η περίπτωση αποθεραπείας του λεπρού ηγεμόνα της Συρίας, Ναιμάν, ύστερα από βάπτισμά του στα ύδατα του Ιορδάνη, το οποίο έγινε κατόπιν εντολής του προφήτη Ελισαίου (Πρβλ. Δ' Βασιλ. 5,1-17).

7. Βλ. Μηναίο, β' ιδιόμελο εσπερίων 1ης Ιανουαρίου.

8. Βλ. Μηναίο, α' ιδιόμελο εσπερίων 1ης Ιανουαρίου: «Συγκαταβάίνων ο Σωτήρ, τω γένει των ανθρώπων, κατεδέξατο σπαργάνων περιβολήν. Ουκ εβδελύξατο σαρκός την περιτομήν».

9. Βλ. Κοντάκιο και Οίκο Όρθρου Μ. Τρίτης στο Τριάδιο.

Σύντομη Αἰσθητικὴ καὶ Θεολογικὴ ἀνάλυση τῆς εἰκόνας τῆς Γέννησης τοῦ Χριστοῦ

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Ιωάννου Γ. Σκιαδαρέση,
Καθηγητοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεοσαλονίκης (Σχολικά ἔτη φοίτησης 1964-1970)

Εἰσαγωγικὰ Σχόλια

Τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ βάθος ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ γεγονός τῆς Γέννησης τοῦ Κυρίου ἀπειλεῖ νὰ παραμορφώσει μία συνήθης τάση εἰδυλλιακῆς καὶ ρομαντικῆς προσέγγισής του. Ή εἰδυλλιακὴ καὶ ρομαντικὴ αὐτὴ προσέγγιση δὲν εἶναι μία ἀθώα τάση, ἀλλὰ συνιστᾶ παρέκκλιση ἀπὸ τὰ ὄρθόδοξα παραδεδομένα μας, παρέκκλιση πρὸς τὴν ὄποια γλιστρᾶ ὁ ἀνθρωπὸς τοῦ καιροῦ μας, ὁ ὄποιος συχνὰ, ἀντὶ γιὰ χρήση γνήσιων ἀναγεννητικῶν φαρμάκων, μὲ στόχῳ τὴν ὑπέρβαση τῆς τυραννίας τοῦ θανάτου, προτιμάει ἀπλὰ παυσίπονα ἢ καὶ ναρκωτικὰ γιὰ μιὰ πρόσκαιρη φυγὴ ἀπὸ τὴν πεζὴ καὶ ἔνοχη καθημερινότητα. Γ' αὐτὸ στὸ τέλος κι ὁ πλούσιος διάκοσμος τῶν ἡμερῶν αὐτῶν καὶ ἡ εὐσεβιστικὴ

φιλολογία καὶ στάση μας δὲν εἶναι τίποτε παραπάνω ἀπὸ ἔνα καλοστημένο καμουφλάζ. Κάτω κι ἀπ' τὰ πιὸ ψηλὰ χριστουγεννιάτικα δένδρα καὶ τὶς πιὸ φαντασμαγορικὰ στολισμένες πλατεῖες χάσκει ἡ ἀνατριχιαστικὴ παγωνία τοῦ θανάτου.

Ἡ Εκκλησία μας, όμως, δὲν παύει νὰ καλεῖ τὰ μέλη της σὲ μιὰ πάλι κατὰ τῆς ἐκτροπῆς αὐτῆς ἡ, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ ὄρθοτερα, δὲν παύει ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ παντὸς εἴδους μονομέρειες καὶ μονοφυσιτισμούς, ποὺ γεννοῦν ἐκτροπές. Ὁπλα τῆς: τὰ βιβλικὰ κείμενα, ἡ ὑμνολογία καὶ ἡ ἀγιογραφία τῆς. Μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὄποιο προσεγγίζει τὸ μυστήριο τῆς Γέννησης καὶ στὶς τρεῖς αὐτὲς φανερώσεις τῆς κρατάει καὶ αὐτὸ

καὶ ἐμᾶς στὴν ἀλήθεια. Ἀπὸ τὴν μιὰ δὲν τὸ ὑποβαθμίζει σὲ μιὰ ρομαντικὴ ιστορία ἡ σὲ ἔνα εἰδυλλιακὸ ἐπεισόδιο τοῦ μακρινοῦ παρελθόντος· οὕτε τὸ μεταβάλλει σὲ νεκρὸ ἀντικείμενο τῆς σκέψης. Ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν μᾶς ἀφήνει περιθώρια νὰ τὸ βλέπουμε ἀπλὰ ὡς ἔνα χρειαζούμενο καὶ γι' αὐτὸ διατηρητέο ἔξαρτημα τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἔθιμων τοῦ τόπου μας ἀλλ' οὕτε καὶ ὡς μιὰ ἀφορμὴ μόνο γιὰ ἀνάπαυλα ἀπὸ τὸν καθημερινό μας μόχθο. Θεωρώντας το στὶς πραγματικές του διαστάσεις, μᾶς καλεῖ νὰ τὸ βιώσουμε ἔνδον τῆς ὑπάρξεως μας. Μᾶς ὑποβάλλει τὴν ἀνάγκη μᾶς σοβαρῆς προσκύνησής του καὶ ἐνὸς νηφάλιου γιορτασμοῦ, ποὺ μεταμορφώνει τὴν ἀσθένεια μας ἥ τὴν ὄσμῃ τοῦ θανάτου σὲ χαρά, σὲ ἐλπίδα ὑπέρβασης ὅλων τῶν ἀρνητικῶν τῆς καθημερινότητας καὶ σὲ γεύση μιᾶς ἄλλης ζωῆς.

Σήμερα δύμας ὁ λόγος γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς Γέννησης. Τὴ λαμπρὴ αὐτὴ φανέρωση τῆς πίστης, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ὁρθόδοξης Εκκλησίας μας. Ἄς ἐξειδικεύσουμε λοιπὸν τὶς ἀναφορές μας σ' αὐτήν. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἃς προτάξουμε τρεῖς γενικές ἐκτιμήσεις:

α) Στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα τῆς Γέννησης, μέσα σὲ μιὰ

συμφωνία χρωμάτων, διαστάσεων, θεμάτων καὶ μορφῶν, ἀποτυπώνεται ἡ ἰσορροπία. Κυριαρχεῖ τὸ θεανθρώπινο. Ὅλος ὁ Θεὸς παρὼν στὴν εἰκόνα καὶ ταυτόχρονα ὅλος ὁ ἀνθρωπός. Σὲ μιὰ σώζουσα ἐνότητα καὶ ἰσορροπία. Η εἰκόνα δὲν ίστορεῖ ἔνα γεγονός, στὸ ὅποιο δρᾶ μονάχα ὁ Θεός. Οὕτε μιὰ πράξη ποὺ ἀρχίζει καὶ τελειώνει στὰ ἀνθρώπινα ὅρια. Ἐδῶ ὁ Θεὸς εὐδοκεῖ καὶ γίνεται ἀνθρωπός καὶ τὸ ἀνθρώπινο γένος, στὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου, συνευδοκεῖ στὸ νὰ συναντηθεῖ μὲ τὸν Θεό.

β) Ἡ βυζαντινὴ εἰκόνα, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅ, τι θὰ μποροῦσε νὰ ίσχυρισθεῖ κανεὶς γιὰ τὸν δυτικὸ πίνακα, δὲν ἀνθρωποποιεῖ τὸ γεγονός. Δὲν τὸ ἀποτυπώνει ἀποκλειστικὰ σὲ ἔνα ὄριζόντιο ἐπίπεδο. Μᾶς κρατάει προσγειωμένους στὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ κτιστό. Μέσα στὴν ίστορία μας. Δὲν θὰ μποροῦσε, ἄλλωστε, νὰ μᾶς βγάλει ἀπ' αὐτήν, γιατὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν ίστορία, τὴν ἀνθρωπινή, εἰσέβαλε «τὸ παιδίον» Ἰησοῦς καὶ ἔκτοτε τὴ χειραργαγεῖ, παρὰ τὰ φαινόμενα, πρὸς τὸν τελικό της δοξασμό. Ωστόσο, ἡ εἰκόνα τῆς Γέννησης δὲν μᾶς ἐγκλωβίζει σ' αὐτὴν ἀσφυκτικά. Μᾶς προσανατολίζει πρὸς ὄριζοντα πλατὺν καὶ φωτεινό.

γ) Ἔνας διάχυτος στὴν εἰκόνα δραματικὸς τόνος συμπορεύεται μὲ ἔναν χαρμόσυνο. Καὶ ἐνῶ ὁ πρῶτος, ὁ δραματικός, ὑποβάλλει μιὰ σιωπηλὴ προσκύνηση, ὁ δεύτερος, ὁ χαρμόσυνος, ὡθεῖ σὲ δοξαστικὰ σκιρτήματα. Ἐχουμε δηλαδὴ καὶ ἐδῶ νὰ κάνουμε μὲ τὴ γνωστή μας «χαρμολύπη». Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάκραση βιωμάτων εἶναι ποὺ ἔξασφαλίζει ἰσορροπία. Μὲ ἄλλα λόγια, θὰ ἔλεγα πῶς ἀπὸ κάθε πτυχὴ τῆς εἰκόνας ἀναδύεται ἡ θεανθρωπότητα, μὲ βάση τὴν ὅποια ἔξασφαλίζεται τὸ ἐνιαίο μυστήριο τῆς σωτηρίας μας. Κάθε πτυχὴ τῆς ὑποβάλλει τὸ μυστήριο, τὸ ὅποιο ἐνεργεῖται ἐντὸς τῆς ίστορίας ὅχι μιὰ χρονικὴ στιγμή, ἀλλὰ ἀπ' αἰώνων καὶ εἰς τὸ διηνεκές. Γ' αὐτὸ καὶ στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα τῆς Γέννησης, ὅσο παράδοξο καὶ ἄν φαίνεται αὐτὸ στοὺς ἀμύντους, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ὅπως θὰ δοῦμε, Γέννηση, Θεοφάνεια, Σταύρωση, Ταφή, Ἀνάσταση. Ὄλα δηλαδὴ τὰ ἐν Χριστῷ γεγονότα τῆς θείας οἰκονομίας. Ὄλα συνάπτονται. Ὄλα παραπέμπουν εἰς ἄλληλα. Γ' αὐτὸ καὶ ὁ προσκυνητὴς τῆς εἰκόνας τῆς Γέννησης, ἐνῶ προσκυνεῖ τὴ Γέννηση, δὲν χάνει τὴν προοπτική της, ποὺ εἶναι ἡ σταύρωση, τὸ πολυδιάστατο πάθος, ἡ ταφὴ καὶ ἡ ἀνάσταση.

Μετὰ τὶς τρεῖς αὐτὲς εἰσαγωγικὲς γενικὲς ἐκτιμήσεις, καιρὸς νὰ προσεγγίσουμε ἀναλυτικότερα τὴν εἰκόνα.

Τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τῆς εἰκόνας

Στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα τῆς Γέννησης, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅ, τι συνήθως συμβαίνει σὲ πίνακες τῆς Δύσης, τὸ σκηνικὸ τῆς παράστασης δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ κάποιον πύργο ἥ κάποιο ἀνάκτορο μὲ τὶς σχετικὲς κιονοστοι-

χίες του.⁷ Ένα βουνό, ἔνα σπήλαιο χωμένο μέσα στὸ βουνό, μία φάτνη-μνῆμα κείμενη στὸ σπήλαιο, φυσικὰ τὸ βρέφος-Χριστός, ἡ Παναγία καὶ πέριξ δυὸς ζῶα εἶναι τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ σκηνικοῦ αὐτοῦ καὶ μάλιστα τὰ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου.⁸ Εξω ἀπὸ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφ, οἱ ἄγγελοι, οἱ μάγοι, οἱ ποιμένες, τὸ ἀστέρι, διάσπαρτα λίγα πρόβατα καὶ δένδρα προσθέτουν τὸ δικό τους χρῶμα.

Αρχίζουμε μὲ τὸ **βουνό**. Εἶναι παρόμοιο μὲ αὐτὸς τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναστάσεως. Ἄν καὶ βραχῶδες καὶ τραχύ, χωρὶς νὰ εἶναι χιονισμένο, εἶναι εὔχαρι, εἰρηνόχυτο, φωτεινόχρωμο. Θαρρεῖς σκιρτᾶ κι αὐτὸς ὑπακούοντας στὴν προτροπὴ τοῦ ὄρθρινοῦ ὑμνου «σκιρτήσατε τὰ ὅρη Χριστοῦ γεννηθέντος». Λούζεται ὅχι ἀπὸ μία ἐξωτερικὴ φυσικὴ πηγὴ φωτός, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἵδιο τὸ ἀπαστράπτον γεγονός τῆς Γέννησης τοῦ Χριστοῦ. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ἀπλὰ πῶς μοιάζει μὲ τρίγωνο. Θὰ προτιμοῦσα νὰ τὸ παρομοιάσω μὲ σκηνή, ὅπότε ἡ ἀναγωγὴ στὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ιωάννη «ὅ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ιω. 1,14) ἢ στὸν λόγο τῆς Ἀποκάλυψης «καὶ ἴδον ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ἀποκ. 21,3) εἶναι προφανῆς καὶ ὁ συμβολισμὸς τοῦ βουνοῦ ἐμφανῆς: Εἶναι τὸ μεσσιανικὸς ὅρος ποὺ «ἀπὸ τῆς χέρσου καὶ ἀκάνθης ἔσται εἰς βόσκημα προβάτου» (Ησ. 7, 25). Εἶναι, μὲ ἄλλα λόγια, τὸ ὅρος Σιών, τούτεστι ἡ ἐκκλησία. Μέσα σ' αὐτὴν καὶ γι' αὐτὴν γεννιέται ὁ Μεσσίας.

Στὸ κέντρο αὐτοῦ τοῦ φωτεινόχρωμου βουνοῦ ζωγραφίζεται **σπήλαιο** καὶ στὸ κέντρο αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου τοποθετεῖται ὁ Χριστὸς «κείμενος ἐν φάτνῃ» (Λκ. 2,12).

Ως γνωστὸν, ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστὲς ποὺ διηγοῦνται τὴ Γέννηση (Ματθαῖος – Λουκᾶς) κανεὶς δὲν κάνει λόγο γιὰ σπήλαιο ως τὸν συγκεκριμένο τόπο γέννησης τοῦ Ἰησοῦ. Ο μὲν Ματθαῖος μιλάει γιὰ οἰκία, ὁ δὲ Λουκᾶς γιὰ φάτνη, ὅπου ἡ Θεοτόκος «ἀνέκλινεν αὐτόν» «διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι» (Λκ. 2,7). Πρώτη φορὰ λόγος γιὰ σπήλαιο γίνεται στὸ ἀπόκρυφο πρωτευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου καὶ υἱοθετεῖται ἔκτοτε ἀπὸ τὴν ἀγιογραφία, τὴν ὑμνολογία καὶ τὶς παραδόσεις μας.

Τὸ σπήλαιο, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ εὔχαρι καὶ φωτισμένο βουνὸ ἐντὸς τοῦ ὅποιου βρίσκεται, εἶναι σκοτεινόχρωμο. Τὸ βαθὺ σκοτάδι του ἀποτελεῖ εἰκονικὴ ἐκφραστὴ τῆς πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀπουσίας τοῦ φωτὸς ἀπὸ τὸν κόσμο μας. Ἀποδίδει τὴ σκιὰ τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἄβυσσο τοῦ κακοῦ στὴν πιὸ φρικτή τους πυκνότητα. Σ' αὐτὸς τὸ σκοτάδι ἔλαμψε τὸ φῶς, ὁ Χριστός.

Όντως στὸ στοιχεῖο τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ σκοταδιοῦ του συναντᾶται ὁ προφητικὸς λόγος τοῦ Ἡσαΐα, σύμφωνα μὲ τὸν ὅποιο «ὅ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἴλε φῶς μέγα· οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς» (Ησ. 9,1) μὲ τὸν εὐαγγελικὸ

λόγο τοῦ Ἰωάννη «καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει» (Ιω. 1,5). Τὸ ἵδιο καθαρὰ θὰ πεῖ τὸ πρῶτο ἰδιόμελο τῆς λιτῆς τῶν Χριστουγέννων «ὅ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ σήμερον προφητικῶς εὐφραίνεσθωσαν. Ἅγγελοι καὶ ἄνθρωποι πνευματικῶς πανηγυρίσωμεν, δτὶ Θεός ἐν σarkὶ ἐπέφανε, τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις, γεννηθεὶς ἐκ γυναικός» καὶ ὁ σχετικὸς ὑμνος στὸν ἐσπερινὸ τῶν Θεοφανείων «ποὺ γὰρ εἶχε τὸ φῶς σου λάμψαι εἰμὶ τοῖς ἐν σκότει καθημένοις».

Ἐδῶ λοιπὸν μέσα στὸ σκοτάδι ἀνέτειλε τὸ φῶς καὶ ἔδυσε τὸ σκότος. Ἐδῶ καθεύδοντες «εὔρομεν τὴν ἀλήθειαν». Ἐδῶ «ῆλθεν, ἐφάνη τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον». Ἐδῶ ὁ γνωστὸς μύθος τοῦ σπηλαίου τοῦ Σωκράτη ἀντιστρέφεται: Δὲν ἔξερχεται ἀπὸ τὸ ἔρεβος τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ ζόφου ὁ φιλόσοφος νοῦς γιὰ νὰ ἀνακαλύψει τὸ φῶς καὶ νὰ συλλάβει τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ ὁ Χριστός – μὲ τὴ σάρκωσή του, ἀπὸ ἐκστατικὴ ἀγάπη καὶ ἔρωτα πρὸς τὰ πλάσματά του, αὐτοαποκαλύπτεται, αὐτοφανερώνεται καὶ αὐτοπροσφέρεται πρὸς αὐτά ως ἡ ἀλήθεια, ως τὸ ἀδυτό φῶς, καὶ μὲ τὸν θάνατό του «ώς φωτὸς λυχνία... ὑπὸ γῆν ως ὑπὸ μόδιον κρύπτεται καὶ διώκει τὸν ἐν ἄδῃ σκοτασμόν» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὰ ἐγκώμια τῆς Μ. Παρασκευῆς.

Τρίτο στοιχεῖο τοῦ σκηνικοῦ **ἡ φάτνη**, ποὺ βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς σπηλαῖας καὶ μέσα σ' αὐτὴ σπαργανωμένο, φασκιωμένο, ὅπως παλιὰ φασκιώνονταν τὰ βρέφη, καὶ ἀνακεκλιμένο σὰν σαβανωμένο τὸ «παιδίον» **Ἴησοῦς**.

Θὰ πρέπει νὰ προσέξει κανεὶς ἐδῶ ὅτι στὴν ἔξεικονιση τοῦ βρέφους συμπλέκονται στοιχεῖα τῆς Γέννησης μὲ στοιχεῖα τοῦ πάθους καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ. Σπαργανωμένος «καθάπερ βροτὸς ὁ τῇ οὐσίᾳ ἀναφής» ὁ γεννηθεὶς Χριστός, «τὸ παιδίον» **Ἴησοῦς**, «κείμενον ἐν φάτνῃ» (Λκ. 2,12), παραπέμπει ὁπτικὰ σὲ μορφὲς νεκρῶν στὸν τάφο. Ο βυζαντινὸς ἀγιογράφος, ὑπομνηματίζοντας τὰ βιβλικὰ κείμενα ποὺ διηγοῦνται τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ πάθους του καὶ τῆς Ἀνάστασής του, ἀνάγει, ὅπως τὸ κάνουν ἡδη ἐκεῖνα, ἀπὸ τὴ φάτνη στὸ κενὸν μνημεῖο. Ἀπὸ τὸ φασκιωμένο βρέφος τῆς Βηθλεὲμ, στὸν περιβεβλημένον τὰ ὄθόνια ὥριμο νεκρὸ ἄνδρα **Ἴησοῦ** τῆς Γεθσημανῆς. Μὲ ἄλλα λόγια, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μία ἰστορεῖ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, συνιστορεῖ καὶ προμηνύει παράλληλα καὶ τὴν προοπτικὴ τῆς, δηλαδὴ τὴν ταφὴ καὶ τὴν κάθισθο τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη. Ἀντίστοιχα θὰ κινηθεῖ ὁ ὑμνωδὸς τῶν ἐγκώμιων τῆς Μ. Παρασκευῆς, ὅταν, βλέποντας σὲ ἄρρηκτη ἐνότητα ὅλο τὸ μυστήριο, θὰ ψάλει:

«Ἐπὶ γῆς κατῆλθες, ἵνα σώσῃς Ἄδαμ
καὶ ἐν γῇ μὴ εὑρηκὼς τοῦτον, δέσποτα,
μέχρις Ἄδου κατελήνυθας ζητῶν».

Θά πρέπει νὰ προσέξουμε ὅτι **ὁ Χριστὸς** μέσα στὴ φάτνη-μνῆμα δὲν εἶναι, στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα, τὸ γυμνό, ἀπελευθερωμένο ἀπὸ τὰ φασκιὰ στρουμπουλὸ μωρὸ τῆς Δυτικῆς τέχνης, τὸ ὄποιο, διαθέτοντας περισσὴ εὐεξία καὶ ζωντάνια, γελάει εὐχαριστημένο καὶ παιζει ἀνέμελα μὲ τὰ χεράκια του. Ἀντίθετα, κεῖται ὥσει νεκρός. Ἡ ἀκινησία του καὶ ἡ ὅλη του ἐμφάνιση μοιάζει μὲ ἐκείνη τὴν κατάπαυση τοῦ νεκροῦ Χριστοῦ τὴ μέρα τοῦ μεγάλου Σαββάτου, κατὰ τὴν ὄποια κατέπαυσε ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ ἀναδημιουργικό του ἔργο. Φασκιώμενος, λοιπόν, καὶ οίωνεὶ νεκρὸς ὁ μικρὸς Ἰησοῦς θυμίζει ὅτι «ἄφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι» (Εβ. 2,17). Καὶ ὄντως ὁ Χριστὸς ἀνέλαβε ὀλόκληρη τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὄποια ἀνήκει προφανῶς καὶ ἡ μετὰ τὴν πτώση θνητότητά του. Καὶ πέραν αὐτοῦ ἔγινε, ἀπὸ τὴ σύλληψή του, ἀνθρωπος τοῦ σταυροῦ: κυνηγημένος ἀπὸ ὑποψίες, φόβους, διωγμούς, ἔξορίες, σφαγές, κοντολογίς ἀντιμέτωπος μὲ τὴ βίᾳ καὶ τὴν ὡμότητα. Καὶ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του πάνω στὸν σταυρὸ πρόβαλλε «κατάστικτος τοῖς μώλωψι» καὶ ὅμως «πανσθενουργός».

Ἀλήθεια, πόσο παιδαγωγεῖ ἡ βυζαντινὴ εἰκόνα στὸ σημεῖο αὐτό! Μέσα ἀπ’ αὐτή προβάλλεται γιὰ προσκυνηση ἔνας Μεσσίας-λυτρωτής, ποὺ δὲν θαμπώνει. Πού δὲν ἀπαιτεῖ. Πού δὲν ἐπιβάλλεται βίαια ἡ δυναμικά. Πού δὲν ἐκβιάζει ὡς γίγαντας. Ἐνας Μεσσίας δοῦλος. Ἐνας βασιλιὰς ὅχι μὲ σκῆπτρο ἔξουσίας, ἀλλὰ μὲ σταυρό. Κι ὡστόσο, αὐτὴ ἡ ἀδυναμία τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἀποθαρρύνει τὸν πιστό, ὁ ὄποιος γνωρίζει πῶς ὅ, τι ὡραῖο καὶ ἀληθινὸ ὑπάρχει στὴν ἱστορία τὸ δημιούργησε ἡ ἀδυναμία τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἡ μωρία τοῦ σταυροῦ. Γνωρίζει ὅτι τὸ τεχθέν, ποὺ γιορτάζουμε στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, εἶναι ἡ ἀνοιξη γιὰ μία νέα ἀνθρωπότητα.

Ἄλλο στοιχεῖο τῆς εἰκόνας μὲ βαρύνοντα νοήματα, μὴ ἀπαντώμενο ὅμως στὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις, εἶναι τὰ δυὸ ζῶα, ἔνα βόδι καὶ ἔνα ὄναριο. Πρόκειται γιὰ ζωγραφικὴ ὑπόμνηση τῶν καυτερῶν, κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς ἀποστασίας του, προφητικῶν λόγων τοῦ Ἡσαΐα: «ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὅνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν» (Ἡσ. 1,3). Θὰ μποροῦσε, ὡστόσο, νὰ δεῖ κανεὶς στὰ δυὸ αὐτὰ ζῶα καὶ ἀλλο σημαινόμενο: Στὸ ὄναριο τὴν ταπεινὴ μεσσιανικὴ πορεία τοῦ Χριστοῦ καὶ στὸ βόδι, ὡς θυτικό, τὴν κατάληξη αὐτῆς τῆς πορείας, τὴ θυσία. Ἡ παρουσία τῶν δυὸ αὐτῶν ζῶων στὴν εἰκόνα ὅχι μόνο συνάπτει Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ὑποδηλώνοντας τὴ συνέχεια καὶ τὸ ἐνιαῖο τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπευθύνει στοὺς πιστούς ποὺ προσκυνοῦν τὴν εἰκόνα καὶ ἔνα ξεκάθαρο μήνυμα: Μὴν ὑστερήσετε ἔναντι τῶν ἀλόγων ζῶων, ποὺ

γνωρίζουν τὸν κύριό τους. Αὐτὸ τὸ ἀδύναμο βρέφος εἶναι ὁ Μεσσίας. Μὴν πλανηθεῖτε σὰν τοὺς Ἐβραίους. Ἄναγνωρίστε τον. Αὐτὸς ἐξάγει ἐκ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴ ὅχι μόνο τὴ δική του ὑπαρξῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαρξῃ ὅλων τῶν λογικῶν προβάτων «ἄγων ἀπαντας πρὸς σέλας ζωηφόρον, Θεὸς πεφυκώς, ἐκ πυλῶν ἀνηλίων».

Καίρια καὶ ἐπιβλητικὴ θέση, ὅπως ἄλλωστε καὶ στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας, κατέχει στὴν εἰκόνα ἡ **Θεοτόκος**. Φέρει μαφόρι καὶ ἔχει τὶς μεγαλύτερες διαστάσεις κάθε ἀλλου προσώπου τῆς εἰκόνας, γιὰ νὰ ἐλικύει τὸ βλέμμα τοῦ προσκυνητῆ. Εἰκονίζεται συχνὰ ἀνακεκλιμένη, μεταγενέστερα δὲ καὶ γονατισμένη μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Τὸ πρόσωπό της ἐκπέμπει πόνο, εὐδιάκριτη μητρικότητα καὶ τρυφερότητα ὅχι μόνο πρὸς τὸ βρέφος Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένη πρὸς τὴν ὄποια εἰσήγαγε τὸν «πρωτότοκο πάσης κτίσεως» (Κολ. 1,15 πρβ. Ἐβ 1,6). Εἶναι ἡ συνεσταλμένη, σιωπηλὴ καὶ σεμνὴ Παρθένα. Ταπεινὸς καρπὸς τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἀννας. Ὁχι ἀγέρωχη γυναίκα ποὺ «καμαρώνει σὰν πριγκιπέσσα», ὅπως θὰ πεῖ ὁ Κόντογλου, ἢ σὰν μαντόνα-καλλονὴ τῆς Δυτικῆς τέχνης. Μία γλυκιὰ μελαγχολία-ταπείνωση ἀπλώνεται στὸ πρόσωπό της, καθὼς εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, μέτοχη τῆς ὁδύνης καὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ τέκνου της.

Ἄπόμακρα, στὴν ἄκρη τῆς εἰκόνας κάτω ἀριστερά, ὅπως βλέπει ὁ πιστός, ὁ συμπαθέστατος στοὺς πιστοὺς ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγιογράφους **Ιωσήφ**. Βρίσκεται ἐκτὸς σπηλαίου, ὅπως ἡταν καὶ ἐκτὸς διαδικασίας στὴ σύλληψη τοῦ Χριστοῦ. Δὲν εἶναι ἐξισωμένος μὲ τὴν Παναγία, ὅπως συμβαίνει στοὺς Δυτικοὺς πίνακες τῆς Άναγεννήσεως, οἱ ὄποιοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ θεολογία καὶ ἐξανθρωπίζουν τὸ μυστήριο, δίνοντάς του κοσμικὸ χαρακτῆρα. Δὲν εἶναι τὸ τρίτο μέλος μιᾶς κλειστῆς τριψελοῦς ἀγίας οἰκογένειας, ἀλλὰ τὸ πρόσωπο στὸ ὄποιο τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἀνάθεσε μία μόνη λεπτὴ διακονία: τὴν προστασία τῆς Παναγίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα. Ἐξαιτίας τῆς παρουσίας του, ὁ Χριστὸς μποροῦσε νὰ ζεῖ μέσα σὲ μία οἰκογένεια. Ἡ εἰκόνα, δίχως ἄλλο, δὲν εἰκονίζει μιὰ κλειστὴ οἰκογένεια. Ἄν θὰ ψάχναμε στὴν εἰκόνα νὰ ἐπισημάνουμε οἰκογένεια τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴ θὰ τὴν βρίσκαμε ἐντελῶς ἀνοιχτή, ὀλοένα διευρυνόμενη. Σὲ μία τέτοια διευρυμένη οἰκογένεια, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρεκτὸς τῆς Εκκλησίας, ἀνήκει φυσικὰ καὶ ὁ Ιωσήφ. Τῆς οἰκογένειας αὐτῆς ἀφετηρία καὶ ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Χριστός. Παρατηρήστε νοητὰ τὴ γραμμὴ ποὺ ἐκκινεῖ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, περνάει στὴν Παναγία, ὕστερα διὰ τοῦ Ιωσήφ ἐκτείνεται πέραν τῆς εἰκόνας, διαρκῶς διευρυνόμενη πρὸς ἄλλα νοούμενα πρόσωπα. Τὴν ἴδια

γραμμή δημιουργεῖ καὶ τὸ ἔορτολόγιο τῶν ἡμερῶν αὐτῶν. Τὴν πρώτη ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων γιορτάζουμε τὸν Χριστό. Τὴ δεύτερη τὴν Παναγία. Τὴν τρίτη τὸν Ἰωσήφ. Μετὰ τὰ νήπια, τὸν Δαυίδ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μ. Βασίλειο. Εἶναι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, τὰ πρὶν διασκορπισμένα, ποὺ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ τὰ συνήγαγε «εἰς ἔν» (Ἰω. 11.52).

Οὐαὶ στηριγμένος σὲ σκῆπτρο. Φαίνεται προσβεβλημένος ἀπὸ ἀμφιβολίες καὶ βυθισμένος σὲ συλλογισμούς, γιατὶ γίνεται θεατὴς γεγονότων ὑπὲρ κατάληψιν. «Ζάλην ἐνδοθεν ἔχων λογισμῶν ἀμφιβόλων ὁ σώφρων Ἰωσήφ ἐταράχθη», θὰ ψάλει ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀκαθίστου. Θεωρεῖ τὴν Θεοτόκον κλεψίγαμον. Άναρωτιέται «τί τὸ δράμα τοῦτο, ὃ ἐν σοι τεθέαμαι;». Όμολογεῖ σαστισμένος: «Ἀπορῶ καὶ ἔξισταμαι καὶ τὸν νοῦν καταπλήττομαι». Αἱώνιο σύμβολο ὅσων ἀρνοῦνται ἄλλον κόσμον ὑπὲρ τὴν φύση. Στοὺς δικούς του ἀνθρώπινους προβληματισμούς, οἱ ὄποιοι στὸ βάθος ἐκφράζουν τὴν ἀθωότητά του καὶ τὴ μὴ συμμετοχή του στὴ διαδικασία τῆς σύλληψης τοῦ Χριστοῦ, προστίθενται καὶ οἱ διαβολές ἐνὸς κακόμορφου διαβόλου, ντυμένου μὲ προβιές, μὲ κέρατα καὶ οὐρά, μεταμορφωμένου στὸν τσοπάνο Θύρσο. Τοῦ ὑποδεικνύει κατάξερη ράβδο, κυρτωμένη καὶ συντριψμένη καὶ προφανῶς τοῦ λέει εἰρωνικὰ καὶ ἐμπαθῶς: «Οσο μπορεῖ ἡ ράβδος αὐτὴ νὰ βλαστήσει, ἄλλο τόσο μπορεῖ καὶ ἡ Μαρία νὰ γεννήσει χωρὶς τὴ μεσολάβηση ἀνδρός. Μὴν ξεγελιέσαι...». Οὐαὶ πρὸς στιγμὴν περνάει τὴν προσωπική του καταιγίδα. Όμως, «χρηματισθεὶς ὑπὸ ἀγγέλου καὶ τὸν προφήτας ἐρευνήσας», ὑπερβαίνει τὶς ἀμφιβολίες. Βεβαιώνεται «ὅτι Θεὸν γεννήσει ἡ Μαρία ἀνερμηνεύτως».

Οὐαὶ στηριγμένος μὲ τὴν παράσταση, ἐπηρεασμένη καὶ ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια, ὑπενθυμίζει τὴν τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀμφιβολίας, ποὺ ἡ ὑπέρβασή της ἐπιτυγχάνεται μόνο μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ πνεύματος καὶ τὸν προσωπικὸ ἄθλο τῆς πίστης. Εἶναι ἀξιοπροσοχῆς ὅτι καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ ὅλους ἡ Παναγία μᾶς βλέπει μὲ συμπάθεια. Θὰ ἔλεγα ὅτι κι αὐτὸν καὶ ὅλους ἐμᾶς, πρὸς τοὺς ὄποιους εἶναι στραμμένη, παραπέμπει μὲ σιγουριὰ πρὸς τὸν Χριστό. Ἐπαναλαμβάνει ἐκεῖνο τὸ «ὅτι ἀν λέγει ὑμῖν ποιήσατε» (Ιω. 2.5) ποὺ εἶπε στοὺς διακόνους στὸν γάμο τῆς Κανᾶ. Αὐτὸς εἶναι ἄλλωστε τὸ μόνιμο ἔργο της: Νὰ παραπέμπει τὴν Ἑκκλησία στὸν Χριστὸ καὶ νὰ βεβαιώνει ὅτι στὸ πρόσωπο του οἱ ἀνθρώποι ἀποκτοῦν σιγουριὰ καὶ ἀσφάλεια.

Ἄλλα πρόσωπα τῆς διευρυμένης οἰκογένειας τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς εἰκόνας εἶναι οἱ μάγοι. Ἐν τῷ ἔρχομός τους στὴ Βηθλεὲμ δὲν συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴ Γέννηση, οἱ ἀγιογράφοι τοὺς θέλουν παρόντες

σ’ αὐτήν. Οἱ μάγοι στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα δὲν εἶναι χρυσοντυμένοι ἀριστοκράτες ἢ ἵπποτες, ὅπως στὴ Δυτικὴ τέχνη. Μὰ οὔτε καὶ προφήτες εἶναι. Εἶναι οἱ σοφοί, ποὺ ζητοῦσαν νὰ διαπεράσουν τὰ ὄρια τοῦ κτιστοῦ κόσμου. Τελικά, τὸ φῶς ἥλθε στὸν κόσμο αὐτεπάγγελτα, χωρὶς νὰ τὸ ἐλκύσει ἡ ἀνθρώπινη κοσμική σοφία.

Ἐν τέλοιμων νὰ ἀκριβολογήσουμε, θὰ πρέπει ἔτσι ἀπλὰ νὰ ποῦμε ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν μάγων προβάλλει ἡ διαθήκη τῶν ἑθνῶν, στοὺς ὄποιους ὁ Λόγος ἥταν παρὼν ἐν σπέρματι πρὸ τῆς σαρκώσεώς του καὶ τώρα ἡ διαθήκη αὐτὴ βρίσκει τὸν σκοπό της. Μὲ βάση αὐτόν τὸν ἐν σπέρματι θεῖον Λόγον καὶ μέσα ἀπὸ τὶς πολυδιάδαλους ἀτραποὺς τοῦ προσωπικοῦ τους μόχθου, οἱ μάγοι ὀδηγοῦνται στὸν σαρκωθέντα Λόγον καὶ καταθέτουν ἐνώπιόν του τὰ δῶρα τους. Δῶρα πνευματικοῦ μόχθου, σύμβολα πνευματικά, συλληφθέντα ἀπὸ ἐσωτερικὴ παρόρμηση καὶ ἐνόραση. Εἶναι ίδιαίτερα εὐπρόσδεκτοι ἀπὸ τὸν γεννηθέντα Κύριο. Ἀντίθετα μὲ τοὺς σοφούς τοῦ γένους τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ δὲν μένουν στὶς ἑθνικιστικές τους προκαταλήψεις. Ἡ γνώση δὲν τοὺς στέκεται ἐμπόδιο στὴν προσκύνηση καὶ ἀναγνωριστὴ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ θὰ πρόσθετα: Ἡ παρουσία τους στὴν εἰκόνα παραπέμπει στὶς εὐαίσθητες μορφὲς τῶν Μυροφόρων, οἱ ὄποιες ἐσπεύσαν νὰ μυρώσουν τὸν νεκρὸ Χριστό. Ἀλλωστε ἔνας ὕμνος θὰ πεῖ χαρακτηριστικά:

«Σήμερον ὁ Θεὸς δι’ ἀστέρος μάγους εἰς προσκύνησιν ἄγει προμηνύοντας αὐτὸν τὴν τριήμερον ταφὴν ὡς ἐν χρυσῷ καὶ σμύρνῃ καὶ λιβάνῳ».

Ἄλλο θέμα τῆς εἰκόνας, συνδεδεμένο μὲ τοὺς μάγους, εἶναι ὁ ἀστέρας. Δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ταυτότητάς του. Δὲν μπαίνει ὁ πιστὸς στὸν πειρασμὸ μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐξήγησής του· ἀν πρόκειται δηλαδὴ γιὰ σύνοδο ἀστέρων ἢ γιὰ ἄλλο συγκεκριμένο σπάνιο ἀστρικὸ φαινόμενο. Τοῦ ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ δεχθεῖ ὅτι ἥταν θεῖο σημάδι ἢ ὅργανο ποὺ διακόνησε τὸ μυστήριο καὶ ἔδωσε στίγμα γιὰ τὸ γεγονός ποὺ συντελεῖται στὴ γῆ. Ἡ θεολογικὴ λειτουργία του εἶναι ἀπλή: Ἡ ἀναζητούμενη στὸν οὐρανό, ἐν τοῖς ἀστροῖς, ἀλήθεια «ἐπεφάνη τοῖς ἀνθρώποις» στὴ γῆ. Ὁ γεννηθεὶς αὐτὸς θεάνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνώνει οὐρανὸ καὶ γῆ, ὅπως ἡ φωτεινὴ δέσμη ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν φωτεινὸ ἀστέρα.

Ωραῖο θέμα, ποὺ συμπληρώνει τὸ σκηνικό τῆς Γέννησης, εἶναι οἱ ποιμένες, στοὺς ὄποιους ἔνας ἄγγελος μεταφέρει τὸ χαρούμενο μήνυμα τῆς Γέννησης τοῦ Σωτῆρος. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται ὅχι ἀπὸ μακριά, ὅπως οἱ μάγοι, ἀλλὰ ἀπὸ κοντά. Ἀναγνωρίζουν, χωρὶς μακρινὲς διαδρομές, τὸ σημεῖον: τὸ «παιδίον κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ». Ετσι, ἡ γέννηση ποὺ ἔλαθε, κατὰ τὸν ἄγιο

Ίγνατιο, ἀκόμη καὶ τοῦ Σατανᾶ ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰουδαίων εἰδικῶν θεολόγων, γνωστοποιεῖται στοὺς ἀνοιχτόκαρδους, ἀπλοϊκοὺς καὶ ἀνυποψίαστους ποιμένες. Ἡ παρουσία τους στὴν εἰκόνα παραπέμπει στὸν μεγάλο ποιμένα, ποὺ ὀδηγεῖ τὰ λογικὰ πρόβατα «πρὸς σέλας ζωηφόρον», ὅπως θὰ φάλει κάποιο τροπάριο τῆς Δ' ὡδῆς τοῦ κανόνος τῆς ἑορτῆς.

Οι ἄγγελοι, μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἔκπληκτοι, παρόντες στὸ γεγονός, παρόντες καὶ στὴν εἰκόνα, περιβάλλοντα τὸ σπήλαιο καὶ ἄδουν, κατὰ τὴ διήγηση τοῦ Λουκᾶ, τὸν γνωστὸ δοξολογικὸ ὕμνο. Δοξολογοῦν τὸ μυστήριο. «Ἐνα μυστήριο στὸ ὁποῖο πρωταγωνιστής εἶναι ὁ Θεός. Δὲν ἀπονσάζει ὅμως καὶ ὁ ἀνθρωπος. Ἀντίθετα στὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου εἶναι παρών. Παροῦσες καὶ οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις.

Μᾶς ἐκπλήσσει ὅτι, ἀν καὶ ἐγγὺς τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀγιογράφοι τοποθετοῦν τοὺς ἀγγέλους ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου, γιατὶ στὴν οὐσία εἶναι ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου. Κατάπληκτοι καὶ ἐννεοὶ δοξολογοῦν καὶ αἰνοῦν ἔνα θεανθρώπινο μυστήριο ἐνότητας τῶν πρὸν διασπασμένων, ἔνα μυστήριο ποὺ δημιουργεῖ μία ἐκκλησία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων.

Τέλος, κάτω δεξιὰ συναντᾶμε συχνὰ τὴ σκηνὴ **τοῦ λουτροῦ**. Δυὸς γυναικες, μία μαία ἡλικιωμένη καὶ μία βοηθὸς νεαρή, λούζουν τὸ βρέφος Ἰησοῦ. Ἡ σκηνὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφο τοῦ Ἱακώβου, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ παρουσία κατὰ τὸν τοκετὸ τῆς Παναγίας μιᾶς μαίας καὶ μιᾶς βοηθοῦ, τῆς Σαλώμης. Ἡ μαία βαστᾶ τὸ νεογέννητο μωρὸ καὶ δοκιμάζει μὲ τὸ χέρι τῆς τὸ ζεστὸ νερὸ μέσα σὲ μία κολυμβήθρα, ἐνῶ ἡ βοηθὸς τῆς χύνει ζεστὸ νερὸ γιὰ νὰ πλύνουν τὸ παιδί. Στὸ σύνολό της ἡ σκηνὴ παραπέμπει στὸ βάπτισμα. Πέραν ὅμως αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου. Ὁ Χριστός, ὅπως ὅλα τὰ νεογνά, πλένεται. Εἶναι, λοιπόν, ἀληθινὸς ἀνθρωπος. Δὲν εἶναι φάντασμα. Δὲν ἐμφανίσθηκε φαινομενικά. «Κατὰ δόκησιν», ὅπως λέγανε οἱ δοκῆτες. Ἔγινε ἀνθρωπος καὶ προσέλαβε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα. Γι' αὐτὸ καὶ, ὅπως θὰ πεῖ ὁ είρμος τῆς Ε' ὡδῆς τοῦ κανόνος τῶν Θεοφανείων, καθαρίζεται, ἀν καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη καθαρμῶν.

Ἐπίλογος

Προσπάθησα ἀπλὰ καὶ σύντομα νὰ προσεγγίσω μαζί σας τὴ βυζαντινὴ εἰκόνα τῆς Γέννησης τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Σὲ κάποια σημεῖα ἔκανα νύξεις στὴν Δυτικὴ τέχνη. «Οχι γιὰ νὰ τὴν κατηγορήσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξάρω τὸ μεγαλεῖο τῆς δικῆς μας, αὐτῆς πού μᾶς ἐκφράζει ἀλλὰ καὶ μιλάει σὲ μᾶς.» Ηθελα νὰ πῶ μὲ ἀπλὰ λόγια ὅτι ἡ βυζαντινὴ εἰκόνα διδάσκει μὲ νοηματικὴ πληρότητα καὶ δογματικὴ ἀκρίβεια τὸ μυστήριο τῆς

σάρκωσης τοῦ Λόγου. Οἱ ἀγιογράφοι καὶ οἱ ὑμνωδοὶ τῆς Γέννησης ἀποτυπώνουν, ἐκφράζουν καὶ κάνουν δοξολογία ὅ, τι ὁμολογεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἔκκλησία μας καὶ μὲ τὰ ἔργα τους μᾶς προσκαλοῦν σὲ λυτρωτικὴ οἰκείωση τῶν δωρεῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀπέρρευσαν ἀπὸ αὐτά.

Σίγουρα οἱ πιστοί, προσκυνώντας τὴν εἰκόνα τῆς Γέννησης, συνειδητοποιοῦν: α) Ὄτι ὁ Χριστός, σαρκούμενος, ἔδειξε ὅτι δὲν ἥταν καὶ δὲν εἶναι ἐρωτευμένος μὲ τὸ κύρος του καὶ τὴ λεγόμενη ἀξιοπρέπειά του, ἀλλὰ μόνο καὶ ἀποκλειστικὰ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἐμεῖς εἴμαστε συχνὰ ἐρωτευμένοι μὲ τὸ «σάβανο» τοῦ κύρους μας καὶ τῆς λεγόμενης ἀξιοπρέπειάς μας. Ἐμεῖς εἴμαστε ἐρωτευμένοι μὲ τὸ εἰδωλό μας. «Ἐνας τέτοιος ὅμως ἔρωτας οὐσιαστικά μας νεκρώνει. β) Ὄτι ὁ Χριστός, μὲ τὴ γέννησή του καὶ μὲ τὴ ζωὴ του, δὲν ἔκανε ἔναν πνευματικὸ τουρισμὸ ἐντὸς τῆς ιστορίας. Ὁ δρόμος του ἥταν σταυρικὸς ἀπ' ἀρχῆς καὶ γι' αὐτὸ ἀναστάσιμος. Αὐτὸν τὸν δρόμο ὑπέδειξε καὶ σὲ μᾶς. Καὶ γ) ὅλα τὰ πράγματα τοῦ βίου μας, μέσα μας καὶ ἔξω ἀπὸ μᾶς καὶ στὴν οἰκουμένη ὅλη, ἀς πορεύονται μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ζωὴ μας ἐκτυλίσσεται καὶ προχωράει μὲ κέντρο ὅχι τὸν ἑαυτούλη μας, ἀλλὰ τὸ ἐσπαργανωμένον παιδίον, τὸ «κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ». ◎

**Παρακαλούνται τα μέλη
της Ένωσής μας
που έχουν πλεκτρονικές σελίδες
να μας αποστείλουν
το e-mail τους για να λαμβάνουν
ταχύτερα τις ανακοινώσεις μας.**

Προβληματισμοί ενός «Ξένου» σε «Ξένο» τόπο

*Τον Γιάννη Σούλη – Συνταξιούχον Εκπαιδευτικού
(Σχολικά έτη φοίτησης 1962-1965)*

Εισαγωγή

Όλοι μας έχουμε ζήσει κατά καιρούς σε άγνωστους «ξένους» τόπους για ορισμένο χρονικό διάστημα, που στη συνέχεια έγινε «οικείος» τόπος. Η αγωνία και ο μόχθος για μια ομαλή διευθέτηση και κατάλληλη προσαρμογή, κατά τη μετάβαση αυτή, είναι αρκετά μακροχρόνια και κοπιώδης.

Η προσπάθεια ενσωμάτωσης στον νέο τόπο γίνεται ένας πειρασμός ανάμεσα στην «αναγνώριση» του «ξένου» και του «άλλου», του αυτόχθονα που γνωρίζει τον τόπο του καλά, έχει εξοικειωθεί με τον δικό του τόπο, αλλά δεν γνωρίζει την ου-τοπία του «ξένου» που καλείται να τον ενσωματώσει στο δικό του τόπο.

Θα προχωρήσει η αποδοχή του «ξένου» για να γίνει κάποια στιγμή «οικείος» ή θα φυγαδευτεί για να επιστρέψει στον δικό του «τόπο», ακόμη κι αν δεν εγκαταλείπει τον καινούργιο τόπο; Έχει ο «ξένος» δικαιώματα και υποχρεώσεις στον νέο τόπο για να καταστεί, κάποια στιγμή «οικείος»;

Σκεφτείτε, για λίγο, κάποια μετακίνηση δική σας σε άγνωστο τόπο, όπως π.χ. στην Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου¹, και παρακολουθήστε τις προσωπικές διακυμάνσεις για μια πετυχημένη προσαρμογή: Ποιος σας αναγνώρισε ως «ξένο», αλλά σας ξένισε με ευγένεια ψυχής και προσωπική γενναιοδωρία ψυχής; Ποιος σας περιφρόνησε και νιώσατε περισσότερο «ξένος» στον ξένο τόπο; Γενικά σε τι πλαίσιο κινήθηκε η προσωπική σας μετάβαση;

Επιτρέψτε μου να μοιραστώ μαζί σας κάποιες τμηματικές προσωπικές μου εμπειρίες² από «ξένους τόπους κι απ' αλαργινούς»³, όσο αναπολείτε κι εσείς ανάλογες εμπειρίες.

1. Βλ. Γιάννης Σούλης, «Ησουν και συ εκεί...», Φωνή των αποφοίτων της Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου, Πάσχα 2011.

2. Αυτές οι εμπειρίες αποτελούν ένα περιορισμένο μέρος του υπό έκδοση βιβλίου που ετοιμάζω. Ισως δημιουργούνται κάποια κενά στην κατανόηση του κειμένου από τη σκόπιμη αποσιώπηση κάποιων πληροφοριών.

3. Βλ. «Από ξένο τόπο κι απ' αλαργινό» (Παραδοσιακό Μικράς Ασίας μικρασιατικος συρτός) – Μια μικρή εμπειρία από τη συμμετοχή μου στη χορωδία του Γ. Γιαννακόπουλου, «Θεματοφύλακες της Παράδοσης».

«Ξένος» σε μια μεγαλούπολη

...Όταν έφθασα στην πόλη αυτή⁴, οι δυσκολίες ήταν πολλαπλές και φαίνονταν ανυπέρβλητες: Προς τα πού να πάω; Με ποιον να κοινωνήσω; Με ποιον να διαπραγματευτώ την ύπαρξή μου; Σε τι να πρωτοδώσω προτεραιότητα; Από πού να πιαστώ; Όλα αυτά έδιναν την αίσθηση μιας σειράς αδιέξοδων προβλημάτων σ' έναν τόπο χωρίς λειτουργικό πλαίσιο⁵.

Το καλό είναι ότι μέσα μου υπήρχε μια ενισχυμένη πεποίθηση και προθυμία ότι θα μπορούσα να αντιμετωπίσω, με αρκετή δουλειά και θυσίες, οποιαδήποτε δύσκολη κατάσταση – μην ξεχνάτε ότι ήμουν ένας έφηβος με δυναμισμό και όνειρα ζωής. Πώς θα μπορούσα, εξάλλου, να διεκδικήσω κάτι που εκ των προτέρων θεωρούσα αδύνατο;

Ως «αλλοκοσμίτης» – ξένος προσπαθούσα να νιώσω ασφαλής στον ανοίκειο αυτό τόπο. Ο εξωτερικός χρόνος θα έκανε μια ασφαλή συμμαχία με τον εσωτερικό μου χρόνο, αυτόν που μετέφερα μαζί μου και μέσα απ' αυτόν «έβλεπα» και βίωνα τα πράγματα με τον δικό μου τρόπο, για να συμφιλιωθώ με αυτόν τον τόπο, με τον χώρο του σπιτιού που θα με φιλοξενούσε. Αυτό που μ' έκανε να «βλέπω» τα πράγματα διαφορετικά ήταν τα φτερά της νιότης μου, που με είχαν κάνει να πετάξω τόσο μακριά με μια ελπίδα και ένα διαρκώς κινούμενο όνειρο στον μακρινό ορίζοντα.

Η περιπλάνηση στους «δρόμους»

Όφειλα να προσδιορίσω τον εαυτό μου σχετικά με τον γεωγραφικό προσανατολισμό στην πόλη. Αυτή η αρχική αγωνιώδης γεωγραφική περιπλάνηση ανά την πόλη μου έδωσε την προειδοποιητική σήμανση ότι δεν είχα άλλη επιλογή παρά να μάθω να κινούμαι μέσα στην πόλη με διαρκώς ερευνητικό τοπικό προσανατολισμό και ανάμεσα σε άγνωστους ανθρώπους – που με κάποιους απ' αυτούς θα χρειαζόταν να επικοινωνήσω στη συνέχεια.

4. Μετά τη μερική φοίτηση μου στην Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου.

5. Όταν μεταναστεύουμε σε αναζήτηση της γης της επαγγελίας, η συνειδητοποίηση ότι είμαστε χωρίς πλαίσιο γίνεται σπαρακτική (Σ. Μανωλόπουλος, σελ. 161, 2017).

Οι δρόμοι της πόλης, σε μια άτυπη εκπαιδευτική περιπλάνηση, με τη βοήθεια της σημειωτικής, μου διέθεταν τον χώρο τους να περιδιαβώ την πόλη και να γνωρίσω την εκφραστική της ταυτότητα μέσα από το σημειωτικό σύστημα επικοινωνίας της οδικής σήμανσης: Τη γεωγραφική της φυσιογνωμία και το ιστορικό πολιτιστικό νόημα, που εξέπεμπε μέσα από τους «ήχους» των παρόντων σημείων των δρόμων και τις «σιωπές» των απόντων – εκείνων που, ενώ κάποτε εκινούντο ως σημεία, τώρα δεν υπήρχαν. Η κινητικότητα αυτή έδειχνε κάτι από την ιστορία της πόλης. Αυτή η αλληλοδιαδοχή έφερνε το παλιό σε συνεχή διάλογο με το νέο· το μαρτυρούσαν τα κτίρια της πόλης, οι δρόμοι, οι αφηγηματικές ιστορίες των ανθρώπων της.

Οι δρόμοι μού επέτρεπαν να παρατηρώ, μέσα από την επιλεκτικότητα της όρασης, την αντανάκλαση της πραγματικότητας που ξεπρόβαλλε η αρχιτεκτονική⁶ των κτισμάτων του δρόμου και να θεώμαι, μέσω της οπτικής σκέψης,⁷ το πολιτιστικό αποτύπωμα της έμπνευσης του αρχιτέκτονα που ως στατικό παραγωγικό έργο φιλοξενεί την καλλιτεχνική ανθρώπινη δημιουργία.

Οι δρόμοι, ως δυνατότητα δημόσιου χώρου και κοινωνικής διακίνησης, προ(σ)καλούσαν την ιδιωτικότητα των σπιτιών, που «έχουν παράθυρο στον δρόμο»⁸, για ένα αντάμωμα των ενοίκων των σπιτιών στον χώρο τους – στον συλλογικό χώρο κοινωνικής ζωής. Οι ένοικοι έπρεπε να αφήσουν τον οικείο χώρο τους, αυτόν «που καθιστά εφικτή την εσωτερική ζωή των ανθρώπων» – αυτή «την εσωτερικότητα της ύπαρξης που προσδοκά να δεξιώθει την αποκάλυψη της υπέρβασης»⁹, όπως θα έλεγε ο Ε. Λεβινάς, και να μετακινηθούν στον δημόσιο χώρο για ένα μοίρασμα: κοινωνικής επικοινωνίας, του κόσμου και της φύσης. Έχει θέση ο ξένος στο μοίρασμα αυτό; Αν όχι, γιατί; Αν ναι, θα είναι, ως κοινωνική συνθήκη, μια ανατροπή του «κανονικού» προτύπου της κοινωνίας;

Οι δρόμοι επέτρεπαν ν' αφουγκράζομαι τον κόσμο και μου έδειχναν την κινητικότητα και τη συνύπαρξη ανθρώπων στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν τους καθημερινούς προσωπικούς τους επαγγελματικούς στόχους παράγοντας αφέλιμη κοινωνική εργασία. Μπορεί να πεζοπορούσαν στον κοινόχρηστο δρόμο, αν και προέρχονταν από διαφορετικούς δρόμους της ζωής, με ξεχωριστό τρόπο βαδίσματος, ένδυσης, με διαφορετική ιδεολογική

κατεύθυνση και ιστορία ζωής, αλλά και ομιλούμενη σκέψη (riflessione parlata)¹⁰ ή ομιλούμενη σιωπή – μια ενεργητική σκέψη που λειτουργούσε, όμως, σιωπηλά. Όμως, στην οδική αυτή περιπλάνηση οι δρόμοι σημείωναν την αναδίπλωση της ύπαρξης για μια αναζήτηση νοήματος ζωής, για μια εξερεύνηση «τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ἀληθείας» (Ιωάν. ιδ', 6) του Θεού, σηματοδοτώντας την ερευνητική και ενεργούμενη πορεία της ψυχής προς τα Άνω. Τι ψάχνουν, τελικά, οι άνθρωποι στους δρόμους;

Πόσο θα ήθελα, και να μην μπορείς να το εκφράσεις σε κανένα, να ήμουν μέλος/μέρος μιας πραγματικής οικογένειας, που θα με στήριζε ψυχολογικά, θηικά, κοινωνικά, προσωπικά· να απέφευγα την υποθετική εικονική κοινωνική συνύπαρξη! Η αναζήτηση χαμένων για μένα αγαπητών προσώπων τόνιζε την απώλεια του προσωπικού πένθους, έδινε βαρύτητα στην αναζήτηση του «άλλου», υποσχόταν τη σωτηρία της ύπαρξης μέσα από μια αποδεκτή και ειρηνική συνύπαρξη.

Όμως, το τραύμα της αναγκαστικής εγκατάλειψης ενός οικείου τόπου, που τον θεωρούσα οικείο, αν και δεν είχα σπίτι ν' ακουμπήσω, με ακολουθούσε σε έναν άγνωστο και ανοίκειο τόπο. Το πρόβλημα ήταν πρόδηλο: Πώς θα μετέτρεπα το ανοίκειο σε οικείο, ενώ εξέθετα, κατά τη διαδρομή αυτή, τον εαυτό μου σε κινδύνους;

Προσπαθώντας να ριζώσω σ' έναν δρόμο, όφειλα, εκ των πραγμάτων, ν' αντιδράσω στο πένθος που βίωνα, ν' αντιστρέψω τους όρους διαβίωσής μου και να επικοινωνήσω με το περιβάλλον δείχνοντας, τουλάχιστον, την κοινωνική μου ταυτότητα· αυτό, βέβαια, που αναγνωρίζοταν από τους άλλους ως προς αυτό που τους επέτρεπα να βλέπουν – «η ύπαρξη αγαπά να κρύβεται».

Οι άλλοι δεν μπορούσαν να «διαβάσουν» στοιχεία της προσωπικής μου ταυτότητας, ήταν αόρατα: Αυτό

6. Η αρχιτεκτονική μετασχηματίζεται σ' ένα κείμενο προς ανάγνωση.

7. Σύμφωνα με τον Rudolf Arnheim «η οπτική αντίληψη δεν είναι μια παθητική καταγραφή του υλικού του ερεθίσματος αλλά μια ενεργητική ασχολία του νου» (σελ. 65, 2007).

8. Levinas Emmanuel, σελ. 194, 1989.

9. Levinas Emmanuel, σελ. 161 & 186, 1989.

10. Ομιλούμενη σκέψη (riflessione parlata) είναι μια μέθοδος που προτάθηκε από τον καθηγητή μου Luigi Calonghi στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης Università Salesiana και αποβλέπει στο να συλλέξει ο δάσκαλος, κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης, συνομιλίας ή ερωτηματολογίου, ζωντανά τις σκέψεις του μαθητή, ζητώντας του να λέει δυνατά αυτό που ακριβώς σκέφτεται, ενώ το σκέπτεται. (Βλ. Luigi Calonghi, σελ. 33, 1956).

που ήμουν, ούτε εγώ το ήξερα καλά καλά: Ποια κρίσιμα συμβάντα είχαν «διακοσμήσει» την προσωπική μου ζωή και την είχαν κάνει περίπλοκη και περιπετειώδη, σε τι βαθμό επηρέαζαν οι καταστάσεις αυτές την όλη μου φιλοσοφική συγκρότηση για την αντιμετώπιση της ζωής, ποιες εσωτερικές δυνάμεις κατηύθυναν την πνευματική μου συγκρότηση, που τα νήματά της με έστρεφαν σε δρόμους πνευματικούς όπου συναντούσα την ελπίδα για το άγνωστο και την υπόσχεση για ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας – μια προσωπική γενναιοδωρία προς εμένα. Λίγα πράγματα γνώριζα που, όμως, περιπλέκονταν στον ενθουσιασμό και στην ορμή της νιότης.

Χωρίς δηλωμένη προσωπική ταυτότητα, σε τι βαθμό θα γινόταν αποδεκτή η αιφνιδιαστική παρουσία μου μέσα στην εγγύτερη κοινωνική ομάδα και με ποιο τρόπο θα γινόταν αποδεκτή η αναπόφευκτη ένταξή μου στο κοινωνικό σύνολο χωρίς «άδειασμα» του «άλλου»; Με ποιο τρόπο θα αποκαλυπτόταν η προσωπική μου ταυτότητα, ως ξένου, στους «άλλους» που προσπαθούσαν να με ερμηνεύσουν, προκειμένου να γίνω αποδεκτός, μέσα από τις ιδιόμορφες κοινωνικές αναπαραστάσεις¹¹ και τις προσωπικές τους προκαταλήψεις;

«Ξένος» σε ορφανοτροφείο

Εξάλλου, δεν ήμουν πρωτόπειρος στην περιπέτεια της διαδρομής του ξένου. Την αίσθηση του ξένου την αντιμετώπισα στον χώρο του ορφανοτροφείου, όπου με φιλοξένησε για εννέα ολόκληρα χρόνια¹² μια ανεκτίμητη προσφορά της Εκκλησίας σε δύσκολες στιγμές εκατοντάδων ταλαιπωρημένων και δυστυχισμένων παιδιών.

Ξένος σ' έναν χώρο, όπου πολλά ξένα ορφανά παιδιά κατέθεταν, με άδηλο και αδιαμαρτύρητο τρόπο, τον θρήνο για την απώλεια της οικογενειακής εστίας, τον αποχωρισμό από το φυσικό οικογενειακό περιβάλλον, τη μεταφορά της ανέκφραστης προσωπικής τους οδύνης για την απώλεια βίωσης της παιδικής ηλικίας – όπως αξίζει σε κάθε παιδί να τη ζει μέσα στην αισφάλεια, την ανεμελιά και τη στοργή της οικογένειας. Όλη αυτή η τραυματική κατάσταση οδηγούσε με ασφάλεια στη φίμωση του συναισθηματικού κόσμου των μικρών ξένων τροφίμων του ιδρύματος, χωρίς τη δυνατότητα εξιστό-

ρησης των στιγμών της δικής τους προσωπικής ιστορίας – προάγγελο πολλαπλών ψυχικών τραυμάτων.

Με την πάροδο του χρόνου εξοικειώθηκα με το περιβάλλον, που από ανοίκειο μεταμορφώθηκε μέσα μου σε σχετικά «οικείο». πώς μπορεί ένας χώρος να είναι οικείος χωρίς να ζεις με την αγάπη και τη στοργή των οικείων σου; Χωρίς να το καταλαβαίνω τότε, ο χώρος αποκτούσε ένα συγκρατημένο νόημα μέσα από το χτίσιμο των παιδικών εμπειριών που δημιουργούσε τη «δική μας οικογένεια», που στηριζόταν ο ένας στον άλλον, που φαινόταν ότι κτίζαμε τα ίδια όνειρα για το μέλλον: σκληρή δουλειά για να ξεπεράσουμε τον εαυτό μας, προσήλωση και σεβασμός στις αρχές εκείνες που απέρρεαν από την εμβάθυνση των σημείων/χωρίων του Ευαγγελικού λόγου, έτσι όπως μας τα ερμήνευε τα βράδια του χειμώνα ο εξαίρετος διευθυντής του ιδρύματος, π. Χρήστος Πατσούρης.

Ο μακαριστός αυτός διευθυντής, με βαθιά αφοσίωση στο έργο που επιτελούσε, ήταν η ψυχή ενθάρρυνσης των τροφίμων, η ελπίδα και η στήριξη για το άυριο, ο εμψυχωτής των προσπαθειών μας, η αιτία γνωριμίας με την Εκκλησιαστική Γραμματεία και Υμνολογία της Εκκλησίας, το παράδειγμα προς μίμηση για την ανάληψη μιας δραστηριότητας ή εργασίας που υποσχόταν τον μόχθο και την κακουχία. Όλα αυτά μας καθοδηγούσαν στο κτίσιμο του χαρακτήρα που θα μπορούσε ν' αντέξει τις δυσκολίες της ζωής, ώστε να μπορέσουμε να σταθούμε στα πόδια μας – και γι' αυτό τον ευχαριστούμε από τη θέση αυτή.

Μια συνάντηση μ' έναν «ξένο»

...Τα παιδιά ξαφνιάστηκαν με την εμφάνιση ενός ρακένδυτου και περιπλανώμενου ξένου στον χώρο του ορφανοτροφείου, στα μέσα ενός καλοκαιριού. Μια συνάντηση που έδινε την ευκαιρία να συναντηθούν ένας ξένος με μικρά παιδιά που ήταν και αυτά ξένοι στον τόπο εκείνο.

Να 'ταν αυτός ο λόγος που χωρίς καθυστέρηση τον συμπαθήσαμε όλα τα παιδιά; Στην αρχή τον περάσαμε για «τρελό», σαν αυτούς που περιφέρονται άσκοπα, δίχως φαινομενική ισορροπία. Ερχόταν από πολύ μακριά, από τον θεσσαλικό κάμπο· δε θυμάμαι τον ακριβή τόπο καταγωγής του.

Όλα τα παιδιά βρήκαμε ιδιαίτερο ενδιαφέρον σ' εκείνον τον ξένο, γιατί ο ίδιος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μας, λες και τον γνωρίζαμε χρόνια. Δεν άργησε να παίξει μαζί μας, ξεκινώντας με ένα ποιηματάκι που ήταν πράγματι γρίφος στην ορθογραφία. Μας ζήτησε να γράφουμε και ο ξένος υπαγόρευε, σε αργό ρυθμό, με μια τρυφερή συγκατάβαση στην παιδικότητά μας που δεχόταν πρόθυμα να του ανταποκριθεί: «Φίλος έδωσε στο

11. Στις κοινωνικές αναπαραστάσεις περικλείεται οτιδήποτε έχει σχέση με την κοινή σκέψη. Οι άνθρωποι γνωρίζουν τον κόσμο μέσα από συλλογικές δι-υποκειμενικές διαδικασίες, καθώς καθημερινά παράγουν και «επικοινωνούν» με αναπαραστάσεις για την κοινωνία και τον κόσμο. Είναι αποτέλεσμα μιας κοινωνικά επεξεργασμένης και κοινά αποδεκτής γνώσης... είναι μια μορφή κοινωνικής σκέψης και γνώσης – η γνώση της κοινής γνώμης. Είναι μια μετάφραση της πραγματικότητας... (Βλ. Παπασυμεών Ελισσάβετ, σελ. 81, 2020).

φίλο τριαντάφυλλο με φύλλο και του είπε: Φίλε, φύλαξε το φύλλο, μην το δώσεις σ' άλλο φίλο».

Εμείς τα χάσαμε· οι ερωτήσεις να πέφτουν βροχή σχετικά με το ομόχον των λέξεων που δημιουργούσαν τη λεκτική σύγχυση και τις δικαιολογημένες απορίες για την αντιμετώπιση της ορθογραφίας... Ο ξένος χαμογέλασε, και καμάρωνε την αδυναμία μας που φώλιαζε στην αυθόρμητη παιδική μας αθωότητα.

«Και ξέρετε εσείς να γράφετε τη λέξη “ακτιστοσυμπλαστουργούσύνθρον”;»¹², του είπα με παιδική αφέλεια – μια λέξη (με 29 γράμματα) που είχα συναντήσει τότε κατά την ανάγνωση του κανόνα της εορτής του Αγίου Πνεύματος και έβαλα τα δυνατά μου να την απομνημονεύσω έπειτα από πολλές προσπάθειες. Ο ξένος προβληματίστηκε, έσκυψε για λίγο το κεφάλι του, χαμογέλασε και είπε: «Οχ, αυτό είναι πολύ δύσκολο...».

Ο ξένος μάς αποκάλυπτε τον δρόμο που έπρεπε να διανύσουμε στη μάθηση. Μήπως ήταν ένας πραγματικά δάσκαλος; Η παιδική εκτίμησή μας στο πρόσωπο του ξένου παγιώθηκε. Σύντομα του αφαιρέσαμε τον μανδύα του «τρελού» με τον οποίο τον είχαμε ντύσει και «στολίσει». Νιώθαμε ασφαλείς μαζί του, μέσα από το παιχνίδι της μάθησης. Ποτέ δεν ένιωσα κάτι τέτοιο για τους δασκάλους που είχα. Πού να βρισκόταν, σκεπτόμουν, τώρα αυτός ο «δάσκαλος» – κι όμως ξένος;

Τις πρώτες μέρες στη μεγαλούπολη είχα αποζητήσει, μετά τόσα χρόνια, στη θύμησή μου τον ξένο εκείνον για παρέα, για καθοδήγηση και συντροφιά. Τον έντυσα με συντροφικές ικανότητες και τον έκανα παρέα μέσα από τη φαντασία μου. Πώς, σκεπτόμουν, λειτούργησε αυτός ο «τρελός» σαν ξένος σ' έναν ξένο τόπο; Προσήλθε κατηφής, διστακτικός και άκεφος ή με διάθεση να επικοινωνήσει κατά τρόπο δημιουργικό; Μήπως έπρεπε να λειτουργήσω κι εγώ αναλογικά σ' έναν ξένο τόπο;

Χωρίς καθυστέρηση, διαπίστωσα μια θαρραλέα παρουσία να επισκιάζει τον ξένο χώρο με καλοσύνη και μια διάθεση επικοινωνίας με τους ανθρώπους να κυριαρχεί. Έτσι, ανέλαβα την ενθάρρυνση που χρειαζόμουν.

Η αισιόδοξη αυτή εσωτερικευμένη αναλαμπή δεν άργησε να φέρει μπροστά μου έναν άλλον Ξένο που ήλθε ξένος στη γη και έφυγε ξένος προς τον Ουράνιο Πατέρα Του, τον Χριστό.

12. Εκείνα τα χρόνια διαβάζαμε τους κανόνες του Όρθρου μέχρι και την θ' ωδή. Στην ή' ωδή απαντάται αυτή η πολυσύλλαβη λέξη, στον ιαμβικό κανόνα της εορτής του Αγίου Πνεύματος, σε ποίημα του Ιωάννου του Αρκλά. Δηλαδή, το Άγιο Πνεύμα είναι και άκτιστον και συμπλαστουργόν και σύνθρονον «τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ», είναι δηλαδή αδημιούργητο. Συνέβαλε και Αυτό στη δημιουργία όλου του κόσμου και είναι ισότιμο με τα υπόλοιπα Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας.

Η Εκκλησιαστική Υμνολογία τον περιέγραψε με πάθος και ευκρίνεια: Το Θείο Βρέφος ανεκλίθη στη φάτνη των αλόγων, σ' έναν ξένο τόπο. Νεογέννητο ακόμη γίνεται φυγάς – Ξένος στην Αίγυπτο. Και ετάφη σε ξένο τάφο σε αυτόν που ανήκε στον Ιωσήφ τον από Αριμαθαίας. Ο Ιωσήφ, πηγαίνοντας στον Πιλάτο να ζητήσει το σώμα του Ιησού για ενταφιασμό, του λέγει: «...Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον τὸν ἐκ βρέφους ὃς ξένον ξενωθέντα ἐν κόσμῳ δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ὄμόφυλοι μισοῦντες θανατοῦσιν ὃς ξένον δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ξενίζομαι βλέπειν τοῦ θανάτου τὸ ξένον δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὅστις οἶδεν ξενίζειν τοὺς πτωχούς τε καὶ ξένους δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν Ἐβραῖοι τῷ φθόνῳ ἀπεξένωσαν κόσμῳ δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ἵνα κρύψω ἐν τάφῳ δός μοι οὐκ ἔχει τὴν κεφαλὴν ποῦ κλίνῃ» (Ιδιόμελο ποίημα της Μ. Παρασκευής του Γεωργίου Ακροπολίτου-Ηχος Πλ. Α').

Πόσο θα ευχόμουν να είχα μπροστά μου έναν «Ιωσήφ» να έχει μέσα στην καρδιά του ένα διαρκές αίτημα για μένα: «Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον – δώστε μου αυτὸν τὸν ξένον!» Δεν το άξιζα; Πόσο θα ήθελα ο άγνωστος σε μένα «Ιωσήφ» να γνώριζε κάποια πράγματα για μένα, μέσα από την εξιστόρηση της δικής μου πολυκύμαντης ζωῆς, να μετέβαινε στη θέση μου για ν' ακούσει την αγωνία μου μέσα από την προσπάθεια της δικής του ενσυναίσθησης, αφού περνούσε από τα φίλτρα της δικής του ιστορίας ζωῆς και κοινωνούσε με την ετερότητα του Άλλου: Έχουμε κάποιες ομοιότητες και κτυπητές διαφορές; Η προσωπική μου ταλαιπωρία θυμίζει κάτι στους άλλους; Αξίζω να ενταχθώ στη δική τους ομάδα και αρχικά να με στηρίξουν με τον λόγο τους και την αποδοχή τους;

Αυτό θέλω για να νιώσω λιγότερο ξένος απ' ό,τι νιώθω, επειδή μεταφέρω την ξενότητά μου... ☺

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Arnheim, Rudolf, Οπτική σκέψη, μτφρ. Ιάκωβος Ποταμίανος – Γιώτα Βρυώνη, Εκδ. University Studio Press, Αθήνα 2007.

Calonghi, Luigi, *Test ed Esperimenti*, Torino: P.A.S., 1956.

Levinas Emmanuel, Ολότητα και Άπειρο – Δοκίμιο για την εξωτερικότητα, μτφρ. Κωστής Παπαγιώργης, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1989.

Μανωλόπουλος Σωτήρης, Τα πρόσωπα του ξένου, Αθήνα: Εκδ. Αλεξάνδρεια, 2017.

Παπασυμεών Ελισάβετ, Κοινωνικές αναπαραστάσεις.

Στο: Επισημονική Επετηρίδα Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης Κορινθίας, σελ. 81, τεύχος 11, 2020.

Σούλης Γιάννης, «Ησουν και συ εκεί...», «Φωνή των αποφοίτων της Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου», τρίμηνη έκδοση, Πάσχα 2011

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ (1936-2012)

(Ο Άνθρωπος που γεννήθηκε Παιδαγωγός) Του Γιάννη Σ. Ιωαννίδη – ψυχολόγου
(Σχολικά έτη φοίτησης 1967-1971)

Αγαπητέ αναγνώστη,

Όταν από το ήρεμο ακρογιάλι της «Αγίας Φωτεινής» στην Κόρινθο, βρέθηκα, με μια βαλίτσα στο χέρι, στα σκαλοπάτια της Μεγαλόχαρης στην Τήνο και από εκεί στο πνευματικό εργαστήρι της Σχολής Ιερατικών Σπουδών στην Αθήνα, προσθέτοντας ακόμα δυο αποχαιρετισμούς στην εκκλησιαστική μου πορεία, ποτέ δεν είχε περάσει απ' το μυαλό μου ότι θα γνώριζα τον Θεό μέσα από τον Άνθρωπο. Τον Άνθρωπο που παρηγορεί, που προσφέρει, που χαρίζει, που ακούει, που μεταμορφώνει...

Και τον γνώρισα στο πρόσωπο ενός «γλυκύτατου υπηρέτη» της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης, που γεννήθηκε... παιδαγωγός. Το όνομά του Αλέξανδρος Κοσμόπουλος. Ήταν ο καθηγητής του μαθήματος των Παιδαγωγικών στη Σχολή Ιερατικών Σπουδών, που τότε δίδασκε, και ως Επιμελητής του Φιλοσοφικού Σπουδαστηρίου, στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου των Πατρών. Εμείς, οι σπουδαστές μιας Ανώτερης Εκκλησιαστικής Σχολής, που οι φωτισμένοι πρωτεργάτες της φιλοδοξούσαν να την κάνουν «Θεολογική Σχολή της Εκκλησίας της Ελλάδος», καλωσορίζαμε, μία φορά την εβδομάδα, στο φιλόξενο σπίτι μας (Σχολή και Οικοτροφείο) τον καθηγητή που είχε το βιωματικό χάρισμα να μιλάει τη γλώσσα του Θεού, χρησιμοποιώντας τις λέξεις του «κόσμου». Το μάθημά του ήταν ένα τεράστιο πνευματικό καταφύγιο, που χωρούσε μέσα του τις ανασφάλειες, τα όνειρα, τη δίψα, τις προσδοκίες αλλά και το εφηβικό παράπονο αρκετών, καλόγνωμων ιεροσπουδαστών, που μέχρι τότε η μητέρα μας η «Εκκλησία» επέμενε να μας μαθαίνει, σε ήχο «πλάγιο του δευτέρου», μόνο τα «τροπάρια του Ουρανού» και παραλλαγή και μέλος. Όμως ο Θεός, που δεν αφήνει ποτέ κανένα μόνο του, μας έστειλε τον αγαθό και πιστό του δούλο για να μας πει ότι οι καθαροί ήχοι της αγάπης είναι άπειροι, και τα αιτήματα των ελάχιστων αδελφών μας τα «τροπάρια του κόσμου», που περιμένουν το δικό μας απήχημα, για να γίνουν «οι χορδές και τα όργανα» της ευχαριστιακής μας συνύπαρξης με τον Δημιουργό μας, κάτω απ' το άγρυπνο βλέμμα της ελπίδας.

«Ο πυρήνας του παιδευτικού ενεργήματος, μας έλε-

γε, εκείνος που χρωματίζει κάθε παιδαγωγική πράξη και στην οποία βρίσκεται η αυθεντική μορφωτική ανάπτυξη του παιδαγωγούμενου, δε βρίσκεται ούτε στην πρωσπικότητα του παιδαγωγού ούτε στο μορφωτικό αγαθό. Βρίσκεται μέσα στην υψηλής ποιότητας παιδαγωγική σχέση, που αναπτύσσεται ως δυναμική τρίτη οντότητα ανάμεσα στον παιδαγωγό και τον παιδαγωγούμενο, τόσο στην οικογένεια όσο και στο σχολείο». Η αγάπη του Κοσμόπουλου για την ενθύμηση των «ξεχασμένων παιδαγωγικών αληθειών στην πράξη» και η αγαλλίασή του για την πνευματική προκοπή μας έκαναν τις παραδόσεις του μαθήματα ζωής, στα οποία πρωταγωνιστούσε η Αγωγή σαν «Φλεγομένη Βάτος», που καλούσε τον «κατ' εικόνα Θεού» πλασμένο άνθρωπο να προσεγγίσει τον λυτρωτικό νόμο του Πατέρα του με τα ελεύθερα συναισθήματα που Εκείνος του χάρισε. Σε μια από αυτές τις μοναδικές παραδόσεις, στις αρχές της πολυτάραχης δεκαετίας του 1970, θα ήθελα να μεταφέρω την καλή σας διάθεση, μέσα από μια μικρή, απομαγνητοφωνημένη κασέτα, που φυλάω από τότε στην καρδιά μου, για να κατανοήσουμε γιατί η παιδευτική πράξη δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την απαραίτητη προϋπόθεση του, κλονισμένου σήμερα, παιδαγωγικού κύρους.

«...Ο άλλος περνάει μέσα μας όπως είναι; Όχι! Περνάει μέσα μας, σύμφωνα με τη διάμετρο του δικού μας υλικού. Με την ποιότητα του δικού μας υλικού. Το καθετή που βλέπουμε ή ακούμε από τον άλλο άλλοτε μεταμορφώνεται από μας και άλλοτε παραμορφώνεται. Οι προσληπτικές μας δυνατότητες διαφέρουν... Επομένως, αν μεταφερθούμε στην καθημερινότητά μας, βλέπουμε τον άλλο μέσα από τη δική μας ατομικότητα. Γιατί; Διότι δε βλέπουμε τον άλλο για να ακούσουμε αυτό που έχει να μας πει, αλλά για να τον... κρίνουμε. Αλήθεια, πόσο η κριτική εμποδίζει τη σωστή ανθρώπινη σχέση; Όταν κρίνουμε τον άλλο, δυσκολευόμαστε να τον... διακρίνουμε, γιατί ο τρόπος μας μας εμποδίζει να φθάσουμε στην αληθινή εικόνα του άλλου. Άλλα και ο άλλος αισθάνεται, εξ αιτανακλάσεως, ότι εσύ τον κρίνεις, και παίρνει απέναντί σου μια αμυντική στάση. Δεν είναι αυθόρμητος. Γίνεται, ίσως, και επιθετικός. Αναλόγως τις

περιπτώσεις. Βλέπεις, για παράδειγμα, έναν φοιτητή. Του ρίχνεις μια ματιά και τον κοιτάζεις στο κεφάλι. Εάν το ύφος σου είναι επικριτικό, σαν να του λες “δεν πρέπει να έχεις τόσο μακριά μαλλιά”, αυτός αυτόματα χάνει τον αυθορμητισμό του, γιατί απειλείται η καλή ιδέα που πρέπει να έχει για τον εαυτό του. Γιατί την καλή ιδέα τη χρειάζεται για να υπάρξει...

»...Δεν σας βλέπω σήμερα καλά. Εγώ φταίω; Εσείς φταίτε; Αυτό το έρμο το κασετόφωνο φταίει, που έβαλε ο Γιάννης πάνω στο γραφείο; Δεν ξέρω. Ας το αφήσουμε να μας γράψει... Θα το αποδεχθούμε. Ισως φταίω εγώ...

»...Ο ανώριμος άνθρωπος δεν είναι υπεύθυνος για τίποτα. Έχει μια έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό του, γι' αυτό, κάθε φορά που πρέπει να εκφραστεί, φοβάται και προστρέχει στο κύρος κάποιου άλλου. Κάτω από τη σκιά του να καθίσει. Στον κορμό του, σαν κισσός, να τυλιχθεί, προκειμένου να επιβιώσει ακόμα κι αν αυτός, ο κάποιος, που είναι κατά τη γνώμη του ισχυρός, δεσμεύει την ελευθερία του. Δεν παίρνει πρωτοβουλίες και είναι ευάλωτος στα μηνύματα της κοινής γνώμης. Δεν έχει ιδιόκτητη σκέψη. Ακόμα και οι ιδέες του είναι ξένες. Τις έχει πάρει από άλλους. Από τον τρόπο που ζουν οι άλλοι. Από τον τρόπο που σκέπτονται. Και τελικά, αν κοιτάξει κάποια στιγμή τον εαυτό του και πει, επιτέλους, “τις φταίει”, θα δει ότι δεν έχει τίποτα δικό του! Όλα όσα είχε ήταν δανεικά! Υποτάσσεται εύκολα. Όχι γιατί αναγνωρίζει την αξία της υπακοής, αλλά γιατί φοβάται την ελευθερία του. Έτσι, ενώ αδυνατεί να υπάρξει μόνος, χωρίς προστατευτική σκιά, παρουσιάζεται το φαινόμενο να

μην αντέχει τη διαφωνία με τον άλλο και να καταφεύγει, προκειμένου να επιβιώσει, στην επιδοκιμασία της άποψης του άλλου, που μπορεί να είναι ακόμη και βλαπτική. Η εξάρτηση από τον άλλο είναι καταστροφική. Έχουμε ανάγκη από την παρουσία του άλλου, δεν πρέπει όμως να δεσμευόμαστε ποτέ από τον άλλο. Δεν πρέπει να θέλουμε να είμαστε φτιαγμένοι “κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωσιν” κανενός ανθρώπου!... Θυμάστε όταν συζητούσαμε, στο πλαίσιο του μαθήματος της “ψυχολογίας του εφήβου”, για τον ψυχολογικό αποθηλασμό, τι είχαμε πει; Σας έλεγα ότι ο παιδαγωγός δεν πρέπει ποτέ να απωθήσει τον παιδαγωγούμενο, όσο ο δεύτερος τον έχει ανάγκη. Πρέπει όμως να έχει τη διάκριση να καταλάβει σε ποιο χρονικό σημείο πρέπει να τον αφήσει ελεύθερο, ώστε να μη σκλαβωθεί η μοναδικότητά του στα δίχτυα μιας άβουλης και στείρας εξάρτησης. Και θεολογικά και ψυχολογικά ερμηνεύεται αυτό που σας λέω. Ο καθένας μας, ως δοχείο της χάριτος του Θεού, συμμετέχει μέσα στην Εκκλησία, στον τρόπο προσλήψεως της αληθείας, με έναν δικό του τρόπο, και ως εκ τούτου γίνεται ένας προφήτης του Θεού, όταν παραμείνει απόφια προσωπικότητα, καθαρή από ισόβιες εξαρτήσεις και επιρροές. Κι αυτό γιατί το πρόσωπο που μετέχει στην αλήθεια την προσλαμβάνει κατά ίδιον, πρωτότυπο και φοβερά όμορφο εν τη ιδιοτυπία του, τρόπο. Και αυτό το εκφράζει. Ο καθένας από εμάς χρειάζεται έναν δοτικό χώρο για να υπάρξει. Όλα επουλώνονται μέσα στην παιδαγωγική του Θεού αλλά και τίποτα δεν... επουλώνεται. Ο καθένας που βλέπει το πρότυπό του το βλέπει ως ωραίο πράγμα. Τον ελ-

κύει το πρότυπο. Μπορεί το πρόσωπο να είναι κακό, αλλά ωθείται προς τα εκεί γιατί βλέπει στο πρότυπο το “ωραίο”. Αυτή η εξάρτηση από τον άλλο είναι η εξάρτηση από το ωραίο, το οποίο έχουμε ανάγκη, ως έφηβοι, να το βλέπουμε σαρκωμένο και ενυπόστατο στο πρόσωπο του άλλου. Η σταδιακή αποστασιοποίησή μας από την ωραιότητα του προτύπου θα μας βοηθήσει να αριμάσουμε και να πετάξουμε με τα φτερά της ελευθερίας, στο όνομα της οποίας ονομαστήκαμε αδέλφια...»

Αγαπητέ αναγνώστη, η καθοδηγητική ευκινησία του αθόρυβου δημιουργού της «Σχεσεοδυναμικής Παιδαγωγικής», με το βαθύ πρωτοποριακό έργο που επαινέθηκε διεθνώς, είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναδειχθεί χωρίς «αύρα και συναισθήματα», μόνο από τον παιδαγωγικό έρωτα ενός μαθητή για τον μεγάλο του δάσκαλο. Η απομαγνητοφώνηση ενός μικρού μέρους εκείνης της ιστορικής «παράδοσης» και η παρουσίασή της στο άρθρο που διαβάζεις είναι ένα δώρο ζωής μοναδικό και αφνειό, που έπρεπε κάποτε να το μοιραστώ, τόσο με τους συνιεροσπουδαστές μου στη Σχολή Ιερατικών Σπουδών εκείνης της περιόδου όσο και με όλα τα «παιδιά» των Σχολείων της Εκκλησίας, που έχουμε ακουμπήσει τη ζωή μας, παιδίσθεν, στα χέρια Ενός Θεού Πατέρα Παντοκράτορα. Είμαι σίγουρος ότι ο Αλέξανδρος Κοσμόπουλος θα Του μιλάει, εκεί στη χαρά του Παραδείσου, για τη φιλάδελφη παρέα μας, αλλά και για το καθαρό ψωμί της γνώσης που

μοιραστήκαμε στο όνομά Του. Θα ήταν μεγάλη παράλειψή μου αν δεν έκλεινα την επιμνημόσυνη αναφορά μου στον Παιδαγωγό της αλήθειας του Θεού με τις «σκληρές» διαπιστώσεις του, που η διαχρονική τους αξία θα μαζεύει μαθητές μέχρι τη λυτρωτική «αποδοχή» τους.

«...Αλλ' εαυτόν εκένωσεν μορφήν δούλου λαβών» (Φιλιππ. 2,7).

«Φοβήθηκαν οι χριστιανοί τη μεταφορά του Σταυρού που τους εμπιστεύθηκε ο Χριστός. Εμίσησαν τις “στενές πόρτες” και τις “τρύπες της βελόνας”. Εξέχασαν πως ο κόκκος του σίτου πρέπει να πεθάνει για να δώσει καρπό και έτσι πέθαιναν κάθε μέρα αποφεύγοντας τον θάνατο. Δεν ένιωσαν ποτέ τον γάμο του Αρνίου με την Εκκλησία σαν το μέγα θάύμα... Θέλησαν να έχουν και τα μεν και τα δε. Μια όμορφη στο μάτι και παραδεκτή στη λογική πίστη. Τα αποτελέσματα τα είδαν οι αιώνες και ετρόμαξαν! Χωρισμοί, λεηλασίες, πυρές, πολιτικές μηχανορραφίες... Εδώ βρισκόμαστε σήμερα. Εδώ θα είμαστε πιθανώς για πολύ ακόμη. Θα σπρώχνουμε το λιθάρι μας, όχι πλέον από άγνοια αλλά από άρνηση ν' αποδεχθούμε ότι αποκάλυψε η λογική του Μυστηρίου, μέχρι την ευλογημένη ώρα που αποφατικά θα αποδεχθούμε την κατάφαση που υπάρχει στο μήνυμα της “Κενώσεως του Χριστού”.

«Η πίστη θέλει Ουρανό και ταπεινούς ανθρώπους». ◉

ΡΟΔΑΚΕΣ

(Οι «Ρόδακες»* είναι ένα ποίημα συγγράμματος, γραμμένο κάτω από το άφυκτο* βλέμμα του Κίλικα πατέρα μου)

Τον Γιάννη Σ. Ιωαννίδη – ψυχολόγου

Ρώτησε η Γοργόνα τον Ψαρά
αν στην εποχή των Λαιστρυγόνων,
μέσα στων Ελλήνων τις καρδιές,
ζει ο Βασιλιάς των Μακεδόνων.

Κόρη μου, της είπε ο Ψαράς,
μία καταιγίδα απ' την Αθήνα,
στο κλειστό παζάρι των Πρεσπών,
έσβησε το Άστρο της Βεργίνας.

Ρόδακες κρεμάστηκαν ψηλά,
πάνω σε αλλόφυλα κοντάρια,
και η ιστορία μας, σκυφτή,
έψαχνε των φίλων της τα χνάρια.

Τότε τ' άλογο του Βασιλιά,
η ατίθαση λευκή φοράδα,
άνοιξε τα δυο της τα φτερά
κι έκρυψε τον ήλιο της Ελλάδας.

Κι ο Αλέξανδρος ο Βασιλιάς,
ο υπέρμαχος των Μακεδόνων,
κάρφωσε το μαύρο του σπαθί,
πάνω στην πυξίδα των αιώνων.

Χάθηκε η Γοργόνα ξαφνικά
κι άρχισαν τα ψάρια να φωνάζουν:
«Η Μακεδονία είναι μια
και τα σύνορά της δεν αλλάζουν».

*Ρόδακας: το λουλούδι που βρίσκεται στο κέντρο των δεκαέξι κωνοειδών αιχμών του Άστρου της Βεργίνας και συμβολίζει την κάθοδο του ουράνιου φωτός πάνω στη γη.

*Άφυκτος: ο αναπόφευκτος.

«ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ» ΣΥΜΦΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΗΝΑΚΑΚΗ

Του Φώτη Τζαβέλλα, Φιλολόγου
(Σχολικά έτη φοίτησης 1967-1971)

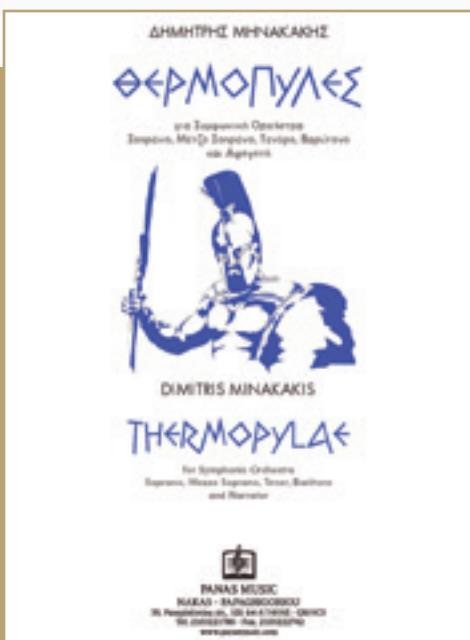
Ηορχήστρα της ΕΡΤ ερμήνευσε, σε πρώτη εκτέλεση, στο Σαΐνοπούλειο Αμφιθέατρο της Σπάρτης στις 7 Ιουλίου, για την επέτειο των 2.500 ετών από τη Μάχη των Θερμοπυλών (480 π.Χ.), το συμφωνικό έργο του Δημήτρη Μηνακάκη Θερμοπύλες.

Ο Δημήτρης Μηνακάκης, γεννημένος στις Αμύκλες Σπάρτης και συμμαθητής μας στην Κόρινθο (1965-1971), είναι ένας διεθνούς φήμης μουσικός-συνθέτης-συγγραφέας μουσικών βιβλίων, με πολλές διακρίσεις και βραβεία εντός και εκτός Ελλάδας.

Εμπνεύστηκε και συνέθεσε τις Θερμοπύλες για συμφωνική ορχήστρα, σοπράνο, μέτζο σοπράνο, τενόρο, βαρύτονο και αφηγητή ειδικά για την επέτειο της Μάχης των Θερμοπυλών. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ως συνθέτης, και μάλιστα γεννημένος στις Αμύκλες Σπάρτης, θεώρησα καθήκον μου να μελετήσω και να ερευνήσω τις ιστορικές πηγές που αφορούν στα ιστορικά γεγονότα της Μάχης των Θερμοπυλών και της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας, γεγονότα που σηματοδότησαν την πο-

ρεία της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης και εξέπεμψαν μηνύματα διαχρονικών αξιών στην ανθρωπότητα».

Το έργο είναι μία ωδή αφιερωμένη στην ηρωική στάση των Ελλήνων που έπεσαν μαχόμενοι «τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Στις δώδεκα σκηνές του έργου, που περιέχουν μουσική, αφήγηση και ποίηση, ξεδιπλώνονται τα ιστορικά γεγονότα όπως τα περιγράφει ο Ηρόδοτος. Παράλληλα, αποδίδονται μελωδικά ποιήματα νέων λογοτεχνών που αναφέρονται στις Θερμοπύλες (Καβάφη, Δροσίνη) και του λυρικού ποιητή Τυρταίου, του οποίου οι παιάνες είχαν ασκήσει μεγάλη επιρροή στην ψυχή του συνθέτη όταν διδασκόταν λυρική ποίηση και μουσική τα πρώτα δύο γυμνασιακά έτη στη Σπάρτη. Παραθέτω δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα από παιάνα του Τυρταίου που ο συνθέτης έχει ενσωματώσει στο έργο του: «Τεθνάμεναι γάρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ἥ πατρίδι μαρνάμενον» (Για την πατρίδα στην πρώτη γραμμή πολεμώντας να πέσει σαν παλικάρι κανείς εί-

ναι μεγάλη τιμή) και «γῆς πέρι τῆσδε μαχώμεθα καὶ περὶ παίδων θνήσκωμεν ψυχέων μηκέτι φειδόμενοι» (για την πατρίδα και για τα παιδιά ας πεθάνουμε χωρίς να λυπόμαστε τη ζωή μας).

Σε επικοινωνία που είχα μαζί του, όταν προ ετών σχεδίαζε το σενάριο, μου είπε ότι διαβάζει πολύ Ηρόδοτο για να μάθει τα σχετικά με τη μάχη έτσι ώστε να μπορέσει να μετουσιώσει την περιγραφή του Ηροδότου σε μουσική πανδαισία που ο καθένας μας θα μπορεί να απολαύσει. Μου ανέφερε επίσης ότι θαυμάζει τον Τυρταίο γιατί με την ποίησή του και τη μουσική εμψύχωνε τους στρατιώτες και τους οδηγούσε στη νίκη. Με τον ίδιο τρόπο ο Δημήτρης Μηνακάκης, με το χάρισμα που έχει και τη φαντασία του, αποδίδει μέσω της μουσικής την ανδρεία, το θάρρος, τη θυσία και την αυταπάρνηση των πολεμιστών που με ηγέτη τον Λεωνίδα έγιναν σύμβολο του αγώνα για την ελευθερία. Αισθητοποιεί ταυτόχρονα τις κραυγές, τον κρότο των ασπίδων και των σπαθιών, και καθιστά έκδηλη την αγωνία για την έκβαση της μάχης.

Να πώς περιγράφει ο λακωνικός Τύπος την παράσταση: «Ήταν μια μουσική πανδαισία υψηλού επιπέδου που μας συνεπήρε και μας ταξίδεψε με τα μάτια της φαντασίας σ' εκείνη τη δοξασμένη εποχή των ηρώων, τότε που οι Έλληνες θεωρούσαν ύψιστο καθήκον να υπερασπιστούν την πατρίδα και να δώσουν ακόμα και τη ζωή τους, αν χρειαστεί. Στο έργο του Δημήτρη Μηνακάκη, όπως ήταν φυσικό, κυριαρχούσε το επικό στοιχείο, χωρίς να λείπουν οι λυρικές στιγμές που άμβλυναν την ένταση και τη συναισθηματική φόρτιση των θεατών. Ο λόγος, η ποίηση, η μουσική και το τραγούδι, συνυφασμένα με αριστοτεχνικό τρόπο, κατάφεραν να ζωντανέψουν μπροστά μας όλες τις ηρωικές δραματικές στιγμές, που διαδραματίστηκαν στο στενό των Θερμοπυλών το φθινόπωρο του 480 π.Χ.

»Όλοι οι συντελεστές αυτής της εξαιρετικής συναυλίας –ο συνθέτης, ο μαέστρος, οι ερμηνευτές και οι μουσικοί– χειροκροτήθηκαν στο τέλος παρατελμένα με θέρμη από τους θεατές κι επευφημήθηκαν ζωηρά!»

Ο συμμαθητής μας Δημήτρης Μηνακάκης, με το έργο του Θερμοπύλες, τίμησε την επέτειο της συμπληρώσεως 2.500 ετών από τη μάχη αυτή, τίμησε τη γενέτειρά του και τιμά και όλους εμάς που φοιτήσαμε στην Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου, γιατί νιώθουμε υπερηφάνεια όταν παρατηρούμε κάποιον συμμαθητή μας να διαπρέπει και μάλιστα παγκοσμίως. Προς επίρρωση όσων αναφέρω είναι και το γεγονός ότι η χορωδία του Μουσικού Σχολείου Αθη-

νών, σε ολυμπιάδα χορωδιών στις Φλάνδρες, στις 2 Νοεμβρίου 2021, κέρδισε το πρώτο βραβείο και το πρώτο τραγούδι που ερμήνευσε ήταν *Τούτο το καλοκαιράκι σε μουσική του Δημήτρη Μηνακάκη*. Ευχόμαστε στον Δημήτρη να συνεχίσει να διαπρέπει με το μουσικό του έργο και, όταν η πανδημία λήξει, να δώσει μία μικρή συναυλία προς τέρψη των συμμαθητών του. ☺

Πηγές: lakonikos.gr και ertnews.gr

**ΜΕ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΑΣ,
ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ
ΕΧΕΙ ΑΝΑΛΑΒΕΙ
Ο κ. ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΛΛΑΡΑΣ,
ΣΥΝΕΠΙΚΟΥΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ κ.κ.
ΦΩΤΗ ΤΖΑΒΕΛΛΑ
fotistzav@gmail.com
ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΠΑΠΑΖΑΡΗ
papazaris@gmail.com**

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

Στή μνήμη τοῦ δασκάλου μας Φώτη Σταματόπουλου

(Σχολικά έτη φοίτησης 1949-1956)

Στής 4 Σεπτεμβρίου ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴν, τὴν ἀνέσπερη, ὁ ἀγαπημένος μας καθηγητής Φώτης Σταματόπουλος. Γεννημένος στὶς 30/12/1936 στὸ Νεωχόριο Όλυμπίας Ν. Ἑλείας, σπούδασε θεολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ παρακολούθησε ἐπὶ διετίᾳ καὶ μαθήματα στὴ Νομικὴ Σχολή. Ὁντας ὁ ἴδιος ἀπὸφοιτος τῆς Σχολῆς μας, πρωτοδιορίστηκε σ' αὐτὴν. Τὸν ἥλκυε, ὅπως τὸ ὁμολογοῦσε τακτικά, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευση καὶ μάλιστα ἡ ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Κορίνθου, πρὸς τὴν ὁποία ἔτρεφε βαθὺ σεβασμὸ καὶ ἀγάπη. Ὁ διορισμός του σ' αὐτὴν ἔγινε σὲ νεαρὴ σχετικὰ ἡλικία, πρὶν συμπληρώσει τὰ τριάντα του, ὅταν διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ ἀλησμόνητος, γιὰ τὶς πολλὲς ἀφετές του, Ἐμμανουὴλ Φαρδούλης.

Ο ἀείμνηστος ἦλθε στὴ Σχολή μας τὸ 1965, ὅταν ἦταν, ὅπως εἴπαμε, νεότατος. Ἡταν μάλιστα ὁ νεότερος καθηγητής. Ἡταν, ὅπως λέει ὁ λαός μας, τὸ στερνοπούλι τῶν καθηγητῶν ὅπως ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν ἦταν ὁ νεότερος. Συνέδεε, μὲ ἄλλα λόγια, τὴν πιὸ ὥριμη γενιὰ τῶν καθηγητῶν μὲ τὰ νέα βλαστάρια, τὸν μαθητὲς τῆς Σχολῆς. Καὶ ἡ σύνδεση ἀποδεικνύοταν σίγουρα ἐπιτυχής.

Μετὰ τὸ κλείσιμο τῆς Σχολῆς τὸ 1971 ὑπηρέτησε, ὅπως μαθαίνουμε, πολὺ ἐπιτυχῶς σὲ ποικίλα πόστα τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης, μέχρι καὶ τὰ ὑψηλότερα. Πρόσφερε ὅμως καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς ὁ σεβαστὸς μας καθηγητής πολύτιμες ὑπερησίες κυρίως, ὅμως, στὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἐκπαίδευση, ἀπὸ διαφορετικὲς θέσεις κάθε φορά.

Ἐμεῖς, ἀπὸ τὴ μακροχρόνια προσφορὰ του στὴν παιδεία τοῦ τόπου μας, μποροῦμε νὰ ἀξιολογήσουμε καλύτερα ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ποὺ τὸν ζήσαμε στὴ Σχολή μας. Γιὰ τὰ ἄλλα μποροῦν καλύτερα νὰ ποῦν οἱ μετέπειτα μαθητὲς, εἴτε τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου Κορίνθου εἴτε τῶν ἄλλων σχολείων καὶ τῶν ἄλλων θέσεων στὶς ὁποῖες ὑπηρέτησε. Πάντως ἔνα εἶναι σίγουρο: ὅτι ὅλοι ἀνεξαιρέτως θὰ ἔχουν νὰ ποῦν τὰ καλύτερα.

Ἐμεῖς οἱ μαθητὲς τῆς Σχολῆς Κορίνθου καταθέτουμε ὅτι ὁ σεμνὸς καθηγητής μας ἦταν ἰδιάτερα ἀγαπητὸς στοὺς μαθητές γιὰ χίλιους λόγους: λόγω νεότητας, λόγω τῆς φυσιογνωμίας του, λόγω τῆς μεγάλης ἀνεσης νὰ σὲ πλησιάζει ἄλλα καὶ νὰ πλησιάζεται, λόγω τοῦ εὕθυμου χαρακτήρα του κ.ἄ.π. Δίδαξε στὴ Σχολὴ ἐπιτυχῶς πολλὰ μαθήματα. Τὰ περισσότερα θεολογικά. Σὲ ὄρισμένα μάλιστα μᾶς ἔδινε ση-

μειώσεις, οἱ ὁποῖες ἦταν ὄντως ἀξιώσεων. Πάντως δὲν ὑπῆρχε μαθητής ποὺ νὰ ἔχει κάποιο παράπονο ἀπὸ τὸν Σταματόπουλο. Ὅλοι εἶχαν τὸν λόγο τους νὰ τὸν ἀποδέχονται πλήρως καὶ νὰ τὸν ἀγαποῦν. Άποτελοῦσε μιὰ μονάδα ταιριαστὴ μέσα στὸ ὥραιο σύνολο τῶν καθηγητῶν μας.

Ἡ ἀριστή σχέση τοῦ ἀείμνηστου καθηγητῆ μὲ τοὺς μαθητὲς συνεχίστηκε καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησή μας ἀπὸ τὴ Σχολή. Δὲν θὰ ξεχάσω λ.χ. τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν πρόσφατη περιπέτεια τῆς ὑγείας τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ μαθητῆ του, π. Νικολάου, μιὰ δυὸ ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του. Ἀνάλογες περιπτώσεις θὰ ἔχουν νὰ διηγηθοῦν πολλοὶ συμμαθητές.

Ἡ ἀγαπημένη του σύζυγος, ἐπίσης θεολόγος, Ξανθούλα, κόρη τοῦ ἀείμνηστου Σ. Μακρῆ, διευθυντὴ τῆς Ριζαρείου, εἶχε φύγει γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο λίγο πιὸ νωρὶς. Πήγε, λοιπόν, ὅπως τὸ ἔλεγε συνεχῶς, ἀνυπομονώντας νὰ τὴν εῦρει...

Στὴν κ. Μαρία καὶ στὸν κ. Γιάννη, τὰ ἀγαπημένα του παιδιὰ, καὶ στοὺς ὑπόλοιπους οἰκείους του εὐχόμαστε νὰ τηρήσουν ἀσβεστη τὴν ἀγαθὴ μνήμη του.

Ἄς εἶναι, τέλος, τὸ παρὸν σημείωμα καλὸ κατευόδιο στὸν ἀείμνηστο δάσκαλο. Ὁ Θεός νὰ τὸν ἔχει κατατάξει καὶ αὐτὸν καὶ ὅλους τὸν μαθητές τους σεβαστοὺς μας καθηγητὲς μεταξὺ τῶν δικαίων.

Γιὰ τοὺς μαθητὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, π. Ιωάννης Σκιαδαρέσης, Καθηγητής ΑΠΘ. ☺

ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

(Σχολικά έτη φοίτησης 1954-1961)

Κάποιες φορές θέλεις να γράψεις, όμως οι λέξεις αντιστέκονται. Ένας κόμπος σού πνίγει τον λαιμό και δυσκολεύονται να βγουν... Όταν ο πόνος είναι μεγάλος, ο θρήνος δε σε αφήνει. Όσο και να είσαι προετοιμασμένος να δεχτείς το γεγονός του θανάτου, τελικά αυτός είναι που σε πιάνει απροετοίμαστο.

Μέσα σε τέτοια συναισθήματα πνιγμένος γράφω αυτά τα λίγα λόγια για να τιμήσω έναν εξαίρετο άνθρωπο και φίλο, ένα υπόδειγμα ανθρωπιάς, αξιοπρέπειας και ηθικής, τον Άγγελο Αγγελακόπουλο.

Στις 10 του Νοέμβρη έφυγε από τη ζωή ο αγαπημένος μας συμμαθητής, φίλος και αδελφός έπειτα από πολύχρονη μάχη με τη μάστιγα της εποχής μας. Πάλεψε πολλά χρόνια, ηρωικά, μα στο τέλος υπέκυψε...

Η εξόδιος ακολουθία έγινε στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονος Πεύκης μέσα σε γενικό σπαραγμό. Με δάκρυα στα μάτια, περίσσεια αγάπη και ένθερμη προσευχή τον προπέμψαμε, συγγενείς και φίλοι, στο Κοιμητήριο της Κηφισιάς.

Η καταγωγή του ήταν από το Σιγούνιο Καλαβρύτων. Σε νεαρή ηλικία, οι γονείς του μετακόμισαν στην Τέμενη Αιγίου. Σπούδασε στην Εκκλησιαστική Σχολή της Κορίνθου από το 1954 έως το 1961. Μετά την αποφοίτησή του από τη Σχολή, εξέτισε τη θητεία του στο στρατό. Εκεί γνώρισε τη σύζυγό του Λαμπρινή, με την οποία απέκτησε δύο υπέροχες κόρες με ήθος και ευγένεια ψυχής. Ασχολήθηκε με επιτυχία με το εμπόριο αλεύρων μέχρι τους τελευταίους μήνες της ζωής του.

Η δοκιμασία του ήταν μεγάλη αλλά και η υπομονή του χωρίς όρια. Κανένας γογγυσμός. Κανένα παράπονο. «Δόξα σοι ο Θεός» εψέλλιζε μόνο πολύ συχνά.

Μέχρι την τελευταία στιγμή πορεύτηκε με σταθερότητα και συνέπεια, χωρίς να ξεφύγει από τον ανθρωπιστικό προσανατολισμό του και τις βαθιές ευαισθησίες του. Ζούσε αθόρυβα, με υποδειγματική ταπεινοφροσύνη, ευσέβεια, πίστη στον Θεό, υπομονή ακατάβλητη, φλόγα ψυχής και ανωτερότητα ζωής, με αγνή και άδολη αγάπη προς τον Κύριο και ολοτελή προσφορά και αυτοθυσία για τον συνάνθρωπο. Υπήρξε ψυχή πλημμυρισμένη από ιερά συναισθήματα προς τον δοτήρα των αγαθών. Αγαπούσε, συμπονούσε, συγχωρούσε, συνέπασχε και ελεούσε με το περίσσευμα της ψυχής του κάθε εμπερίστατο. Όλους μάς κέρδιζε με την καλοσύνη του.

Εμείς, οι αγαπημένοι του φίλοι, νιώθουμε τόσο περήφανοι για τον Άγγελό μας. Θεωρούμε τιμή για όλους μας την παρουσία του στη ζωή μας. Είμαστε εδώ για να του πούμε πόσο τον αγαπήσαμε και πόσο σημαντικός άνθρωπος υπήρξε στη ζωή μας. Όσοι πορευτήκαμε μαζί του, νιώθουμε προνομιούχοι, γιατί μας έμαθε πολλά.

Θυμόμαστε τον σεμνό φωτογράφο μας, που απαθανάτισε τις καλύτερες στιγμές των εφηβικών μας χρόνων. Σε αυτόν οφείλουμε τη φύλαξη του πλήθους των αναμνήσεών μας από τη ζωή στη Σχολή. Σίγουρα θα ήμασταν φτωχότεροι σε αναμνήσεις χωρίς τη μαγική φωτογραφική του μηχανή. Δεν υπήρξε μαθητής της Σχολής που να μην έχει μια σειρά από φωτογραφίες από όλες τις στιγμές της σχολικής μας ζωής (εορτές, εκδηλώσεις, εκδρομές κ.λπ.) τραβηγμένες απ' τον Άγγελο!

Να σημειωθεί ότι μας μοίραζε τις φωτογραφίες «βερεσέ», γιατί πολλοί δεν είχαμε να πληρώσουμε το αντίτιμό τους και του δίναμε όποτε και αν είχαμε. Ο ίδιος όμως δεν καταδεχόταν ποτέ να ζητήσει τα χρήματα, παρόλο που αντιμετώπιζε δυσκολίες οικονομικές.

Και κάτι άλλο: στη Σχολή η ζωή ήταν δύσκολη, γιατί δεν είχαμε χρήματα να αγοράσουμε έστω και μία τυρόπιτα ή ένα γλυκό. Να τι σκαρφίστηκε ο Άγγελος: θυμήθηκε έναν θείο του στην Αμερική και του έγραφε γράμματα συγκινητικά, για να τον γοητεύσει με την αγάπη του στον Θεό και στην Εκκλησία. Μόλις έπαιρνε λοιπόν γράμμα από τον θείο με τα εσώκλειστα λιγοστά δολάρια, μας καλούσε όλους στη σειρά στα κάγκελα της Σχολής, μπροστά στον μπαρμπα-Παύλο, τον μικροπωλητή, και μας κερνούσε όλους μπουγάτσα ή τυρόπιτα!

Παρακαλούμε και ικετεύουμε τον Θεό του ελέους και των οικτιρμών να κατατάξει την ψυχή του μετά των δικαίων. Να σκύψει από τον ουρανό και να απλώσει βάλσαμο στις καρδιές των οικείων του για τον αβάσταχτο πόνο από τον χαμό του. Ήταν ο στυλοβάτης της οικογένειας του. Αυτός που τους έδινε δύναμη, κουράγιο και παραμυθία στις δυσκολίες της ζωής. Θα τους λείψει πολύ.

Αγαπημένε μας ομογάλακτε αδελφέ, πορεύεσαι ήδη τη μακαρία οδό στο αιώνιο και τελευταίο ταξίδι σου. Περπάτησες περήφανα, με το κεφάλι ψηλά, αφεγάδιαστος στην ψυχή και στο σώμα. Τα χρόνια που έζησες σ' αυτή την πρόσκαιρη ζωή ήταν αρκετά. Τα χρόνια όμως που θα βρίσκεσαι κοντά στον Θεό θα είναι αιώνια. Να είσαι βέβαιος ότι θα σε έχουμε στην προσευχή και στη μνήμη μας πάντα ως σημείο αναφοράς και ως πρότυπο ήθους.

Αιωνία σου η μνήμη, πεφιλημένε αδελφέ.

Ο Πρόεδρος κ. Αθανάσιος Ψυχογιός και τα μέλη της Ένωσής μας απευθύνουν στη σύζυγο και τις θυγατέρες του τα ειλικρινή τους συλλυπητήρια. ◎

Η ΣΤΗΛΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

Αι αγγελικαί προπορεύεσθε δυνάμεις,
οι εν Βηθλεέμ ετοιμάσατε την φάτνη.

Ο Λόγος γαρ γεννάται, η σοφία προέρχεται.

Δέχον ασπασμόν η Εκκλησία εις την χαράν της Θεοτόκου
Λαοί είπομεν. Ευλογημένος ο ελθών Θεός ημών δόξα σοι.

Ρωμανός ο Μελωδός

Σ' αυτή τη σελίδα μπορεί κάθε μέλος της Ένωσης να στέλνει τις συνεργασίες του για δημοσίευση. Εφόσον είναι εφικτό, μπορούν να στέλνουν τα κείμενά τους σε δισκέτα υπολογιστή ή σε CD, ή στην ηλεκτρονική διεύθυνση mkal8645@gmail.com. Εννοείται βέβαια ότι λόγω στενότητας του χώρου οι επιστολές σας θα πρέπει να έχουν μειωμένη έκταση (έως 300 λέξεις). Με μεγάλη μας χαρά θα δεχόμαστε υποδείξεις και προτάσεις σας για τη βελτίωση της ύλης και την καλύτερη εξυπηρέτηση των σκοπών της ΕΝΩΣΗΣ μας.

Ζητούμε συγγνώμη που, λόγω πληθώρας ύλης, δεν μπορέσαμε να δημοσιεύσουμε όλες τις συνεργασίες που στάλθηκαν. Αυτές θα δημοσιευθούν σε επόμενα φύλλα.

Μπορείτε να στέλνετε τις επιστολές σας στο φαξ 210 2819550 ή στο e-mail: mkal8645@gmail.com και τις συνδρομές σας στον λογαριασμό της ΕΤΕ, IBAN GR 0701101510000015129611214. Όσοι όμως στείλουν τη συνδρομή τους μέσω τραπέζης, παρακαλούμε θερμά να επικοινωνούν τηλεφωνικά μαζί μας και να μας ειδοποιούν, αναφέροντας το ονοματεπώνυμό τους και το ποσό της κατάθεσης, για να το δημοσιεύσουμε στη λίστα των συνδρομητών του περιοδικού μας. Κι αυτό επειδή η τράπεζα πλέον την καταχωρίζει ως Ανώνυμη Κατάθεση και είναι αδύνατο να γνωρίζουμε τα στοιχεία του καταθέτη.

ΤΕΧΝΗ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Τον ιερέας Παναγιώτον Σ. Χαλκιά
(Σχολικά έτη φοίτησης 1953-1960)

Πρόσφατα, φίλοι αναγνώστες, διάβασα σε μια εφημερίδα της δεκαετίας του '70 τη δίκη ενός περιοδικού και την καταδίκη των υπευθύνων συντακτών του για άσεμνα δημοσιεύματα και προσβολή της δημοσίας αιδούς. Τόσο οι καταδικασθέντες λογοτέχνες όσο και οι συνήγοροί τους μετά των μαρτύρων υπεράσπισης υποστήριξαν ότι: τα δημοσιεύματά τους αποτελούν κείμενα λογοτεχνικά, ότι είναι έργα τέχνης και επομένως, καμία δέσμευση ούτε διωγμός και ουδείς περιορισμός επιτρέπεται...

Δεν προχωρώ περισσότερο, φίλοι αναγνώστες. Εκείνο, όμως, που με στενοχωρεί ιδιαίτερα είναι η νοσηρή και πεπλανημένη περί τέχνης, λογοτεχνίας και ελευθερίας αντίληψη ορισμένων λογοτεχνών, κριτικών και άλλων «πνευματικών» ανθρώπων, οποιαδήποτε θέση ή αξιώματα κι αν κατέχουν, οι οποίοι ανάγουν την τέχνη σε θεότητα, ενώπιον της οποίας οι πάντες και τα πάντα πρέπει να υποτάσσονται και να υποχωρούν.

Νομίζουν ότι, εν ονόματι της τέχνης, επιτρέπεται να καταπατούν τις ηθικές αξίες της ζωής, να προσβάλλουν βάναυσα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να υποσκάπτουν τα βάθρα της κοινωνίας. Ταυτίζουν και συγχέουν την τέχνη με τη διαστροφή, τη λογοτεχνία με την πορνογραφία, την ελευθερία με την ασυδοσία, το κάλλος με το πάθος, το ωραίο με το χυδαίο. Με σοφίσματα και ρητορικά σχήματα και λογοτεχνικά επιχρίσματα προσπαθούν να διαστρέψουν την πραγματικότητα, να δικαιολογήσουν τις «καλλιτεχνικές» τους θέσεις και να καθησυχάσουν την ένοχη συνείδησή τους.

Αλλά όπως γράφει σύγχρονος διανοούμενος, ένα βρόμικο και ακάθαρτο χέρι δε γίνεται καθαρό, αν φορέσει λευκό γάντι. Βέβαια η τέχνη δεν είναι υποχρεωμένη να ηθικολογεί, είναι όμως υποχρεωμένη να μην ανηθικολογεί. Η τέχνη δεν είναι γνώση. Προορισμό έχει να καλλιεργεί και να μορφώνει τον άνθρωπο. Δεν είναι προσφορά και αύξηση γνώσεων, αλλά αξιών. Εφό-

Ιούνιος 1960: Εκδρομή τελειοφοίτων στη Χίο.

Ιούνιος 1960: Με τον π. Πυρουνάκη.

Z' τάξη: Η τάξη μου. (1959-1960)

1959. Η Στ' τάξη με τον κ. Ροβίθη.

σον αποτελεί μία από τις κυριότερες αξίες του πνευματικού πολιτισμού, είναι υποχρεωμένη, εκ της φύσεως και της θέσεώς της, να εναρμονίζεται με τις άλλες αξίες του πολιτισμού. Περισσότερο, μάλλον, είναι υποχρεωμένη να μην αντιμάχεται και να μη βλάπτει ούτε να φθείρει και να καταστρέψει τις άλλες αξίες.

Η όλη επιχειρηματολογία της υπεράσπισης περί τέχνης, λογοτεχνίας κ.λπ. υπενθυμίζει παρόμοια περίπτωση κατά τη δίκη των εγκλημάτων πολέμου της Νυρεμβέργης (ο παραλληλισμός αφορά τις αντιλήψεις, όχι τα πρόσωπα, προς Θεού). Κατά την περίφημη εκείνη δίκη εκδικάστηκαν και «ειδικά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας», τα οποία διέπραξαν εν ψυχρώ καθη-

γητές πανεπιστημίων, γιατροί ερευνητές και επιστήμονες, οι οποίοι επειραματίζοντο απανθρώπως επί ζωντανών ανθρωπίνων υπάρξεων, παντός φύλου και πάσης ηλικίας. Αυτοί, απολογούμενοι, υποστήριξαν ότι ενεργούσαν όχι ως εγκληματίες, αλλά ως επιστήμονες και εν ονόματι της προόδου και της επιστήμης.

Το ανώτατο, όμως, εκείνο δικαστήριο της Νυρεμβέργης, αλλά και το εφετείο της Θεσσαλονίκης (στην προκειμένη περίπτωση) αποφάσισαν ότι ανωτέρα πάσης προόδου, ερεύνης και επιστήμης, υπεράνω πάσης τέχνης και λογοτεχνίας ή άλλης σκοπιμότητας παραμένει, ως υπερτάτη ηθική και πνευματική αξία, ο άνθρωπος, ως εικόνα και δημιούργημα του Θεού. ☩

Αγίου Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Έκδοσις Ιεράς Μονής Χρυσοπηγής, Χανιά 2021

Παρουσίαση: Νικόλαος Κ. Μαρκαντώνης

Οσο το κομψό έντυπο διανεμόταν προς το εκκλησίασμα της Ιεράς Μονής –μνημόσυνο εικοσαετές της μακαριστής Γερόντισσας Θεοσέμνης– κάποιος θα μπορούσε, αφελώς, να διερωτηθεί: Υπάρχουν «σημεία» του βίου και της πολιτείας του αγίου «εισέτι» αδιερεύνητα και άγνωστα;

Μετά την «οικουμενική» βιβλιογραφία και εργογραφία, τα αναρίθμητα –πιστοποιημένα– θάυματα, με τις παρεμβάσεις και «αποκαλύψεις» του προορατικού αγίου, στην εποχή και στη ζωή μας, ακριβέστερα, μετά το έργο «Βίος και λόγοι» (έκδοση της ίδιας Ιεράς Μονής, 27η ανατύπωση 2021) –ζώσα πηγή γνωριμίας με τον γλυκύτατο ασκητή– ουδέν πλέον άγνωστο, τουλάχιστον για το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό!

Το νέο ευσύνοπτο όσο και εύληπτο για όλους ανάγνωσμα, με επιμέλεια και εισαγωγή της Οσιολογιοτάτης Γερόντισσας Θεοξένης μοναχής, μεταφέρει πράγματα, νέο σωτήριο μήνυμα ζωής για το παρόν και μέλλον. Καθώς με χαρακτηριστική σαφήνεια τονίζεται στην εισαγωγή, πρόκειται περί «εμπλουτισμένων με νέα αποσπάσματα λόγων: «περί θείου Έρωτος και περί μοναχικού πολιτεύματος...». Μέσα από έμπνευση, υψηλό φρόνη-

μα και φωτισμό, προβάλλεται εδώ η εμπειρία της πρωτόγνωρης αγάπης και της χαράς του Οσίου. Ήδη το χάρισμα αυτό ορίζεται απλά, γνωμοδοτικά, στην προμετωπίδα του έργου. «Οποιος αγαπάει περισσότερο δίνει περισσότερο. Και όποιος αγαπάει πάρα πολύ τι έχει αντάξιο να δώσει; Δίνει τον εαυτό του! Αρχή και τέλος η συναίσθηση της χαράς! Το να αισθάνεσαι «έμπλεος» αυτής της ουράνιας ευλογίας! Καθώς η χαρά, ως ελπίδα και βεβαιότητα, ως ενθουσιασμός και λαχτάρα, ως έρωτας θείος προέρχεται από τον Χριστό.

Μέτοχοι της χαράς τα «νέφη» μαρτύρων, οι άγιοι και οι «օρεγόμενοι» της οδού εκείνων... Οι ασκούμενοι στο κοινόν άθλημα «εν βίω διά βίου». Οι βραδυπορούντες και οι παραπαίοντες, οι συμπάσχοντες και

οι αδύνατοι. Για τους τελευταίους ο άγιος «παραδειγματίζεται» λέγοντας: «Εγώ ο καημένος τι να σας πω... είμαι πολύ αδύνατος. Δεν έχω κατορθώσει να αγαπήσω τόσο πολύ τον Χριστό, να τον λαχταρήσει η ψυχή μου. Αισθάνομαι ότι είμαι πολύ πίσω...». Τονωτικό φάρμακο ο άγιος, συνιστά την προσευχή της ημέρας και περισσότερο της νυκτός. Σημείο της προσευχής κρίσιμο η **ανιδιοτέλεια**, με δεδομένα όμως την Πρόνοια και την Αγάπη, τη γνώση και επίγνωση του Θεού υπέρ των ανθρώπων.

Στο δεύτερο μέρος, «Λόγοι περί του Αγγελικού πολιτεύματος», αναδεικνύεται με σεμνότητα η Αγγελική πολιτεία και τάξις. Τα μοναχικά τάγματα «προκάλυψης» θα λέγαμε, στον ορατό και αόρατο πόλεμο ο οποίος διεξάγεται «εντός» αλλά και υπέρ του ευρύτερου «κοσμικού» φάσματος, της κοινωνίας των «μετόπισθεν»!

Οστόσο, «για να προκόψει κανείς στο Μοναστήρι», να προστατεύσει άλλους, «εγγύς και μακράν»... «πρέπει ν' αγωνίζεται χωρίς να πιέζεται από κανένα!» Όλα με χαρά, και προθυμία... τίποτε αναγκαστικά! Προηγείται εδώ ο λόγος του Αποστόλου: «Υμείς γάρ επ' ελευθερία εκλήθητε, αδελφοί μόνον», προσθέτοντας: «μη την ελευθερίαν εις αφορμήν τη σαρκί αλλά διά της αγάπης δουλεύετε αλλήλοις» (Γαλ. Ε'13).

Το Αγγελικό πολίτευμα, η μοναχική ζωή, «απορρέει μέσα από την Αγία Γραφή, μέσα από το Ευαγγέλιο». Άρα, συγκροτεί θεσμό της Εκκλησίας προοριζόμενον «εις διακονίαν του πληρώματος». Διακονία ασκούμενη εις Υπακοή ελευθερίας, δοξολογίας και χαράς. Με αυτή την έννοια, πρότυπο της μοναχικής πολιτείας αποτελεί η επουράνιος πολιτεία των Αγγέλων και λοιπών ασώματων λειτουργικών τάξεων.

«Ο Θεός θέλει να ομοιωθούμε με τους αγγέλους. Οι Αγγελοί μόνο δοξολογούν τον Θεό. Αυτή είναι η προ-

σευχή τους. Είναι λεπτό πράγμα η δοξολογία, «εκφεύγει απ' τα ανθρώπινα!» Δοξολογία σημαίνει την «κατεξοχήν» ανιδιοτελή προσευχή!

Τέλος, με απλότητα και σοφία, ο άγιος μας «προσγειώνει» στη λατρεία και τις Ακολουθίες με τον δικό του γνωστό, μοναδικό τρόπο!... «Στα λόγια (εννοείται) που συζητάμε, που μιλάμε στον Θεό, με τη λατρεία μας, με την αγάπη μας, μέσα στην Εκκλησία με όλους τους αδελφούς!»

Γνωρίζει εκείνος απόλυτως τις «παγίδες» των ανθρώπων που λατρεύουν τον Θεό και αναφέρει (πικρές) αλήθειες, διαπιστώσεις και αποτελέσματα, όπως: «Πάμε στην Εκκλησία, συχνά για να συνεχίσουμε τον ύπνο μας!» Αντί της χαράς, «ερχόμαστε σε μια κατάσταση χαννότητας και δεν μπορούμε να παρακολουθήσουμε τα γράμματα, τα τροπάρια, τους ύμνους – ένα σατανικό πράγμα!»

Η συνήθεια φέρει κορεσμό και η «πίεση», να δεχτώ κάτι, προκαλεί αντίσταση και αντίδραση, αναγνωρίζει με θλίψη ο διορατικός άγιος. Και μην έχοντας άλλο «φάρμακο» να μας προτείνει, προσφέρει δική του εμπειρία ως παράδειγμα ίσως αμίμητο, εντούτοις άξιο να κινήσει προς μίμηση: «Εγώ τι να σας πω, αυτό δεν το ξέρω. Τις Ακολουθίες τις έχω απολαύσει. Δεν πίεζα τον εαυτό μου, δεν ήξερα να κάνω κάτι αγγάρια. Αντίθετα... ν' ακούω τα ίδια, σήμερα και αύριο και μεθαύριο. Όλο τα ίδια αλλά αυτό έχει αξία. Δε χορταίνω να τα λέω όλη την ημέρα. Έχουν τόσους χυμούς που δροσίζουν την ψυχή και την τρέφουν...».

Όντας λειτουργός (30 χρόνια στην Πολυκλινική Αθηνών) ο άγιος «είδε» –σε βάθος και έκταση– την «εικόνα» των αδελφών π.χ. στη λατρεία, στον γάμο, στη βάπτιση! Τα βλέπει όλα με την αγάπη, την επιείκεια. Χωρίς οργή, χωρίς αγανάκτηση. ☺

ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΟΤΙ Η ΕΝΩΣΗ ΜΑΣ
ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΠΟΡΟ ΕΧΕΙ ΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ
ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ. ΤΟ ΘΥΜΟΖΟΥΜΕ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΘΕΡΜΩΣ ΝΑ
ΜΑΣ ΣΤΕΙΛΕΤΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΑΣ.
ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Επειδή πολλά μέλη της Ένωσης έστειλαν συνεργασίες πολυσέλιδες, που είναι πολύ δύσκολο να δημοσιευτούν στον περιορισμένο χώρο της εφημερίδας μας, σας παρακαλούμε να τηρείτε τον περιορισμό των 400 λέξεων που έχει οριστεί από την αρχή.

Η ΑΛΑΖΟΝΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΗΜΙΑ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

*Τον Γιώργον Φωτόπουλον, Θεολόγον
(Σχολικά έτη φοίτησης 1953-1960)*

Κάπου ανάμεσα στις ανησυχητικές ειδήσεις για την πανδημία και τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, η κοινή γνώμη παρακολουθεί έκπληκτη τον ανταγωνισμό μερικών από τους γνωστούς δισεκατομμυριούχους του πλανήτη για τη διεκδίκηση μιας θέσης στο... Διάστημα. Στην πραγματικότητα, δεν μπορεί παρά να μείνει κανείς έκπληκτος, αν όχι και να αγανακτήσει, διαβάζοντας για τα αμύθητα ποσά που είναι διατεθειμένοι να ξοδέψουν οι έχοντες, απλώς και μόνο για να μπορούν να λένε ότι βρέθηκαν στα όρια του Διαστήματος για τρία ή τέσσερα λεπτά. Και αυτό τη στιγμή που το ήμισυ του ποσού που πληρώθηκε για το «πρώτο ταξίδι στο Διάστημα θα αρκούσε για να λυθεί το πρόβλημα της ελλιπούς πρόσβασης του μεγαλύτερου μέρους του παγκόσμιου πληθυσμού στον εμβολιασμό για την πανδημία, ή να αντιμετωπισθεί δραστικά το παγκόσμιο επισιτιστικό πρόβλημα. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, περίπου εννέα εκατομμύρια άνθρωποι τον χρόνο, δηλαδή δεκατέσσερις χιλιάδες την ημέρα, πεθαίνουν σε όλο τον κόσμο από την πείνα ή από ασθένειες που σχετίζονται με την πείνα! Και όμως, αυτά τα προβλήματα δε φαίνονται να συγκινούν ανθρώπους που είναι περισσότερο από πρόθυμοι να ξοδέψουν δισεκατομμύρια απλώς και μόνο για να μπορούν να πουν ότι είχαν και αυτή την εμπειρία πλάι στις άλλες, να βρεθούν λίγα δευτερόλεπτα, ή έστω λεπτά, στο Διάστημα. Ο Μπομπ Σμιθ, διευθυντής της Blue Origin, της εταιρείας που βρίσκεται πίσω από την πρώτη επανδρωμένη «τουριστική» πτήση στο Διάστημα, διαβεβαίωσε: «Είχαμε 7.500 υποψήφιους σε περισσότερες από 150 χώρες. Υπήρξε, προφανώς, μεγάλο ενδιαφέρον».

Η εποχή μας έχει απενοχοποιήσει την αλαζονεία του πλούτου, η οποία καθαγιάζεται ως απαραίτητο θεμέλιο της πολυπόθητης «ανάπτυξης». Πέρα όμως από την ανάπτυξη των οικονομικών μεγεθών, δε θα ήταν άραγε καλό να μπορούσαμε να μιλήσουμε και για την ανάπτυξη της ανθρωπιάς, της αλληλεγγύης, της κατανόησης;

«Ο κορονοϊός δεν κάνει διακρίσεις», συνηθίσαμε να λέμε. Και αυτό είναι μεν αλήθεια, αλλά δεν πρέπει να μας εμποδίζει να δούμε μια άλλη αλήθεια, εξίσου μεγάλη, ότι,

παρ' όλα αυτά, οι διακρίσεις στην κοινωνία μας σημαίνουν ότι δε διατρέχουν όλοι οι άνθρωποι τον ίδιο κίνδυνο έκθεσης στον ίο και κακής έκβασης της νόσου. Τα στοιχεία που έφερε στο φως έρευνα της οργάνωσης Health Foundation στη Μεγάλη Βρετανία, που κράτησε εννέα μήνες, είναι συγκλονιστικά. Όπως λοιπόν προκύπτει από την εν λόγω έρευνα, οι πιθανότητες θανάτου από κορονοϊό ήταν σχεδόν τετραπλάσιες (για την ακρίβεια 3,7 φορές περισσότερες) για άτομα παραγωγικής ηλικίας (δηλαδή κάτω των 65) στις φτωχότερες περιοχές της Αγγλίας σε σχέση με άτομα που ζούσαν στις πλουσιότερες περιοχές. Η «ψαλίδα» είναι πολύ μεγάλη για να κάνει κανείς ότι δεν τη βλέπει ή να την αποδώσει σε συμπτώσεις. Το διαφορετικό περιβάλλον εργασίας, οι διαφορετικές συνθήκες μετακίνησης αλλά και διαβίωσης στο σπίτι, καθώς και οι ανισότητες στην πρόσβαση στις υγειαίς είναι μερικοί από τους λόγους που εξηγούν την τόσο μεγάλη απόκλιση.

Για να καταλάβουμε το μέγεθος του προβλήματος, αρκεί να αναλογιστούμε τα εξής: έχουμε συνηθίσει να κάνουμε λόγο για «υποκείμενα νοσήματα», που αυξάνουν τον κίνδυνο κακής έκβασης της νόσου. Και πράγματι, η συγκεκριμένη έρευνα στη Μεγάλη Βρετανία επιβεβαίωσε ότι οι ενήλικοι που πάσχουν από σακχαρώδη διαβήτη έχουν 1,35-1,85 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα θανάτου αν προσβληθούν από κορονοϊό. Αξίζει όμως να προσέξουμε αυτά τα νούμερα: 1,35-1,85 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα θανάτου που έχουν άνθρωποι οι οποίοι ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα! Το συμπέρασμα είναι αναπόφευκτο: η φτώχεια, η ένδεια και η ανισότητα θα άξιζε να λογίζονται κι αυτές ως «υποκείμενα νοσήματα» της κοινωνίας μας, που οι επιπτώσεις τους και στην περίπτωση της πανδημίας αποδεικνύονται οδυνηρές. Η αντιμετώπισή τους δε θα εξασφάλιζε μόνο ένα υψηλότερο επίπεδο δικαιοσύνης αλλά και ένα υψηλότερο επίπεδο δημόσιας υγείας. Ο εκ των διευθυντών του ιδρύματος που διεξήγαγε την έρευνα, Τζο Μπίμπι, τόνισε χαρακτηριστικά: «Ισως αναγκαστούμε να μάθουμε να ζούμε με την Covid-19, δεν είμαστε όμως αναγκασμένοι να ζήσουμε και με τις άνισες επιπτώσεις της». ☺

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΕΖ ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΑΣ ΣΤΑ ΦΑΡΑΣΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

*Toν Γιώργη Χρ. Γιαννακόπουλον, Μουσικού-Συγγραφέα
(Σχολικά έτη φοίτησης 1964-1970)*

Στα Φάρασα, μαζί με τη γιορτή του αγίου γιόρταζαν και ένα σοβαρό γεγονός, όταν ο Άγιος Βασίλειος ήταν ιερέας στην Καισάρεια.

Το γεγονός αυτό έχει σχέση με τη σωτηρία της Καισάρειας, όταν το 363 μ.Χ. ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ιουλιανός ο Παραβάτης πέρασε από την Καισάρεια για να πάει να πολεμήσει στην Περσία. Ο Μέγας Βασίλειος και ο Ιουλιανός ο Παραβάτης ήταν συμφοιτητές στην Αθήνα.

Οι κάτοικοι της Καισάρειας, λόγω της μεγάλης ξηρασίας που έπληττε την περιοχή εκείνη την εποχή, δεν μπόρεσαν να υποδεχθούν τον αυτοκράτορα με τις πρέπουσες τιμές όπως συνηθίζοταν τότε.

Ο Ιουλιανός λοιπόν ζητούσε μια αφορμή για να εκδικηθεί την Καισάρεια, διότι παλιά υπήρξε τόπος εξορίας του και βρήκε την ευκαιρία να την καταστρέψει. Μέσω του Αγίου Βασίλειου, ο οποίος ανέλαβε να τον προϋπαντήσει, απέιλησε ότι, γυρίζοντας από τον πόλεμο, θα καταστρέψει την πόλη του.

Τότε ο άγιος, αφού συγκέντρωσε χρήματα από τον λαό της Καισάρειας για να τα προσφέρουν στον τύραννο βασιλιά ως δώρα για να τον εξευμενίσουν, ανέβηκε μαζί με τον κλήρο και τον λαό στο όρος Δίδυμο, όπου μέσα σε σπήλαιο βρισκόταν ο ναός της Θεοτόκου και εκεί έκαναν τριήμερη παράκληση και νηστεία για να αλλάξει η αυτοκρατορική απόφαση. Εκεί, την τρίτη νύχτα, ο άγιος οραματίστηκε μια γυναίκα να διατάζει τον μάρτυρα Μερκούριο να πάει στην Περσία και να σκοτώσει τον Ιουλιανό.

Τότε ο Μέγας Βασίλειος μαζί με έναν άλλο ιερέα κατέβηκαν στην Καισάρεια και εκεί βρήκαν τη λάρνακα όπου φυλασσόταν το σκήνωμα του Αγίου Μερκουρίου κενή. Στη συνέχεια, ανέβηκαν πάλι στον ναό της Θεοτόκου και, αφού απέλυσε τον λαό, κατέβηκαν στην Καισάρεια και σε λίγες μέρες πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Ιουλιανού.

Οι κάτοικοι ξανανέβηκαν στον ναό της Θεοτόκου να την ευχαριστήσουν και να γιορτάσουν για τη σωτη-

ρία της πόλης τους με δοξολογίες, λαμπαδηφορίες και άλλες εορταστικές εκδηλώσεις.

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, την ώρα του Εσπερινού και λίγο πρωτύτερα, άρχιζε η ετοιμασία για την πομπή του Εζ Βασίλη. Ήταν το έθιμο να πάνε στη σπηλιά να προσκυνήσουν εκείνη τη μέρα και γινόταν θρησκευτική πομπή με πολλή επισημότητα, ενθουσιασμό και κατάνυξη.

Σε όλες τις συνοικίες αντηχούσαν οι φωνές από τις συνεννοήσεις που έκαναν μεταξύ τους για την πομπή: «α υπάμε σον Εζ Βασίλη» άκουγες παντού να φωνάζουν και όλοι προετοιμάζονταν. Άλλοι καθάριζαν τα πιστόλια τους και τα τουφέκια τους και προμηθεύονταν μπαρούτι να τα γεμίσουν, άλλοι γυάλιζαν τα μαχαίρια τους και προπαντός το μέγα το μασαίρι ή τον «Εζ Δρεμήτη το μασαίρι», όπως έλεγαν, για να τα κρεμάσουν στη ζώνη τους.

Άλλοι ταίριαζαν δαδόξυλα, δυο τρία μαζί, να τα κάνουν έτσι χοντρή λαμπάδα που την έλεγαν φάνα, να την ανάψουν στον δρόμο. Όσοι έπαιζαν μουσικά όργανα, τσαλγίδε, κούρδιζαν τους κεμεντζέδες-λύρες, τους ταμπουράδες, τα ντέφια τους και έκαναν πρόβες.

Οι γυναίκες ετοίμαζαν τα ψωμιά, τα φαγητά και

γέμιζαν τις στάμνες κρασί, για να πάρουν μαζί τους στο δρόμο. «Αυτάμε σον Εξ Βασίλη» άκουγες παντού και όλοι φρόντιζαν να ταιριάξουν τη συντροφιά τους. Δυο τρεις και περισσότερες φιλικές ομάδες σχηματίζονταν σε κάθε συνοικία από πέντε δέκα άτομα η καθεμία.

Δύο λαμπάδες έπρεπε απαραίτητα να έχει κάθε μικρή ομάδα, για να ανάψουν στον δρόμο. Τη μια θα κρατούσε ο πρώτος, για να φωτίζει μπροστά, και την άλλη ο τελευταίος της ομάδας. Και καθένας όμως στη συντροφιά έπρεπε να κρατάει λαμπάδα, έτοιμη για να ανάψει, ευθύς ως θα σωνόταν κάποια από εκείνες που έκαιγαν.

Πυκνοί πυροβολισμοί αντηχούσαν εδώ και εκεί, ήταν για να μαζευτούν στην πλατεία του χωριού, το μισεχώρι, για το γενικό ξεκίνημα.

Κρεμούσαν τα μαχαίρια τους στη ζώνη, τα τουφέκια τους στον ώμο, μαντίλια στον λαιμό, έπαιρναν και τα τοπράδε, σακούλια με τα φαγητά τους κι ήταν έτοιμοι. Κάθε ομάδα ξεκινούσε για την πλατεία. Τραγουδούσαν και τα μουσικά όργανα συνόδευναν το τραγούδι. Προχωρούσαν με χορευτικό βάδισμα, σύμφωνο με τον ρυθμό του τραγουδιού. Ένα ήταν το τραγούδι της ημέρας που τους γέμιζε συγκίνηση και ενθουσιασμό.

KEIMENO KAI METAFRASIH

Χυτάτε να υπάμε σσόν Ε-Βασίλη,
Τρέξτε να πάμε στον Αϊ-Βασίλη
Να γκρεμάσωμεν τα κρέτε σο σίδι
Να κρεμάσουμε τα κρέατα στην ιτιά
Έσσυρεν δαζι δώξεν δζαι α γεσίλι,
Τουφέκισε και βάρεσε ένα ελάφι
Τε χτες της εβίτζα σον Ε-Βασίλη
Από τα χθες την ανγή στον Αϊ-Βασίλη
Βάι Παναγιά μου, Θεοτόκον
Βάι Παναγιά μου, Θεοτόκον
Κύριε ελεήμον, Κύριε ελέησον!
Κύριε ελεήμον, Κύριε ελέησον!
Κατά χρόνο μειζέ έχουμ' τα ατέτι,
Κάθε χρόνο εμείς το έχουμε έθιμο
Σήμερα μειζέ έχουμε μουχαπέτι.
Σήμερα έχομε γιορτή
Τον κόσμος δζαι τα' αλέμιν του τα κρατεί,
Τον κόσμο ενωμένο πάντα κρατεί
Ένι η πίστη δζαι το υπατέτι.
Μόνο η πίστη και η προσευχή

Σον Κούτσορον το ποτάμι 'υρίσθη,
Τον Φλεβάρη το ποτάμι θολώνει
Εν κατινόν του Χριστενού η πίστι.
Μα τον Χριστιανού η πίστη είναι ξάστερη.
Άες Γιωρκη τα' αβγό σου ένι γήρι,
Άγιε Γιώργη τ' άλογό σου είναι άσπρο
Γήριν δζόνι εν κατινόν αιγήρι.
Όχι μόνο άσπρο αλλά και καθαρό
Δζαπ' α σ' αντιέσυνονε είσαι χαζήρι,
Όπου κι αν σε θυμηθούνε είσαι έτοιμος
Σεν δζαι την εικόνα προσδζυνούμεν σες.
Και προσκυνούμε εσένα και την εικόνα σου.
Άες Γιώρκης δζ' Άες Δημ' τηρης είντ' αρρά,
Ο Αϊ-Γιώργης κι ο Αϊ-Δημήτρης είναι δυνατοί
σου Χριστού την εικόνα έχουν φτερά
Και στον Χριστού την εικόνα έχουνε φτερά
Αρρωσύνην καοσύνη να ίνει ση Χριστενοσύνη,
Δύναμη και καλοσύνη να γεμίσει η Χριστανοσύνη
Να σβυστή η δεβοσύνη να γλυτώσ' η Ρωμοσύνη.
Να σβηστεί η διαβολιά να γλιτώσει η Ρωμοσύνη
Σ' νουν οι Τούρδζοι του δεσόβουν,
Ας πάνε οι Τούρκοι κατά διαβόλουν
Να νεγκόσουν δεχούς φόβο.
Να κυκλοφορούμε δίχως φόβο
Ες Βασίλ' να μες βκοήσει,
Ο Άγιος Βασίλειος να μας ευλογήσει
Τον παλόν ταρόν να μας υρίσει.
Και να μας ξαναγυρίσει στον παλιό καιρό.

Σύμφωνα με την παράδοση, από το ίδιο γεγονός προέκυψε και η βασιλόπιτα. Ο Μέγας Βασίλειος συγκέντρωσε χρήματα αλλά και τα χρυσαφικά των πιστών Φαρασιωτών προκειμένου να τα δώσει στον Ιουλιανό για να τον εξευμενίσει. Όταν όμως γλίτωσαν από τις απειλές του Ιουλιανού, έπρεπε να επιστρέψει τα χρυσαφικά πίσω στους δωρητές. Έλα όμως που δεν είχαν καταγραφεί και δεν ήταν δυνατόν να γνωρίζει για το κάθε χρυσαφικό τον δικαιούχο του. Έτσι λοιπόν αποφάσισε να φτιάξει πίτες μικρές, να βάλει μέσα σε κάθε χρυσαφικό και να τις μοιράσει στους χριστιανούς. Έτσι και έγινε και, ω του θαύματος, συνέβη το εξής παράδοξο: όταν άνοιξαν τις πίτες ο καθένας βρήκε μέσα το δικό του χρυσαφικό. Έτσι από το γεγονός αυτό καθιερώθηκε η βασιλόπιτα. ☺

Η ελληνική παραδοσιακή μουσική του χθες και του σήμερα

Του Δημήτρη Κυρ. Κυριακόπουλου,
Απόφοιτου Ριζαρέιου Σχολής

Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα δημοτικά τραγούδια κατέχουν ξεχωριστή θέση στη νεοελληνική λογοτεχνία και την πολιτιστική μας κληρονομιά, παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον ως προς την ποιητική τους υπεροχή, το περιεχόμενό τους αλλά και για την εξαίσια μελωδικότητά τους.

Μέσα στα δημοτικά τραγούδια έχουν αποκρυσταλλωθεί η ψυχοσύνθεση του ελληνικού λαού, οι καημοί και οι πόθοι του, αλλά και οι ιστορικές περιπέτειες του έθνους, τ' ανδραγαθήματα της ευψυχίας και η άφθαστη τόλμη της αυτοθυσίας που επύργωσαν το επιβλητικό μνημείο της ανδρείας και του ηρωισμού.

Οι ρίζες του δημοτικού τραγουδιού είναι πολύ παλιές. Ανιχνεύονται στους προχριστιανικούς αιώνες και συγκεκριμένα στις ορχηστρικές και παντομιμικές παραστάσεις, όπως αυτές διαμορφώνονται μέσα στις καινούργιες κοινωνικές και πνευματικές συνθήκες, ύστερα από τον 3ο μ.Χ. αιώνα. Εξακολουθεί όμως να ζει μέχρι σήμερα, να τραγουδιέται σε γάμους και πανηγύρια, και σε άλλες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής.

Ο Όμηρος παρουσιάζει τους φημισμένους «αοιδούς», τον Φήμιο και τον Δημόδοκο, να τραγουδούν τα «κλέα των ανδρών», που δεν ήταν τίποτε άλλο παρά κάτι ανάλογο με τα νεότερα κλέφτικα τραγούδια που εξυμνούν τα κατορθώματα εκείνων που προτιμούσαν

«μιας ώρας ελεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή».

Ο Αθήναιος αναφέρει με τα ονόματά τους πολλές κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών της εποχής του, όπως τραγούδια της ομαδικής εργασίας, γαμήλια, μοιρολόγια, κάλαντα και άλλα, ορισμένα από τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα με τις αναγκαίες γλωσσικές προσαρμογές και τους ίδιους αναμφίβολα μελωδικούς σκοπούς.

Ο άγνωστος τραγουδιστής, αγράμματος, αυτοδίδακτος και αυθόρμητος, όλος αίσθημα και πάθος, έδωσε έκφραση στις διάφορες εκδηλώσεις του κοινωνικού βίου, της χαράς, του πόνου, των αγώνων και των προσδοκιών του λαού, δυναμώνοντας με την ανεξάντλητη λαμπρότητα της ομορφιάς το αίσθημα της ζωής, το «φως που πατεί χαρούμενο τον Άδη και τον Χάρο». Για τον ανώνυμο λαϊκό δημιουργό το τραγούδι δεν είναι πρόχειρη και επιπόλαιη στιγμιαία ενασχόληση αλλά σοβαρό λειτουργημα, που δημιουργείται από ανθρώπους προικισμένους, οι οποίοι έχουν συναίσθηση της σπουδαιότητας και της αξίας τους.

Η γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών διακρίνεται για την καθαρότητα, τη σαφήνεια, την επιγραμματική λιτότητα και την εκφραστική ζωντάνια. Το δημοτικό τραγούδι είναι αναπόσπαστα δεμένο με τη μουσική. Ο ανεξάντλητος μελωδικός του πλούτος αποτελεί τον

έναν από τους δύο κλάδους της εθνικής μας μουσικής. Οι δύο κλάδοι της, η ψαλτική τέχνη και η δημοτική μουσική, είναι ομοιογενείς, αλλά αυτοτελείς και ευδιάκριτα διαφοροποιημένοι.

Ενώ η ψαλτική τέχνη αποβλέπει στην κατάνυξη και την πνευματική εξύψωση του προσευχομένου, το δημοτικό τραγούδι υπηρετεί την ψυχαγωγία, ενεργεί ως καταλύτης του πόνου και της οδύνης, δημιουργώντας ευχάριστη ψυχική διάθεση όχι μόνο στον εκτελεστή, στον ακροατή, αλλά και στους χορευτές.

Σημαντικές διαφορές διακρίνουμε ανάμεσα σε ένα ηπειρώτικο και σε ένα νησιώτικο τραγούδι. Τα τραγούδια της Ρούμελης και του Μοριά τα χαρακτηρίζουν το ηρωικό φρόνημα, η ορμητική διάθεση, η λεβεντιά και η ανδροπρέπεια, ενώ τα νησιώτικα είναι περισσότερο αισθηματικά, έχουν τη χάρη και την αέναη κινητικότητα του κυματισμού της θάλασσας.

Η μελωδία, ο ρυθμός, τα γυρίσματα και γενικότερα η τεχνική του κάθε τραγουδιού διαμορφώνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του.

Σήμερα όμως τι γίνεται στον χώρο της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής; Τι πρέπει να κάνουμε με το υλικό της παράδοσης; Η μουσική αυτή, είναι γνωστό σε όλους μας, έχει γεννηθεί κάτω από κοινωνικές συνθήκες που σήμερα έχουν πάψει να υπάρχουν. Ποια η μοίρα της λοιπόν; Θα ζήσει ή θα αντισταθεί με κάτι νέο; Και τι θα είναι αυτό το νέο;

Η βυζαντινή μουσική είναι ένα μουσικό σώμα ουσιαστικά «τετελεσμένο». Όσο η ελληνική θρησκευτικότητα θα εκφράζεται με τους όρους που εκφράζεται, η θέση της βυζαντινής μουσικής θα είναι αυτή που είναι τώρα. Κι οι θιασώτες της, θρησκευόμενοι και μη, θα αυξάνονται, αφού στις ημέρες μας δεν ακούγεται αυτή μόνο μέσα στις εκκλησίες αλλά όλο και περισσότερο κι απ' έξω απ' αυτές. Με τη δημοτική μουσική τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Συνθέτει σήμερα ο ελληνικός λαός δημοτικό τραγούδι; Μερικοί το αρνούνται κατηγορηματικά. Είναι, παρ' όλ' αυτά, δυνατό. Μόνο που δεν είμαστε σε θέση να το αναγνωρίσουμε γιατί το ψάχνουμε με βάση υποδείγματα που ανήκουν σε κοινωνίες άλλων εποχών. Αν ο ελληνικός λαός έχει σήμερα τη δυνατότητα αυτόνομης λυρικής έκφρασης, αυτή θα αναγνωριστεί ως τέτοια στο μέλλον, όταν ο μουσικός πολιτισμός του σήμερα θα έχει περάσει στην ιστορία. Είτε όμως υπάρχει είτε δεν υπάρχει φυσική παραγωγή σύγχρονης λαϊκής μουσικής, έχουμε σήμερα στα χέρια μας ένα κληρονομημένο μουσικό υλικό αξιολογότατο σε έκταση, σε ποιότητα, σε λυρισμό και μουσικό πλούτο. Τι θέση θα πάρει αυτό στη ζωή μας; Τι θέση θα πάρει στη ζωή των κοινών ανθρώπων, αυτών που δεν είναι μουσικοί ή μουσικολόγοι

ή ειδικοί της οποιαδήποτε μορφής, αλλά απλοί «καταναλωτές» μουσικής; Κάποιες απόψεις θέλουν αναβίωση των συνθηκών που τη γεννούσαν: «να ξαναζήσει το χωριό». Ποιο χωριό, όμως, της σημερινής εποχής;

Το χωριό του αλετριού και του υποζυγίου ή το χωριό του τρακτέρ και της τηλεόρασης;

Τα έθιμα του χωριού, που μας καταγράφουν από τον προηγούμενο αιώνα οι ακάματοι συλλογείς και γύρω από τα οποία έπαιρνε υπόσταση το μουσικό γεγονός, σβήνουν γιατί έπαψαν να καλύπτουν ζωντανές κοινωνικές ανάγκες. Γι' αυτό και η υποχρεωτική αναπαραγωγή τους έχει αναπόφευκτα θεατρικό χαρακτήρα. Χαρακτήρα θεάματος που κρατά το κοινωνικό σώμα σε απόσταση, τρέποντας τον λαό σε θεατή και όχι συμμέτοχο του γεγονότος. Δεν είναι δυνατόν λοιπόν να ξαναζωντανέψουμε αυτούσιο το χθες. Είναι εξάλλου λάθος να εξιδανικεύσουμε άκριτα το παρελθόν – γιατί αν το παρελθόν ήταν τέλειο, δε θα υπήρχε κοινωνική αναζήτηση του καινούργιου. Μπορούμε όμως να χρησιμοποιήσουμε το υλικό της παράδοσης, γιατί είναι ένα υλικό δοκιμασμένο στον χρόνο, που μπορεί να μας διδάξει και να μας εμπνεύσει.

Η παραδοσιακή μουσική, με τον πλούτο που διαθέτει, μπορεί να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς για τον μουσικό πολιτισμό του παρόντος. Ως πηγή απόλαυσης και ανάπτυξης για τον ακροατή. Ως πηγή έμπνευσης για τον μουσικό. Ως αφετηρία προβληματισμού για τον μελετητή. Ως αισθητικός παιδαγωγός όλων μας. Και ως όπλο κατά της πολιτιστικής μας αλλοτρίωσης. Ας μη διακηρύξουν κάποιοι ότι η παράδοση είναι ένα παρελθόν που θα ήταν δυνατό να το παραμερίσουμε χωρίς ζημιά. Είτε μας αρέσει είτε όχι, είμαστε δημιουργημένοι και από το παρελθόν, αφού ένα σημαντικό μέρος από τα περασμένα μας δεν έχει ποτέ εντελώς περάσει, αλλά μένει πάντα ζωντανό, πάντα παρόν μέσα μας. Καταλαβαίνουμε έτσι ότι η κρίση της παράδοσης που κουβαλάει μια ανθρώπινη κοινότητα είναι, γι' αυτήν την κοινότητα, κρίση ταυτότητας, κρίση υπαρξιακή.

Γι' αυτό αξίζουν έπαινοι και σε όσους αγκαλιάζουν και ενστερνίζουνται τις μουσικοχορευτικές μας παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα του λαού μας και ό,τι έχει σχέση με τις εκδηλώσεις του ανθρώπινου βίου, γιατί μέσα από αυτές προβάλλονται οι πνευματικοί θησαυροί που μας κληροδότησαν οι πρόγονοί μας. Αυτή η ζωντανή παράδοση είναι ταυτόχρονα και ένας ανεκτίμητος πολιτισμικός θησαυρός του έθνους μας μέσα από τον οποίον μπορούν να αντλούν δυνάμεις οι νέοι άνθρωποι αλλά και οι συνάνθρωποί μας, και αυτός ο θησαυρός πρέπει να μείνει αναλλοίωτος από κάθε είδους επιρροές. ☺

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ιεροδ. Αστερίου Αποστόλου: ΜΕΛΙΤΩΝ ΚΑΒΑΤΣΙΚΛΗΣ Μητροπολίτης Μαραθώνος Ο γέροντάς μου

Την Πέμπτη 2 Δεκεμβρίου, στο Πνευματικό Κέντρο του Ιερού Ναού Αγ. Παντελεήμονος Ιλισσού, παρουσιάστηκε το βιβλίο του Αστερίου Αποστόλου Μελίτων Καβατσικλής, Μητροπολίτης Μαραθώνος, ο Γέροντάς μου.

Ομιλητές ήσαν ο σεβ. Μητροπολίτης Καπιτωλιάδος κ. Ησύχιος, ο πρωτοπρεσβύτερος Θεμιστοκλής Χριστοδούλου και ο πρωτοπρεσβύτερος Σπυρίδων Λόντος. Την παρουσίαση συντόνισε ο Ανδρέας Λουδάρος.

Στο βιβλίο αναφέρονται πτυχές από το ζωή και τη δράση του μακαριστού συμμαθητή μας και εξαίρονται οι αρετές, η πορεία και η δράση του.

Η Ένωσή μας έχει εξάρει σε ειδικό αφιέρωμά της την ιερή του πορεία μέχρι τον θάνατό του.

Ιωάννου Τσούρα: Η (α)συμφωνία των Πρεσπών ή ο αφελληνισμός των Μακεδόνων και ο «Μακεδονισμός» των Σλάβων

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΜΕΛΩΝ			
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΠΕΡΡΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ	20,00 €	ΠΑΠΑΔΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	20,00 €
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	20,00 €	ΠΑΠΑΔΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	20,00 €
ΔΕΛΗ ΔΗΜΗΤΡΑ	20,00 €	ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	20,00 €
ΚΑΛΛΑΡΑΣ ΜΙΧΑΗΛ	20,00 €	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΝ	15,00 €
ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	20,00 €	ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	20,00 €
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	20,00 €	ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	31,00 €
ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	20,00 €	ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ ΦΩΤΙΟΣ	20,00 €
ΞΕΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	20,00 €	ΤΣΙΧΛΑΣ ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ	20,00 €
π. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΡΥΛΛΑΚΗΣ	20,00 €	ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	100,00 €

Τα περιεχόμενα των τευχών της Φωνής των Αποφοίτων υπάρχουν και στην πλεκτρονική διεύθυνση:
Ένωση Αποφοίτων Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου: E.A.E.S.K.
(<https://eaesk.gr/>)

Να τα πούμε;

Οι ρόλοι

Άδει ο Κώστας Μπιλίρης,
Απόφοιτος Εκκλησιαστικής Σχολής Λαμίας

Ενας μεγάλος θίασος κάνει γύρω μας τις παραστάσεις του. Ένας μεγάλος θίασος στη σκηνή της ζωής οργανώνει και παίζει τις φαρσοκωμῳδίες του. Πολύ συχνά και τις τραγῳδίες του. «Τα παιδία παιζει» ήθελε η αττική σύνταξη. Η κοινωνική σύνταξη θέλει πολλούς να παιζουν. «Τι παιζει», σου λέει ο άλλος, προσπαθώντας να μάθει αν συμβαίνει κάτι.

Τόσοι και τόσοι παιζουν και παιζονται. Η πρέφα, το τάβλι, το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, η πιθανότητα.

Και ο παπάς. Δεν είναι λίγοι που σου παιζουν τον παπά. Μάτσο οι παπατζήδες. Εδώ που φτάσαμε είναι λιγότεροι οι παπάδες από τους παπατζήδες.

Παιζεται, φυσικά, και ο ρόλος.

Μερικές ιδιότητες, μερικοί τίτλοι είναι ρόλοι που παιζονται. Και χωρίς τη συμμετοχή της καρδιάς. Χωρίς αντανάκλαση στο εσωτερικό μας.

Θέατρο η ανθρώπινη κοινωνία και κάθε πράξη μας πρέπει να παιχτεί πειστικά.

Θέατρο η ζωή, όπου κυριαρχούν οι ρόλοι.

Ρόλοι πολλοί, πρωταγωνιστικοί, πρώτοι και δεύτεροι, κωμικοί ή δραματικοί.

Ο δημοκράτης είναι ρόλος. Βρίσκεται στο ρεπερτόριο όλων όσοι φλερτάρουν με την εξουσία ή με την ευκαιρία. Η δημοκρατία γίνεται πρόφαση των σπεκουλαδόρων.

Απαιτούνται όμως πολλές υποκριτικές ικανότητες για να δεχτούν οι άλλοι τη δική σου δημοκρατία. Από την άκρα δεξιά, ως την άκρα αριστερά, όλοι τον δημοκράτη προφασίζονται. Και τη δημοκρατία ευαγγελίζονται.

Ο επιβήτορας είναι ρόλος. Πουλάει υποσχέσεις και όνειρα. Όποιος τον παιζει ξέρει καλά τον ρόλο του.

Γενικά, ο εραστής είναι ρόλος. Ένας ρόλος που χρειάζεται πολλές πρόβες. Έτσι και δεν τον παιζεις καλά, θα εμπαιζονται εσένα.

Και ο κυριλές είναι ρόλος. Για να τον υποδυθείς με επιτυχία, πρέπει να υποδύεσαι και να ενδύεσαι καλά.

Ο οικονομημένος είναι ρόλος. Και μάλιστα σύνθετος. Η γυναίκα πρέπει να τον ξέρει σαν τύπο βιοπαλαιστή. Η εφορία μπατίρη και η ερωμένη εφοπλιστή (το έχω ξαναγράψει αυτό και δε βρέθηκε κανείς να το διαψεύσει).

Και ο θεοσεβής μπορεί να είναι ρόλος. Μερικοί μεγαλοσταυρίτες ξέρουν καλά τους μονόλογους και τις ατάκες τους.

Πρέπει ν' αφήνεις το αποτύπωμά σου πάνω στις εικόνες που τις ασπάζεσαι. Να σε πονάει η μέση απ' τις πολλές μετάνοιες. Να φλέγεσαι από τις θερμές ικεσίες υπέρ των συνανθρώπων σου.

Γενικότερα, ο καλός χριστιανός είναι ρόλος. Τον ερμηνεύουν οι περισσότεροι.

Οι παραεκκλησιαστικές οργανώσεις είναι γεμάτες από «καλούς» χριστιανούς.

Ο διευθυντής είναι ρόλος.

Ο βασιλιάς είναι ρόλος. Με ισχυρό, ασφαλώς, υποβολείο.

Και ο γόης είναι ρόλος. Διαθέτει όμως και κάποια γνωρίσματα.

Απαιτεί προσόντα εσωτερικά και εξωτερικά.

Υπάρχει, θα μου πείτε, και ο γόης των φιδιών. Υπάρχουν, βέβαια, και φίδια που γοητεύουν. Γοητεύουν και ύστερα τσιμπούν και σακατεύουν.

Και η ωραία είναι ρόλος. Συνήθως παιζεται μπροστά σε έναν καθρέφτη.

Ο σοβαρός είναι χαρακτήρας. Ο σοβαροφανής είναι ρόλος. Και μάλιστα πρωταγωνιστικός. Όσοι μας εξουσιάζουν είναι σοβαροφανείς.

Ο πρωθυπουργός είναι ρόλος. Αυτός που τον παιζει πρέπει να διαθέτει μεγάλες υποκριτικές ικανότητες. Αλλιώς, κλάψ' τον. Αντί για χειροκρότημα, θα φάει μούτζες.

Εξυπακούεται πως και το αξιωμα του υπουργού είναι ρόλος. Με μια επισήμανση. Οι μισοί υπουργοί είναι υποκριτές με μάσκα. Οι άλλοι μισοί είναι σκέτα μασκαράδες.

Η κοκότα είναι ρόλος. Συμμετοχή σε χορόδραμα. Γ' αυτό και παιζεται με όλο της το σώμα. Πρέπει να σε πείσει πως σου ανήκει. Πως την εξουσιάζεις. Πως είναι για σένα και για κανέναν άλλο.

Πρέπει όμως να με διακόψετε και να με ρωτήσετε: όλα αυτά που μας λες τι ρόλο παιζουν; ☺

ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΛΕΜΕ ΕΤΣΙ

*Τον Γιώργη Χρ. Γιαννακόπουλον, Μοναστικό-Συγγραφέα
(Σχολικά έτη φοίτησης 1964-1970)*

Βράσε ρύζι

Στον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο, ένα ελληνικό τάγμα, που είχε προχωρήσει πολεμώντας μέσα στο έδαφος της Βουλγαρίας, είχε αποκοπεί από το υπόλοιπο σώμα του. Οι στρατιώτες όμως πολεμούσαν θαρραλέα και ολοένα προχωρούσαν. Για το μόνο πράγμα που παραπονιόνταν ήταν η τροφή. Γιατί στη γρήγορη προέλασή τους, δεν πήραν τίποτε άλλο μαζί τους εκτός από μερικά σακιά ρύζι. Έτσι, πρωί, μεσημέρι, βράδυ, έτρωγαν έναν άνοστο λαπά, χωρίς αλάτι και βούτυρο. Κάποτε, όμως, μπήκαν σε ένα χωριό, στο Λάμποβο. Εκεί έβγαλαν το άχτι τους. Πεινασμένοι καθώς ήταν, έπεσαν στα κοτέτσια του χωριού και δεν άφησαν κότα για κότα. Φυσικά γύρισαν αμέσως στο τάγμα τους και ετοιμάστηκαν να τις σφάξουν και να τις μαγειρέψουν. Μάγειρας του τάγματος ήταν τότε ένας κουτούτσικος φανταράκος, ο Μανώλης Αναπλιώτης, που ετοίμαζε το καζάνι. Άλλα τη στιγμή εκείνη, παρουσιάστηκε ο διοικητής τους, ο ταγματάρχης Αγγελάκης. Μόλις έμαθε ότι οι άντρες του ετοίμαζαν να σφάξουν ξένες κότες, έγινε έξω φρενών και διέταξε να τις επιστρέψουν πίσω. Όταν κατόπιν τον ρώτησαν οι στρατιώτες του «τι θα φάμε;» εκείνος γύρισε στον μάγειρα και τον πρόσταξε: «Βράσε ρύζι, Μανώλη».

Αβρόχοις ποσίν

Ο πασίγνωστος Κροίσος ξεκίνησε κάποτε να καταλάβει τη χώρα των Μήδων. Με την αριθμητική υπεροχή και τον τέλειο εξοπλισμό του στρατού του, ήταν βέβαιος για τη νίκη του. Χαρούμενοι και με τραγούδια προχωρούσαν οι στρατιώτες, έως ότου έφτασαν στον Άλυ ποταμό και δοκίμασαν να τον περάσουν. Η πρώτη, όμως, απόπειρα που έκαναν απέτυχε, γιατί τα νερά του κυλούσαν με ορμή.

Όλα τα είχε προετοιμάσει ο Κροίσος, ώστε να είναι βέβαιη η νίκη του. Όμως δεν είχε εκτιμήσει τον ρόλο που μπορούσαν να παίξουν τα στοιχεία της φύσης. Πριν διατάξει την άδοξη επιστροφή, κάλεσε τους στρατηγούς του να σκεφθούν, μήπως βρεθεί κάποιος τρόπος. Μαζί μ' αυτούς κάλεσε και τον Θαλή τον Μιλήσιο, που εκείνη την εποχή ήταν στην υπηρεσία του.

Όλοι συμφώνησαν πως δεν υπήρχε λύση. Τότε πήρε τον λόγο ο Θαλής ο Μιλήσιος. Ζήτησε να του δώσουν ένα

τμήμα στρατού και υποσχέθηκε ότι την άλλη μέρα όλος ο στρατός θα βρίσκεται στην απέναντι όχθη του ποταμού.

Ειρωνικά γέλια υποδέχτηκαν την περίεργη πρότασή του και την τόσο τολμηρή του υπόσχεση.

«Σε νόμιζα για σοφό», του είπε ο Κροίσος. «Δε φανταζόμουν, όμως, ότι είσαι τόσο τρελός. Παρ' όλ' αυτά, θα σου δώσω όσους στρατιώτες θέλεις, γιατί είμαι περίεργος να να δω τι θα κάνεις».

Ο Θαλής πήρε μαζί του τους στρατιώτες και προχώρησε προς τα πάνω, αντίθετα με το ρεύμα του ποταμού. Όταν έφτασε σε κάποιο σημείο που νόμισε πως ήταν κατάλληλο, άρχισαν όλοι μαζί να σκάβουν ένα βαθύ χαντάκι. Σκάβοντας όλη τη νύχτα, κατάφεραν να ετοιμάσουν μια καινούργια κοίτη στο ποτάμι, ώστε τα νερά του να πέσουν σε μια κοντινή χαράδρα. Δεν τους έμενε παρά να φράξουν το σημείο όπου ενωνόταν η παλιά κοίτη με την καινούργια, ρίχνοντας πέτρες, κλαριά, χώματα και ό,τι άλλο έβρισκαν πρόχειρο. Τα ξημερώματα η ροή του ποταμού είχε αλλάξει. Το πρωί, όταν ξύπνησαν οι στρατιώτες, έτριβαν τα μάτια τους από την κατάπληξη. Άλλα και οι στρατηγοί και ο ίδιος ο Κροίσος νόμισαν πως ονειρεύονται, όταν είδαν ότι το ποτάμι, που χθες ακόμη έτρεχε μπροστά τους και τους έφραζε τον δρόμο, σήμερα έτρεχε πίσω τους. Είχαν, με άλλα λόγια, περάσει το ποτάμι «εν μια νυκτί» και μάλιστα χωρίς καν να βρέξουν τα πόδια τους, «**αβρόχοις ποσίν**», όπως γράφει ο ιστορικός της εποχής εκείνης.

Επίσης τη φράση τη συναντάμε και στις καταβασίες, «**Θαλάσσης το ερυθραίον πέλαγος αβρόχοις ίχνεσιν**».

Μια άλλη εκδοχή

Προέρχεται από το περιστατικό της διάβασης της Ερυθράς Θαλάσσης από τους Εβραίους, μετά την έξοδό τους από την Αίγυπτο. Στην Παλαιά Διαθήκη (Έξοδος ιδ'-ιε') διαβάζουμε πως, όταν ο Θεός βοήθησε τους Εβραίους και διέταξε τα νερά της θάλασσας να αποσυρθούν, έτσι ώστε να μπορέσουν να περάσουν οι καταδικόμενοι από τον αιγυπτιακό στρατό Ισραηλίτες «**αβρόχοις ποσίν**», δηλαδή χωρίς να βρέξουν τα πόδια τους, η θάλασσα, μετά το πέρασμα των Εβραίων, ξανάκλεισε και έπνιξε τους στρατιώτες που τους καταδίωκαν. Η φράση «**αβρόχοις ποσίν**» δεν αναφέρεται στην Παλαιά Διαθήκη, τη βρίσκουμε

όμως, «ποσίν αβρόχοις», στον ειρμό της Α' Ωδής του κανόνος της εορτής της Αναλήψεως. Συγγενική φράση είναι «ανίκμοις ποσίν», που τη βρίσκουμε στον ειρμό της Α' Ωδής του κανόνος της Μεταμορφώσεως. (Ανίκμος = αυτός που δεν έχει ικμάδα, δηλαδή υγρασία).

Η μαϊμού του Κωλέττη

Πολλές φορές στις συζητήσεις μας αποκαλούμε κάπιον «μαϊμού του Κωλέττη». Ένας φίλος του Κωλέττη του είχε φέρει από το εξωτερικό μία μαϊμού. Ο Κωλέττης

την αγαπούσε πολύ και η μαϊμού τού ανταπέδιδε τη συμπάθεια. Εκείνα όμως που ήταν τα θύματα της μαϊμούς ήταν οι επισκέπτες του μεγάλου Ηπειρώτη. Τους έπαιρνε και έκρυβε τα πράγματά τους, όπως τα γάντια, τα καπέλα, τα μπαστούνια κ.λπ. Κι έτσι έβλεπε κανείς το θέαμα στο σαλόνι του Κωλέττη, να τρέχουν να μαζεύουν τα πράγματα, όταν εμφανιζόταν η μαϊμού, η οποία κυκλοφορούσε ελεύθερα σε όλα τα διαμερίσματα. Μια φορά μάλιστα έκανε και ζημιά, βάζοντας μέσα σε ένα καπέλο και σε ένα παλτό δύο αναμμένα τσιμπούκια. ◎

«ΠΛΕΟΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΣ ΓΙΝΟΥ ΟΥ ΕΙ» (ΙΓΝΑΤΙΟΣ)

*Τον Δημ. Λ. Δρίτσα, Δρος Θεολογίας
(Σχολικά έτη φοίτησης 1948-1955)*

Άγιος Ιγνάτιος απευθύνει στον καθένα μας την αξιοπρόσεκτη νουθεσία του: «πλέον σπουδαίος γίνουν ου ει», δηλαδή «να γίνεσαι καλύτερος απ' ό, τι είσαι αυτή τη στιγμή». Μας υπενθυμίζει το μεγάλο καθήκον της αδιάκοπης προσπάθειας προς αυτοβελτίωση. Ο άνθρωπος είναι το μόνο δημιούργημα του Θεού που μπορεί να βελτιώνεται και να προοδεύσει κυριολεκτικά, γιατί μόνο αυτός έχει το διπλό προνόμιο της νόησης και της ελευθερίας. Τα μεγάλα ερωτηματικά που τον πολιορκούν και του αναμοχλεύουν τον εσωτερικό κόσμο αναζητούν και αναμένουν τις απαιτούμενες απαντήσεις. Στην προσπάθειά του αυτή ανακαλύπτει και αξιοποιεί όλες τις δυνατότητες που εγκρύπτονται εντός του.

Ολόκληρη η ζωή του ανθρώπου, και μάλιστα του χριστιανού, είναι ένας διαρκής αγώνας βαθμαίας ανόδου στη σφαιρά της θείας τελειότητας και μακαριότητας. Χρησιμοποιεί σωστά τον χρόνο και τα προσόντα του. Δεν αρκείται στην κατάκτηση κάποιου προσωρινού στόχου, αλλά συνεχώς αγωνίζεται για την κατάκτηση του επόμενου και ανώτερου. Επομένως, κάθε τέτοια επιτυχία του γίνεται σταθιμός αλλά και αφετηρία να γίνει καλύτερος απ' ό, τι είναι. Ομοιάζει με τον αθλητή εκείνον που και κατά την ώρα της αναπαύσεως του προετοιμάζεται για νέους αγώνες. Κάθε στιγμή αγωνίζεται εναντίον του εντός και εκτός εαυτού πολύμορφου κακού. Αρνείται τη συμμαχία με τις αδυναμίες και τα πάθη, η δε θέλησή του δεν υπογράφει το διαβατήριο της εισόδου αυτών στην ψυχή και τη ζωή του. Έχει όμως εμπιστοσύνη στην αγάπη του Θεού και στη συμπαράσταση του Χριστού. Ποτέ δε λησμονεί την αισιόδοξη διαπίστωση του Απ. Παύλου «πάντα ισχύω εν τω εν-

δυναμούντι με Χριστώ» (Φιλιπ. 4,13). Η πιθανή πτώση του δεν τον απελπίζει. Ο ιερός Χρυσόστομος λέγει ότι δεν είναι και κακό να πέσεις, αλλά το να μείνεις στην πτώση.

Αλήθεια, πόσοι και πότε αναλογιζόμαστε τη σημασία της προτροπής του Αγίου Ιγνατίου! Πόσο θα είχε αλλάξει το πρόσωπο της κοινωνίας, εάν προσπαθούσαμε όλα τα μέλη της να εφαρμόζουμε στην καθημερινή ζωή μας τη νουθεσία αυτή. Κάθε χριστιανός, κάθε πρωί, οφείλει να θέτει ως στόχο της ημερήσιας δραστηριότητάς του την προτροπή αυτή του Αγ. Ιγνατίου: «να γίνεσαι καλύτερος απ' ό, τι είσαι». Να επιδιώκεις την κορυφή, όπως ο αετός. Στην προσπάθειά του αυτή ο χριστιανός διασπά τον ασφυκτικό κλοιό του ατομισμού και στρέφεται ευεργετικά προς τον συνάνθρωπό του. Συμβάλλει έμπρακτα και ουσιαστικά στην ανακαίνιση των συνθηκών εργασίας και συν-εργασίας. Τα ψυχοσωματικά του χαρίσματα τα αξιοποιεί προς ωφέλεια του κοινωνικού συνόλου. Το πρόσωπό του ακτινοβολεί τη χαρά των λυτρωτικών αληθειών, που αποτελούν την ουσία της πίστεώς του. Έχει υποχρέωση να προσφέρει ό, τι μπορεί στην κοινή υπόθεση της κοινωνικής προόδου. Είναι άμεση ανάγκη για τη σύγχρονη κοινωνία, που δοκιμάζει επικίνδυνο ηθικό κλυδωνισμό, να συμβάλλουμε όλοι στην ανόρθωση και την αναγέννησή της. Δεν υπάρχουν χρονικά περιθώρια αναμονής ή αναβολής. Ο τίτλος του άρθρου πρέπει ν' αρχίσει να υλοποιείται σταδιακά από όλους μας. Κάθε στιγμή καλούμαστε να επιτελούμε και ένα καθήκον, στήνοντας ένα ηθικό ορόσημο στην πορεία μας προς την ολοκλήρωση της αποστολής μας. Τα υποδείγματα υπάρχουν: οι άγιοι της Εκκλησίας μας με ηγέτη τον ιδρυτή της. ◎

Ένωση αποφοίτων Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου
Τ.Θ. 52057, Τ.Κ. 14401, Μεταμόρφωση

**ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
ΧΡΗΣΕΩΣ 2020**

ΕΣΟΔΑ		ΕΞΟΔΑ	
1. ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ	3.275,00	1.ΕΑΤΑ	826,22
2. ΤΟΚΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	0,29	2.ΕΚΔΟΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ	614,58
		3.ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ - ΔΙΑΦΟΡΑ	376,70
		4. ΔΩΡΕΑ	200,00
		5.ΦΟΡΟΙ ΤΟΚΩΝ	0,04
		6.ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΕΞΟΔΑ	6,00
		7. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΞΟΔΑ	38,42
ΣΥΝΟΛΟ ΕΙΣΟΔΩΝ	3.275,29	ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ	2.041,96
ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΤΑΜΕΙΟΥ 31/12/2019	7.788,74	ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΤΑΜΕΙΟΥ 31/12/2020	9.002,07
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	11.064,03	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	11.064,03

ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ 31/12/2020

(ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΟΓ. ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ 151/296112-14)
IBAN : GR0701101510000015129611214

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	5.823,77 €
ΜΕΤΡΗΤΑ	3.178,30 €
ΣΥΝΟΛΟ	9.002,07 €

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΧΡΗΣΕΩΣ 2021 (01/01/2021-31/12/2021)

ΕΣΟΔΑ		ΕΞΟΔΑ	
1. ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ	2.000,00	1.ΕΑΤΑ	700,00
		2.ΕΚΔΟΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ	1.200,00
		3.ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΞΟΔΑ	100,00
ΣΥΝΟΛΟ ΕΙΣΟΔΩΝ	2.000,00	ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ	2.000,00
ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΤΑΜΕΙΟΥ 31/12/2020	9.002,07	ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΤΑΜΕΙΟΥ 31/12/2021	9.002,07
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	11.002,07	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	11.002,07

Ενώ κυλά ο χρόνος...

*Toν Μακαριστού Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου + κυρού Προκοπίου
(Σχολικά έτη φοίτησης 1951-1958)*

Ενώ βρισκόμαστε στο μεταίχμιο ενός έτους που κουρασμένο διπλώνει τις φτερούγες του για να περάσει στην άβυσσο της αιωνιότητας, και ενός άλλου που μόλις τις ανοίγει, ολόλευκες, σπαθάτες και ελπιδοφόρες, νιώθουμε να πλημμυρίζουν τις καρδιές μας συναισθήματα έντονα, παράξενα και, θαρρείς, πρωτόγνωρα.

Να 'ναι, άραγε, η χαρά και η αισιοδοξία για τον καινούργιο χρόνο, που ανατέλλει γεμάτος από χρυσές ελπίδες και όνειρα γιγαντωμένα ή ο πόνος και η θλίψη για τον χαμένο καιρό που κύλησε γοργά ανεκμετάλλευτος;

Πέρα από τα γενεσιονυργά αίτια της συναισθηματικής ποικιλίας, σ' αυτή τη γεμάτη από μυστηριώδη γοητεία στιγμή αξίζει και επιβάλλεται να σταθούμε με κάποια κριτική διάθεση, με στοχασμό φιλοσοφικό, για να πάρουμε θέση σωστή μπροστά στη ζωή και στο αστραπαίο πέρασμά της. Γκρεμίζοντας τα πανύψηλα τείχη, που ορθώνει μπροστά μας η μάταιη και επιπλόαιη πολυμεριμνησία, θα ανακαλύψουμε ποιο είναι αυτό που μένει ολόρθιο, σταθερό και αναλλοίωτο, έξω από την παροδικότητα των εγκοσμίων και τη φθορά του καταλύτη χρόνου, ποιο είναι αυτό που δίνει νόημα, περιεχόμενο και σκοπό στη γοργόφτερη ανθρώπινη ζωή.

Αναμφίβολα, αξία πραγματική και αμετακίνητη, νόημα ιερό και περιεχόμενο αληθινό στις ευάριθμες και παροδικές ημέρες της ζωής κάθε ανθρώπου μονάχα η αρετή δίνει. Η χριστιανική αρετή σαν αγιοσύνη μέσα στο κράτος της αδικίας, λιτότητα και αγία πτωχεία μέσα στη θεωρία του υλικού κέρδους και του πλουτισμού, πραότητα και αγάπη μέσα στη βάναυση δυναμικότητα και το μίσος. Αυτή αντιστέκεται αποτελεσματικά στην καταλυτική ενέργεια του πανδαμάτορα χρόνου. Η αρετή μόνη, σαν βίωμα και πράξη των αιώνιων αξιών του θείου θελήματος, όπως ακριβώς αποκαλύφθηκαν, σαν ήλθε το πλήρωμα του χρόνου από τον σαρκωθέντα Υἱό του Θεού, τον Σωτήρα και Λυτρωτή Χριστό.

Σ' αυτή την αντικειμενικά σωστή θέση αντιδρά με μανία το «πολυπλόκωμο κοσμικό πνεύμα» της υλόφρονης εποχής μας. Υποστηρίζει με τα δήθεν επιχειρήματα του υλισμού πως η ζωή του ανθρώπου δεν είναι παρά μια πορεία σύντομη με τέρμα τον αφανισμό και την ανυπαρξία. Δε βλέπει σ' αυτήν παρά πόθους ανεκπλήρωτους, κόπους χαμένους, όνειρα απραγματοποίητα. Μοιάζει, λέγει, με θεατρικό έργο, που η από σκηνής παρουσίασή του κλείνει με την ίδια πάντα αναπόφευκτη τελευταία σκηνή, ένα μνή-

μα που το σκεπάζει παγερή και βαριά πλάκα, η πλάκα της λησμονιάς. Έτσι, παρόλο που επιδιώκει το αντίθετο, ο άνθρωπος, ακολουθώντας τον δρόμο της πλάνης, εξασφαλίζει έναν μόνιμο συνοδοιπόρο, το κενό και τη δυστυχία.

Πόσο όμως αλλάζουν τα πράγματα κάτω από το φως της χριστιανικής βιοθεωρίας;

Είναι όντως η επίγεια ζωή πρόσκαιρη, αλλά όχι μάταιη. Είναι παροδική, αλλά στην προέκτασή της μέχρι τον ουρανό γίνεται αιώνια. Η πλάκα του τάφου αποτελεί τη θύρα για την αιωνιότητα. Οσοδήποτε σύντομη κι αν είναι, έχει νόημα και αξία γιατί γίνεται στάδιο αγώνων και προπαρασκευής στην όμορφη προσπάθεια της κατακτήσεως του Ουρανού, της αληθινής πατρίδας της αθάνατης ψυχής μας. Στόχο της δεν έχει τη γη και τα αγαθά της, αλλά τον ουρανό και τα πνευματικά αγαθά. Γίνεται, έτσι, η ζωή της γης το πιο πολύτιμο και ακριβό δώρο, ευκαιρία αγώνων πνευματικής τελειώσεως, επίμονη αναζήτηση του αληθινά ωραίου και του ευγενούς, συνεχής προσπάθεια αποκάθαρσης και λυτρώσεως.

Έτσι, από τη σκοπιά αυτή θεωρώντας τη ζωή, κάθε μέρα που περνά, πολύ δε περισσότερο κάθε έτος, δεν αντιπροσωπεύει μονάδα χρόνου χαμένη. Αποτελεί πολύτιμο κεφάλαιο αποθησαυριζόμενης αρετής, αγάπης και αγιότητας, που νικά τον χρόνο και δίνει γλυκιά τη γεύση της αιωνιότητας. Αυτή ακριβώς η αρετή «καν θάνη τις ουκ απόλλυται» (κι αν κανείς πεθάνει, δε χάνεται) στοχάζεται η φιλοσοφούσα σκέψη του αρχαίου τραγικού ποιητή Ευριπίδη. Τη χριστιανική αρετή, πάλι, ο μεγάλος πατέρας της Εκκλησίας μας Φώτιος, βλέπει να βγάζει αμάραντα λουλούδια, καθώς γοργά περνά ο χρόνος και ο τάφος σκεπάζει το γήινο σώμα. «Η αρετή», γράφει, «και πόνου και παθών και αυτού του θανάτου περιγίγνεται· ει δε και ακριβέστερον ίδοις, τω χρόνω και τω θανάτω μάλλον αναζή και θάλλει».

Ενώ ακατάπαυστα κυλά ο χρόνος, με το πέπλο της λησμονιάς καλύπτει τους δειλούς αρνητές της ζωής και ταυτόχρονα φωτίζει τους εργάτες της αρετής, τις ηρωικές μορφές των οποίων στεφανώνει με το φωτοστέφανο της αθανασίας. ☺

2 Ιανουαρίου 1972

Από το βιβλίο του τότε Ιεροκήρυκος της Ιεράς Μητροπόλεως Κορινθίας Προκοπίου Τσακουμάκα «Το μήνυμα της Κυριακής»,

Εκδόσεις Πνοή

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Με την ευκαιρία του εορτασμού των 200 χρόνων από την Επανάσταση, η ΕΝΩΣΗ ΜΑΣ αποφάσισε, ύστερα από πρόταση του μέλους του Δ.Σ. Γιώργη Χρ. Γιαννακόπουλου (1964-1970), να εκδώσει βιβλίο με τίτλο ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

Τη συγγραφή και την επιμέλεια του βιβλίου έχει ο Γιώργης Χρ. Γιαννακόπουλος και το υλικό (ηχητικό κ.λπ.) προέρχεται από το προσωπικό του αρχείο (282.000 παραδοσιακά τραγούδια).

Την επιμέλεια των κειμένων έχει κάνει ο Γενικός Γραμματέας μας και καθηγητής κ. Φώτης Τζαβέλλας.

Μέσα από τις 240 σελίδες του βιβλίου και από τα 114 παραδοσιακά δημοτικά τραγούδια που συνοδεύουν το βιβλίο (σε μορφή QR) μπορεί κανείς να γνωρίσει τον αγώνα των Ελλήνων για την ελευθερία του Γένους.

Η έκδοση του βιβλίου δε θα ήταν εφικτή χωρίς τη γενναιόδωρη χορηγία του Προέδρου μας, κ. Αθανασίου Ψυχογιού.

Εξ ολοκλήρου τα έσοδα που θα προκύψουν από την πώληση του βιβλίου θα διατεθούν για τους σκοπούς της ΕΝΩΣΗΣ ΜΑΣ.

Η τιμή του ορίστηκε στα 15 ΕΥΡΩ, συν τα έξοδα αποστολής.

Όσοι ενδιαφέρονται για την προμήθεια του βιβλίου παρακαλούνται να επικοινωνούν με τον κ. Φώτη Τζαβέλλα (Γενικό Γραμματέα) στο τηλ.: 6945395598 και με τον κ. Γιώργη Γιαννακόπουλο (Μέλος του Δ.Σ.) στο τηλ.: 6974880140 για τις λεπτομέρειες της αποστολής.

Το Δ.Σ.